

SERDAREVIĆ NINO
JUGO ADMIR

Sarajevo, april 2015.
Podržala Vlada Ujedinjenog Kraljevstva

SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA PREŽIVJELIH SEKSUALNOG NASILJA TOKOM RATA U BOSNI I HERCEGOVINI

PREPREKE I IZAZOVI

IZRAZI ZAHVALNOSTI

Ovaj izvještaj autora Nine Serdarevića, u svojstvu vodećeg konsultanta i Admiru Juge, u svojstvu konsultanta za podršku, izrađen je za potrebe UN Women i UNFPA u Bosni i Hercegovini. Nepročjenjiv doprinos izvještaju pružile su preživjele seksualnog nasilja tokom rata u Bosni i Hercegovini, koje su smogle snagu i iskazale spremnost za učestvovanje u istraživanju. Vrijedan doprinos dale su i organizacije civilnog društva i grupe preživjelih u svojstvu posrednika, na čemu im ovom prilikom izražavamo posebnu zahvalnost. Tim koji je radio na istraživanju također izražava zahvalnost Fondaciji "Udružene žene" Banja Luka, Udruženju žena "Izvor" Prijedor, SULKS Sarajevo, Medica Zenica, Vive žene Tuzla, Centru za rehabilitaciju žrtava torture/mučenja, Udruženju

"Naš glas", Hrvatskoj udruzi logoraša Domovinskog rata Vareš, Udruženju logoraša Višegrad, Udruženju logoraša Brčko distrikt BiH i Forumu žena Bratunac.

Kontinuiranom saradnjom sa UN Women BiH i UNFPA BiH osigurano je koherentno i strukturirano prenošenje željenih ishoda u metodologiju i zaključke istraživanja.

Obzirom da je ovo istraživanje dio šire inicijative tri agencije Ujedinjenih naroda (UN Women, UNFPA, UNDP) i Međunarodne organizacije za migracije (IOM), istražnom timu vrijedne konsultacije pružile su predstavnice IOM i nezavisni_e istraživači_ce pri UN Women i UNFPA.

SADRŽAJ

SAŽETAK	6
Motiv i pristup istraživanju	6
Sažetak rezultata	7
1. UVOD	9
1.1 Historijat	10
2. METODOLOGIJA I PODACI	13
2.1 Metodološki pristup i prikupljanje podataka	14
2.2 Ograničenja istraživanja	17
3. KONTEKSTUALNI OKVIR	19
3.1 Međunarodni okvir za zaštitu ljudskih prava	20
3.1.1 Ekonomski i socijalni prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu BiH	21
4. NALAZI ISTRAŽIVANJA	25
4.1 Kvalitativno istraživanje	26
4.1.1 Socijalna i ekonomski prava predviđena međunarodnim dokumentima čija je BiH potpisnica	26
4.1.2 Socijalna i ekonomski prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu u Federaciji BiH	27
4.1.3 Socijalna i ekonomski prava u kantonima Federacije BiH	28
4.1.4 Socijalna i ekonomski prava u Republici Srpskoj	31
4.1.5 Socijalna i ekonomski prava u Brčko distriktu BiH	32
4.1.6 Provedba domaćeg zakonodavnog okvira	35
4.1.7 Anketiranje OCD koje rade sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu	38
4.2. Kvantitativno istraživanje	41
4.2.1 Deskriptivna statistika	41
4.2.2 Socio-demografske karakteristike	42
4.2.3 Karakteristike socio-ekonomski ranjivosti	43
4.2.4 Kvalitet usluga i ostvarivanje prava	45
4.2.5 Komparativna analiza	53
4.2.6 Uzročni odnosi između individualnih karakteristika i ostvarivanja prava	54
5. ZAKLJUČCI	55
5.1 Odgovori na pitanja kvalitativnog istraživanja	56
5.2 Odgovor na pitanja kvantitativnog istraživanja	57
5.3 Uzročni odnos na individualnom nivou preživjelih seksualnog nasilja u ratu	58
5.4 Pristup uslugama	59
Literatura	62
Zakonodavni okvir	65
PRILOG - Infografike	66
PRILOG - Spisak kontaktiranih OCD	70
PRILOG - Ostvarivanje prava razvrstanoprema lokacijama	72
PRILOG - Statistički podaci	77
Upitnik	82

Tabele

Tabela 1: Prava civilnih žrtava rata i preživjelih seksualnog nasilja u ratu	34
Tabela 2: predviđena propisima u BiH	35
Tabela 3: Pregled javnih ustanova - pružatelja usluga	39
OCD u RS - mandat i percepcija prepreka na koje nailaze preživjeli	
Tabela 4: seksualnog nasilja u ratu u ostvarivanju prava	40
OCD u FBiH - mandat i percepcija prepreka na koje nailaze	
Tabela 5: preživjeli seksualnog nasilja u ratuu ostvarivanju prava	42
Tabela 6: Odgovori u upitnicima	43
Tabela 7: Socio-demografski profil ispitanika_ca	44
Tabela 8: Karakteristike socio-ekonomske ranjivosti - nerazvrstane	45
Tabela 9: Socio-ekonomska ranjivost ispitanika_ca	46
Tabela 10: Ostvarivanje prava - nerazvrstano	47
Tabela 11: Rezultati procjene kvaliteta usluga - nerazvrstano	49
Tabela 12: Kvalitet usluga u RS (istok, sjever i zapad)	52
Kvalitetusluga u FBiH (pet kantona)	
Tabela 13: Komparativni pregled	53

Grafikoni

Grafikon 1: Opseg istraživanja	16
Grafikon 2: Konceptualni okvir	23
Grafikon 3: Ostvarivanje prava u RS	48
Grafikon 4: Ostvarivanje prava u FBiH	50
Grafikon 5: Ostvarivanje prava u Brčko distriktu BiH	51

Spisak skraćenica

BD	Brčko distrikt BiH
BiH	Bosna i Hercegovina
CEDAW	Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena
OCD	Organizacije civilnog društva
FBIH	Federacija Bosne i Hercegovine
ICESCR	Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
ICCPR	Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
IOM	Međunarodna organizacija za migracije
OHR	Ured visokog predstavnika
RATER	Pouzdanost, sigurnost, opipljivost, empatija i susretljivost
RS	Republika Srpska
SPSS	Statistički paket za društvene nauke
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih naroda
UNFPA	Populacioni fond Ujedinjenih naroda

SAŽETAK

Motiv i pristup istraživanju

Ovaj izvještaj predstavlja polaznu studiju o socio-ekonomskim preprekama s kojima se u svakodnevnom životu susreću preživjeli_e seksualnog nasilja tokom rata u Bosni i Hercegovini. Istraživanje je pokrenuto u okviru zajedničkog projekta tri agencije UN-a (UNFPA, UNDP i UN Women) i IOM u BiH u svrhu rješavanja potreba i poboljšanja usluga koje se pružaju preživjelim seksualnog nasilja u ratu, te stvaranja uslova za uvođenje programa reparacije u BiH.

Istraživanje je imalo za cilj:

1. izvršiti usporedbu međunarodnih standarda u ostvarivanju socijalnih i ekonomskih prava od strane preživjelih seksualnog nasilja u ratu i postojećeg zakonodavnog okvira u BiH;
2. izvršiti uvid u provedbu domaćeg zakonodavstva koje regulira socijalna i ekonomski prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu u BiH;
3. prikazati stavove i ponašanje preživjelih seksualnog nasilja u ratu u pogledu ostvarivanja njihovih socijalnih i ekonomskih prava;
4. izvršiti poređenje stavova i ponašanja preživjelih seksualnog nasilja u ratu i usluga koje pružaju javne ustanove na lokalnom nivou u odabranim lokacijama, i
5. prikupiti i analizirati podatke organizacija civilnog društva (OCD) i grupa preživjelih o uslugama koje se pružaju preživjelim seksualnog nasilja u ratu u BiH.

Istraživanje se zasniva na metodologiji kvantitativne (usmjerene na preživjele) i kvalitativne analize i konkretno se bavi:

- priznavanjem prava preživjelim seksualnog nasilja u ratu, naročito u pogledu njihove uključenosti u socio-ekonomski aspekte života zajednice;
- procjenom koherentnosti i provedbe relevantnog zakonodavnog okvira; i
- utvrđivanjem praksi i usluga koje javne ustanove pružaju preživjelima seksualnog nasilja u ratu.

Prava obrađena istraživanjem proizilaze iz obaveza koje je BiH preuzeila ratifikacijom Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (CESCR) i Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW).

Nalazi istraživanja trebaju pružiti neophodne dokaze, koji će poslužiti za zagovaranje izrade relevantnih politika i programa za otklanjanje nedostataka u pogledu dostupnosti usluga preživjelim seksualnog nasilja u ratu u BiH i kvaliteti tih usluga.

Sažetak rezultata

Kvantitativno istraživanje, kojim su obuhvaćeni stavovi 108 ispitanica nastanjenih u 27 općina u BiH, pokazalo je da su preživjele seksualnog nasilja u ratu, ekonomski gledano, posebno ranjive kategorije koje žive na ili ispod crte siromaštva. Iako mnoge od njih nailaze na razumijevanje i podršku članova porodice, mnoge su u svojim odgovorima navele da nisu u mogućnosti da vode budžet svog domaćinstva ili mu pristupe, da se zaposle ili angažuju u društvenim aktivnostima. Većina ispitanica je potvrdila da ima pristup *sistemu zdravstvene zaštite*, ali da se kvalitet tih usluga značajno razlikuje od mjeseta do mjesta. Razlog za to je *nepostojanje sistema zaštite mentalnog zdravlja* koji bi odgovorio na specifične potrebe preživjelih seksualnog nasilja u ratu. *Programi ekonomskog osnaživanja* (kroz školovanje, zapošljavanje, lični razvoj, itd.) propisane su zakonodavstvom Federacije BiH (u daljem tekstu: FBiH) i Brčko distrikta BiH (ne i zakonodavstvom Republike Srpske), ali bez definicije konkretnih mjera za rješavanje potreba preživjelih seksualnog nasilja u ratu. Na osnovu odgovora dobijenih u intervjima sa 28 pružatelja socijalnih usluga, ne postoje programi *stambenog zbrinjavanja i zapošljavanja* koji su konkretno usmjereni na rješavanje potreba preživjelih seksualnog nasilja u ratu ili članova njihovih porodica, osim ukoliko također nisu evidentirani_e kao *interni raseljena lica* (IDP).

Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske (u daljem tekstu: RS) predviđa rok za podnošenje zahtjeva za priznavanje prava koji je istekao 2007. godine. Shodno tome više nije moguće podnijeti zahtjev za priznavanje statusa civilne žrtve rata u RS, a preživjelima seksualnog nasilja u ratu status se priznaje samo ukoliko dokažu da su zadobili oštećenja organizma (60%

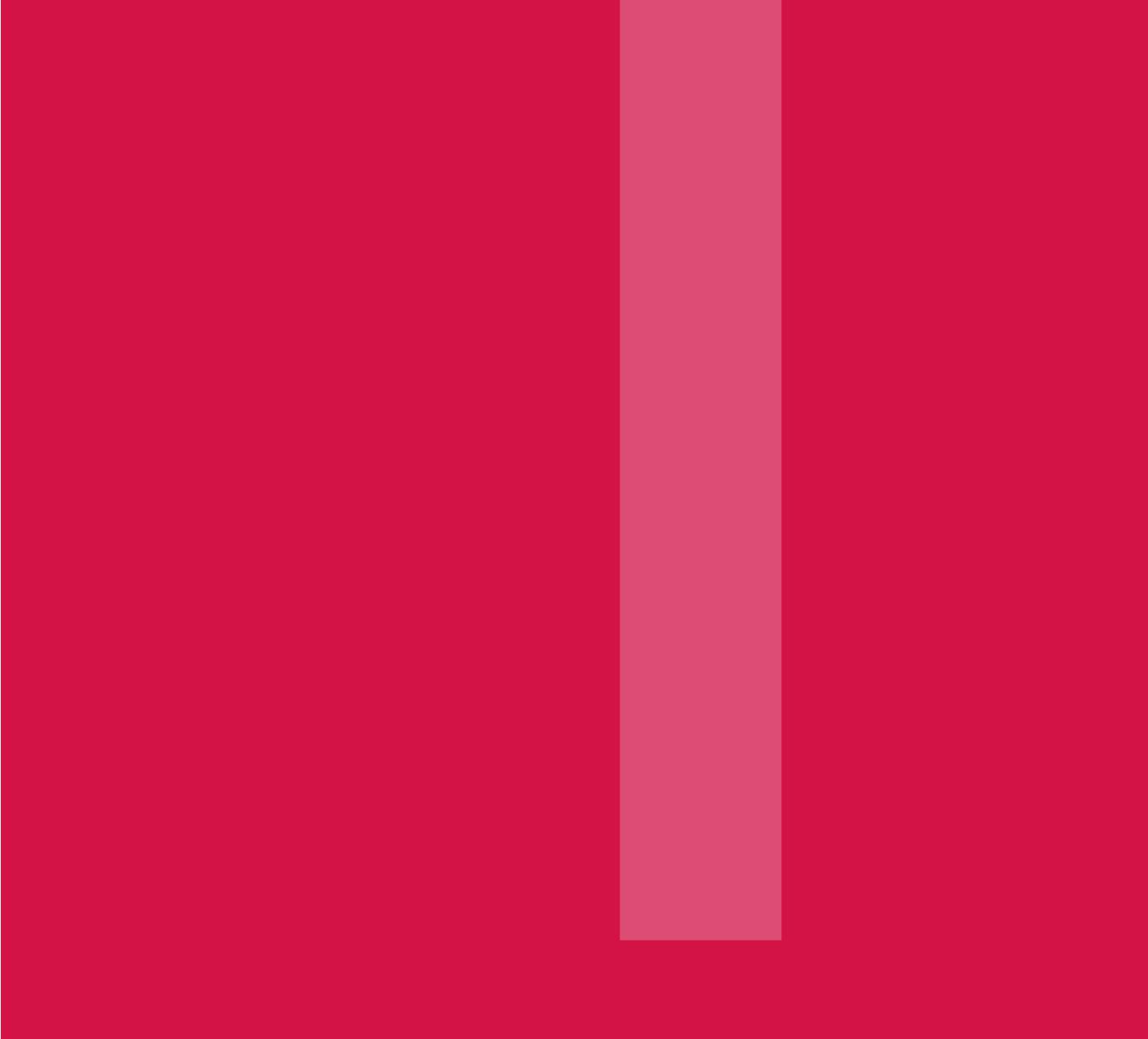
fizičkog invaliditeta uslijed mučenja, silovanja, zatvaranja ili zbjega). U Brčko distriktu BiH osnovan je posebni odjel i usvojeni podzakonski akti kojima se regulira rješavanje potreba civilnih žrtava rata i rad javnih ustanova - pružatelja usluga. Određeni broj preživjelih seksualnog nasilja u ratu smatra stopu pružanja usluga od strane javnih ustanova u Brčko distriktu BiH znatno većom u odnosu na dva entiteta.

U izvještaju se također naglašava značajna uloga organizacija civilnog društva i organizacija za zaštitu ljudskih prava u pružanju usluga usmjerenih na preživjele seksualnog nasilja u ratu, zagovaranju izmjena i dopuna politika, uspostavljanju referalnih mehanizama za podršku preživjelima i podizanje svijesti o posljedicama ove vrste zločina.

Značaj uključenosti organizacija civilnog društva također se ogleda u činjenici da složena i osjetljiva priroda ovih pitanja otežava preživjelima seksualnog nasilja u ratu da se sami angažiraju i zastupaju svoje interesne na isti način kao druge kategorije stanovništva pogodjene ratom. Zahvaljujući dugogodišnjem radu i pružanju podrške, lokalne organizacije civilnog društva izgradile su čvrst odnos sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu i stekle njihovo povjerenje. Međutim, značajan dio finansijske pomoći organizacijama civilnog društva dolazi iz izvora međunarodne zajednice i u velikoj mjeri ovisi o dostupnosti sredstava i donatorskih programa, koji su podložni promjenama. Osim ukoliko organizacije civilnog društva ne postanu dio formalnog sistema za pružanje usluga preživjelima i kao takve budu obuhvaćene raspodjelom javnih sredstava, malo je izvjesno da će biti u mogućnosti da kontinuirano pružaju usluge koje su do sada pružale.

UVOD

1.1

HISTORIJAT

Specijalna predstavnica Generalnog sekretara za seksualno nasilje u sukobima, gđa Zainab Hawa Bangura, posjetila je u ljeto 2013. godine BiH i pozvala bosanskohercegovačke vlasti na usvajanje propisa kojima se priznaju prava preživjelima seksualnog nasilja u ratu i poduzimanje mjera za otklanjanje stigme s kojom se suočavaju. UN BiH je iskoristio ovu posjetu za pokretanje projekta kroz saradnju tri agencije (UNDP, UNFPA i UN Women) i IOM.

Traženje zaštite, podrške i pravde za preživjele žrtve seksualnog nasilja tokom sukoba u BiH ima za cilj:

- poboljšati pristup pravdi i zaštitu svjedocima prije, tokom i nakon suđenja kroz podršku pružateljima besplatne pravne pomoći (FLA) i centrima za podršku žrtvama/svjedocima (VWS),
- poboljšati pristup kvalitetnim zdravstvenim uslugama (sa naglaskom na seksualnom, reproduktivnom i mentalnom zdravlju) i uslugama socijalne zaštite,
- pružiti podršku standardizaciji usluga i referala u zdravstvu,
- ekonomski osnažiti preživjele seksualnog nasilja u ratu i njihove porodice kroz prilagođene ekonomске programe i proširivanje međusektorskih referalnih mehanizama uključenjem biroa za zapošljavanje,
- unaprijediti kapacitete OCD i udruženja preživjelih za pružanje usluga i zastupanje prava preživjelih,
- omogućiti izradu modela reparacije za BiH, i
- otkloniti diskriminaciju i stigmatizaciju preživjelih seksualnog nasilja u ratu kroz kampanje zagovaranja.

U okviru projekta urađeno je istraživanje o dostupnosti socijalnih i ekonomskih prava preživjelim seksualnog nasilja u ratu u cilju:

- sagledavanja veličine, prirode i odrednica socio-ekonomskih prepreka s kojima se sreću preživjeli seksualnog nasilja u ratu u svakodnevnom životu u svojim zajednicama;
- analize zakonodavnih okvira u pogledu zapošljavanja preživjelih i socijalnih mogućnosti koje im se pružaju;
- procjene stavova i ponašanja preživjelih u pogledu pristupa uslugama koje pružaju javne ustanove (zdravstvena zaštita, socijalna skrb i pristup tržištu rada, odnosno posebnim programima za preživjele ili preferencijskom tretmanu pri zapošljavanju);
- procjene informiranosti preživjelih seksualnog nasilja u ratu o njihovim pravima i povlasticama koje predviđa važeće zakonodavstvo;
- istraživanja faktora koji doprinose marginalizaciji preživjelih seksualnog nasilja u ratu u društvu;
- procjene informiranosti preživjelih seksualnog nasilja u ratu o politikama kojima se nastoji poboljšati njihov položaj u društvu, te njihovih stavova i očekivanja spram tih politika.

Polazno istraživanje prepreka s kojima sesreću preživjeli seksualnog nasilja u ratu za ostvarivanje socijalnih i ekonomskih prava provedeno je primjenom mješovitog pristupa. Istraživanje je svojim dizajnom usmjereno na politiku uz primjenu pristupa razvoju koji je zasnovan na pravima.

Kvantitativno (usmjereno na preživjele) pitanje istraživanja, kojim se anketa vodila, glasilo je:

Kakav je trenutni socio-ekonomski status preživjelih i njihova uključenost u socio-ekonomiske aspekte zajednica u kojima žive, odnosno prava koja su im priznata i ostvarivanje tih prava; Kakva je njihova percepcija i kakva su im očekivanja u vezi sa koristima koja proizilaze iz tih prava?

Kvalitativnim istraživanjem nastojalo se procijeniti u kojoj su mjeri odredbe međunarodnih dokumenata (ICESCR, CEDAW i Rezolucija 1325) ugrađene u zakonodavstvo BiH i u kojoj se mjeri to zakonodavstvo provodi na svim nivoima vlasti u BiH.

Izvještaj pruža kontekstualni okvir za priznavanje ekonomskih i socijalnih prava preživjelim seksualnog nasilja u ratu na međunarodnom i domaćem nivou, uvid u primjenjenu metodologiju istraživanja, konceptualni okvir dizajna istraživanja, nalaze istraživanja i preporuke za budući rad na politikama, zasnovan na rezultatima istraživanja.

METODOLOGIJA I PODACI

2.1

METODOLOŠKI PRISTUP I PRIKUPLJANJE PODATAKA

Radi pribavljanja polaznih dokaza o preprekama s kojima se sreću preživjeli seksualnog nasilja u ratu za ostvarivanje socijalnih i ekonomskih prava, u ovom istraživanju primijenjena je mješovita metoda kvantitativne i kvalitativne analize. Istraživanje je prema dizajnu usmjereni na politiku uz primjenu pristupa razvoju koji je zasnovan na pravima (Kapur i Duvvury 2006) i ima za cilj:

- prepoznati ranjivost preživjelih seksualnog nasilja u ratu kao nosilaca_teljica prava i procijeniti stepen njihove ranjivosti;
- analizirati učešće preživjelih seksualnog nasilja u ratu u socijalnim i ekonomskim aspektima njihovih zajednica, te prava koja trenutno ostvaruju i dostupnosti prava kroz procjenu znanja, stavova i mišljenja o pristupu pravima;
- procijeniti relevantni zakonodavni okvir na nivou BiH, entitetskom, kantonalm (FBiH) i nivou Brčko distrikta BiH i usklađenost tog okvira sa međunarodno priznatim normama i standardima;
- procijeniti koherentnost domaćih zakonodavnih okvira i njihovu provedbu na svim nivoima vlasti;
- analizirati aktualne prakse javnih ustanova – pružatelja usluga koji rade sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu;
- uporediti potrebe, stavove i znanja preživjelih seksualnog nasilja u ratu, njihov pristup uslugama koje pružaju javne ustanove i adekvatnost tih usluga prema normativnom okviru koji definira obaveze BiH.

Također je provedena i anketa među javnim ustanovama koje pružaju usluge kako bi se utvrdilo da li i u kojem obimu, te pod kakvim uslovima pružaju usluge preživjelim seksualnog nasilja u ratu. Anketa treba pružiti uvid i u izazove u provedbi važećih propisa.

Kvantitativna analiza se zasniva na podacima koji su prikupljeni anketom među preživjelim seksualnog nasilja u ratu primjenom metode samopopunjavanja. Obzirom da do danas nisu date pouzdane procjene o broju preživjelih seksualnog nasilja u ratu u BiH, nije bilo moguće utvrditi veličinu uzorka koji bi bio reprezentativan za ukupnu populaciju. Umjesto toga pozvane su aktivne organizacije civilnog društva iz jedanaest općina (FBiH, Brčko distrikt BiH i RS), koje rade sa preživjelima, da posreduju u prikupljanju informacija od preživjelih primjenom upitnika. Pristup rada sa posrednicima je odabran kako bi se izbjegla ponovna traumatizacija preživjelih, zbog stigme i činjenice da su oba istraživača muškarci koji ranije nisu imali direktni kontakt sa preživjelim. Odgovori su razvrstani prema prebivalištu i uspoređeni s nalazima kvalitativnog dijela istraživanja.

Struktura istraživanja obuhvata dva pravca:

- Pristup od dna ka vrhu – kvantitativno istraživanje među preživjelima seksualnog nasilja u ratu, usmjereni na preživjele, za procjenu njihovog trenutnog socio-ekonomskog položaja, ostvarivanja prava i prepreka na koje nailaze pri pokušaju učešća u socijalnim i ekonomskim dešavanjima u njihovim zajednicama (fokusirajući se konkretno na socijalnu zaštitu i psihosocijalnu, mentalnu i zdravstvenu njegu, ekonomsko osnaživanje i stambeno zbrinjavanje);

- Pristup od vrha ka dnu – kvalitativno istraživanje za utvrđivanje stepena integracije međunarodnih standarda u relevantne domaće propise i procjenu primjene tih propisa na različitim nivoima.

Pristup od dna ka vrhu ili kvantitativno istraživanje pruža odgovore na sljedeća pitanja:

- Kakvo je trenutno učešće preživjelih seksualnog nasilja u ratu u socio-ekonomskim aspektima njihovih zajednica? Jesu li preživjelima seksualnog nasilja u ratu priznata prava i koriste li pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu i zapošljavanje, kako je predviđeno međunarodnim sporazumima?
- Kakav je trenutni socio-ekonomski status preživjelih seksualnog nasilja u ratu i na koji je način njihova ranjivost povezana sa neostvarivanjem njihovih osnovnih prava? Da li je socio-ekonomска ranjivost (ekonomsko zlostavljanje unutar porodice, porodični odnosi i podrška) povezana sa trenutnim socio-ekonomskim statusom preživjelih seksualnog nasilja u ratu?
- Kako preživjeli seksualnog nasilja u ratu doživljavaju kvalitet usluga, koje proizilaze iz njihovih osnovnih prava, u odnosu na njihova očekivanja, uzimajući u obzir specifične i pojedinačne potrebe preživjelih? Koliki je jaz između onog što preživjeli percipiraju i očekuju u odnosu na ono što im se pruža u pogledu dostupnosti, pouzdanosti, susretljivosti, empatije i sigurnosti svake usluge?

Metodologija je više dimenzionalna i dizajnirana da pruži opisne statističke podatke razvrstane prema socio-demografskim svojstvima preživjelih seksualnog nasilja u ratu, i da utvrdi uzročne odnose između stavova i znanja preživjelih, korištenja usluga i njihovog trenutnog socio-ekonomskog statusa. Analiza je provedena primjenom softverskog paketa za statističku analizu u društvenim naukama SPSS 17.

Pristup od vrha ka dnu ili kvalitativno istraživanje obuhvata:

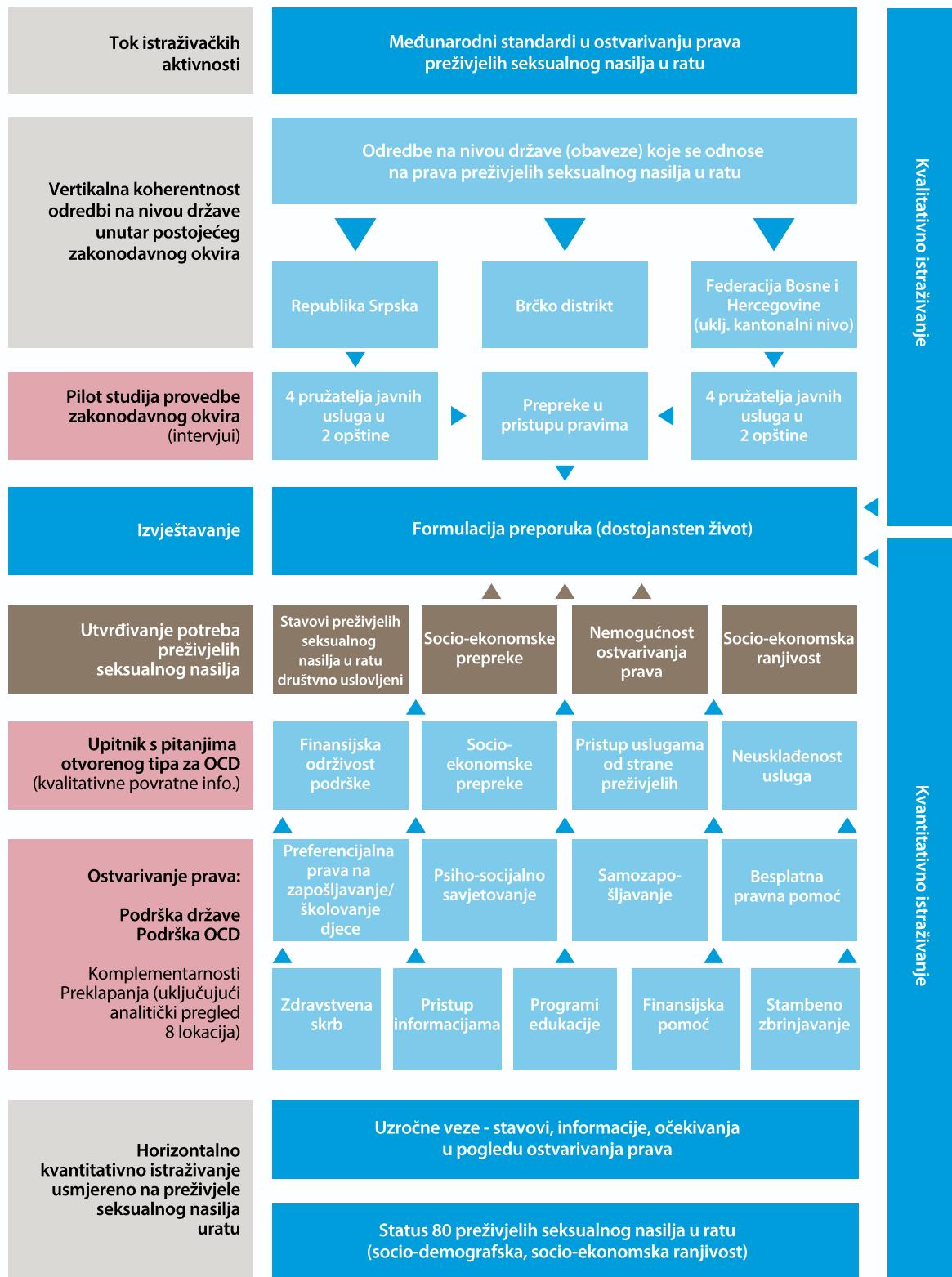
- Pregled dokumentacije radi prikupljanja, analize i poređenja propisa na državnom, entitetskom, kantonalmnom (FBiH) i nivou Brčko distrikta BiH,
- Procjenu integracije međunarodnih standara u domaće zakonodavstvo, te procjenu usklađenosti različitih propisa i njihove provedbe na svim nivoima u BiH;
- Pregled dokumentacije ranijih istraživanja (sva istraživanja navedena su u spisku literature korištene za izradu izvještaja);
- Polustrukturirani intervjuji sa centrima za socijalni rad, domovima zdravlja, centrima za mentalno zdravlje, općinskim službama i zavodima za zapošljavanje s naglaskom na provedbu zakonodavstva koje predviđa pravo prioriteta u stambenom zbrinjavanju i zapošljavanju, usluge zaštite mentalnog zdravlja i socijalnu podršku.

U kvalitativnom dijelu istraživanja dati su odgovori na sljedeća pitanja:

- U kojoj je mjeri Međunarodni pakt o socijalnim, ekonomskim i kulturnim pravima ugrađen u domaće zakonodavstvo na različitim nivoima u BiH?
- Koje su aktivnosti poduzele nadležne institucije u BiH (usvajanje zakona, podzakonskih akata, procedura, odluka, itd.) da se osigura kvalitet usluga (dostupnost, pouzdanost, susretljivost i empatija), imajući u vidu specifične potrebe preživjelih seksualnog nasilja u ratu i socijalnu stigmu?
- Koju vrstu podrške organizacije civilnog društva pružaju preživjelima seksualnog nasilja u ratu nadopunjujući na taj način usluge koje im pružaju javne ustanove?

Naredni grafikon daje vizualni pregled strukture istraživanja.

GRAFIKON 1: Opseg istraživanja

2.2

OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA

Zaključci doneseni na osnovu nalaza istraživanja ne mogu se uzeti u obzir sa potpunom sigurnošću u pogledu nepostojanja pristrasnosti ili subjektivnih stavova. Razlog tome je nekoliko ograničenja u istraživanju:

- Zbog osjetljivosti teme i nastojanja da se ispoštuje princip "ne čini štetu", kontrola nad popunjavanjem ankete bila je ograničena. U nekim slučajevima su predstavnice UNFPA i UN Women prisustvovale anketiranju i mogle su dati dodatna pojašnjenja, dok u drugim slučajevima to nije bilo moguće.
- Preživjele seksualnog nasilja u ratu koje su se odazvale anketi su one koji već održavaju kontakt sa OCD. Da su postojale pouzdane informacije o ciljanoj populaciji i da je u skladu s tim odabran uzorak koji bi obuhvatio informacije od preživjelih koje ne održavaju kontakt sa OCD, istraživanjem se moglo doći do drugačijih zaključaka.
- Predstavnici_e javnih ustanova koje su anketirane u svojim odgovorima subjektivno su govorili_e o sopstvenim kapacitetima i uslugama koje pružaju preživjelim seksualnog nasilja u ratu. Nije zatražena niti je analizirana dokumentacija koja bi mogla potkrijepiti njihove odgovore.

KONTEKSTUALNI OKVIR

3.1

MEDUNARODNI OKVIR ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA

Priznavanje prava preživjelima seksualnog nasilja u ratu je obaveza Bosne i Hercegovine u skladu sa brojnim međunarodnim sporazumima čija je potpisnica¹. Dva su ključna dokumenta koja definiraju ova prava i kojima je BiH pristupila.

Prvi je Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, čiju provedbu nadgleda Komitet za ukidanje svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). BiH Komitetu dostavlja periodične izvještaje, zajedno sa alternativnim i izvještajem iz sjene, koje izrađuju i predaju organizacije civilnog društva. CEDAW je u svojim brojnim zaključcima o BiH pozvao njene vlasti da usvoje relevantne zakone kojima će se osigurati djelotvoran pristup pravdi svim preživjelim seksualnog nasilja u ratu, uključujući reparaciju, razviju sveobuhvatan pristup za suzbijanje stigme pripisane seksualnom nasilju, te obezbjede odštetu, podršku i rehabilitaciju za sve žene bez obzira na prebivalište.²

Osim tijela osnovanih temeljem konvencija UN-a o ljudskim pravima, u BiH su boravili i specijalni_e predstavnici_e UN-a, te dali_e svoje preporuke institucijama u svrhu poboljšanja položaja preživjelih seksualnog nasilja u ratu. Specijalna izvestiteljica za borbu protiv nasilja nad ženama, njegovih uzroka i posljedica, gđa Rashida Manjoo, posjetila je BiH u novembru 2012. godine i bh vlastima dala svoje preporuke. Gđa Manjoo je, između ostalog, izdvojila nemogućnost preživjelih da na odgovarajući način skrbe za svoje porodice, nedostatak sredstava za hranu i osnovne potrepštine, neriješena stambena pitanja, kao

jedan od osnovnih problema, te nezaposlenost koja pogoda ne samo preživjele već i njihovu djecu. Tokom posjete gđe Manjoo BiH pokrenuto je i pitanje dostupnosti priuštivih i odgovarajućih usluga zdravstvene zaštite i zaštite mentalnog zdravlja, uključujući usluge iz seksualnog i reproduktivnog zdravlja za preživjele.³

Drugi značajan dokument koji se bavi pitanjima preživjelih seksualnog nasilja u ratu je Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1325 (2000) "Žene, mir i sigurnost"(UN SCR 1325 (2000)), koja je ugrađena u Akcioni plan za provedbu UNSCR 1325. Akcionim planom se predviđa izrada konkretnih mjera za povećanje učešća žena u odlučivanju u postkonfliktnim politikama i strategijama, uzimajući u obzir potrebe žena i djevojčica, naročito onih koje se odnose na njihovu društvenu rehabilitaciju i ponovnu integraciju. Nadalje, od BiH se očekuje da razvije sveobuhvatan pristup unapređenju statusa svih žena žrtava rata, uključujući i muškarce koji su preživjeli seksualno nasilje tokom rata. Preporuke obuhvataju rad na smanjenju stigme povezane sa seksualnim nasiljem, proširenje socio-ekonomskih mjera za preživjele i restitucije, psihosocijalnu podršku i rehabilitaciju, te jednak pristup uslugama za sve žrtve rata, bez obzira na prebivalište.

U cilju analize napretka na provedbi Rezolucije 1325, 2015. godine urađena je Globalna studija⁴ čija je vodeća autorica Radhika Coomaraswamy. U studiji je ocijenjen napredak u provedbi na globalnom, regionalnom i nacionalnom nivou, a BiH je odabrana za jednu od studija slučaja. Studijom je konstatirano da sveobuhvatna reparacija, odnosno usluge nisu uvijek dostupne.

1 U skladu sa aneksom 6. Daytonskog mirovnog sporazuma među ljudska prava ubraja se pravo na imovinu i pravo na obrazovanje; Daytonskim mirovnim sporazumom također su predviđene obaveze BiH u skladu sa međunarodnim dokumentima poput Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR); Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW); i Konvencije protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponizavajućih postupaka ili kažnjavanja;

2 CEDAW, Zaključna zapažanja na kombinirani četvrti i peti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine za 2013. godinu dostupna su na://C:/Users/Imamut/Downloads/N1341250.pdf

3 Izvještaj o posjeti i misiji u BiH dostupan je na: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HCouncil/RegularSession/Session23/A-HRC-23-49-Add3_en.pdf

4 Obavještenje za novinare dostupno na: http://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/en/home/presscenter/global-study-on-the-implementation-of-resolution-1325-conducted.html

Socijalna i ekonomska prava, kao ostala prava, propisana su Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima (UDHR), koju je Generalna skupština UN-a usvojila 1948. godine, i to konkretno članovima od 22. do 26. Odredbe navedenih članova odnose se na ekonomska i socijalna prava, poput zapošljavanja, socijalne sigurnosti i osiguranja, obrazovanja i životnog standarda, što podrazumijeva hranu, odjeću, stan, zdravstvenu zaštitu i medicinsku njegu. (Generalna skupština UN-a, 1948; WILPF International, 2014). Član 28. se također može razmatrati u kontekstu ekonomskih i socijalnih prava, jer propisuje sljedeće: "Svako ima pravo na društveni i međunarodni

napredak, u kojem prava i slobode objavljeni u ovoj Deklaraciji mogu biti u potpunosti ostvareni" (Generalna skupština UN-a, 1948) i obavezuje vlade zemalja da zaštite ekonomska i socijalna prava svojih građana. Ipak, *de jure* priznato pravo ne znači da je uvijek i *de facto* lako ostvarivo. Stoga je Generalna skupština UN-a 1966. godine usvojila dva dodatna pakta, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR) i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR).⁵

5 Kao i dokumenti, koji pozivaju na stvaranje konkretnih koraka i institucionalnih mehanizama za prevenciju i zaštitu od seksualnog nasilja u sukobima, kao ozbiljne povrede ljudskih prava i međunarodnog prava: UN rezolucije 1820 (2008), 1888 (2009), 1960 (2010).

3.1.1

Ekonomska i socijalna prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu BiH

Imajući u vidu da su brojni međunarodni paktovi i konvencije ugrađeni u Ustav BiH, odredbe ovih dokumenata su obavezujuće za BiH i imaju prednost nad domaćim zakonima.

Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava analizirao je 2005. godine specifične potrebe preživjelih seksualnog nasilja u ratu u svojim zaključnim napomenama, izražavajući zabrinutost o nedostatku koherentne strategije za podršku ovoj kategoriji. U napomenama je naglašeno da entitetski zakoni ne pružaju adekvatnu socijalnu zaštitu preživjelima seksualnog nasilja u ratu i da je stopa siromaštva među ovom populacijom visoka, te da nisu priznati kao kategorija koja ima pravo na socijalnu pomoć. Komitet je stoga 2005. godine preporučio da se svim preživjelim seksualnog nasilja u ratu prizna status civilne žrtve rata⁶, da se izradi i provede koherentna državna strategija u cilju zaštite ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu i njihovih porodica, i da im se osigura učešće u svim procesima odlučivanja koji se na njih odnose (UN Economic and Social Council, 2005). Ova i preporuke drugih tijela UN-a za zaštitu ljudskih prava rezultirale su opsežnim konsultacijama

ma predvođenim Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH i izradom državnog *Programa za žrtve ratnog silovanja, seksualnog zlostavljanja i torture i njihove porodice u BiH*, koji do danas nije usvojen. Komitet je 2013. godine preporučio državnim vlastima da se preživjelima seksualnog nasilja u ratu prizna status i pravo na socijalnu zaštitu i ostale oblike socijalne pomoći koja se smatra neophodnom propisima koji reguliraju oblast socijalne zaštite (Ekonomsko i socijalno vijeće UN-a, 2013).

Socijalna i ekonomska prava su posebno važna za žene i njihovo osnaženje u patrijarhalnim društvima poput bosanskohercegovačkog, jer ona doprinose učešću žena u javnim sferama života. Žene su kao kategorija nesrazmjerno pogodjene siromaštvom, socijalnom i kulturnom marginalizacijom, dok je nejednakost u njihovim životima duboko ukorijenjena u historiji, tradiciji i kulturi (Day, et al., 2004). Ženama je stoga često uskraćeno jednako ostvarivanje njihovih ljudskih prava u odnosu na muškarce, često zbog statusa slabijeg koje im tradicija i običaji pripisuju ili uslijed otvorene ili prikrivene diskriminacije. Ova diskriminacija veliki broj žena dovodi u višestruko nepovoljan položaj kroz kombinaciju rodnih i drugih faktora poput rasne i vjerske pripadnosti, političkih i drugih mišljenja, nacionalnog ili

6 Civilne žrtve rata u ovom izvještaju su osobe kod kojih je u toku rata ili neposredne ratne opasnosti, uslijed ranjavanja ili nekog drugog oblika ratne torture (uključujući seksualno nasilje), nastupilo fizičko ili mentalno oštećenje organizma, što uključuje znatljivo narušavanje zdravlja, nestanak i pogibiju.

socijalnog porijekla, imovine, rođenja, starosne dobi, etničke pripadnosti, invaliditeta, bračnog statusa, te statusa izbjeglice ili migranta (Ekonomsko i socijalno vijeće UN-a, 2005).

Preživjeli seksualnog nasilja u ratu u BiH ne mogu ostvariti jednak pristup socijalnim i ekonomskim pravima. Jedan od mogućih razloga za to je kako Mlinarević i Lalović (2010) ističu davanje prioriteta političkim nad socijalnim i ekonomskim pravima, zbog političkih i ideoloških previranja u BiH i transicije iz socijalizma (Mlinarević & Lalović, 2010).

Dostupnost socijalnih i ekonomskih prava žrtvama rata i njihovo ostvarivanje dodatno je otežano složenom političkom strukturom u BiH i nemogućnošću da se ova reguliraju sveobuhvatnim programom reparacije, kojim bi se osiguralo jednako ostvarivanje prava u cijeloj zemlji. Prava priznata preživjelima seksualnog nasilja u ratu ostvaruju se kroz sistem socijalne

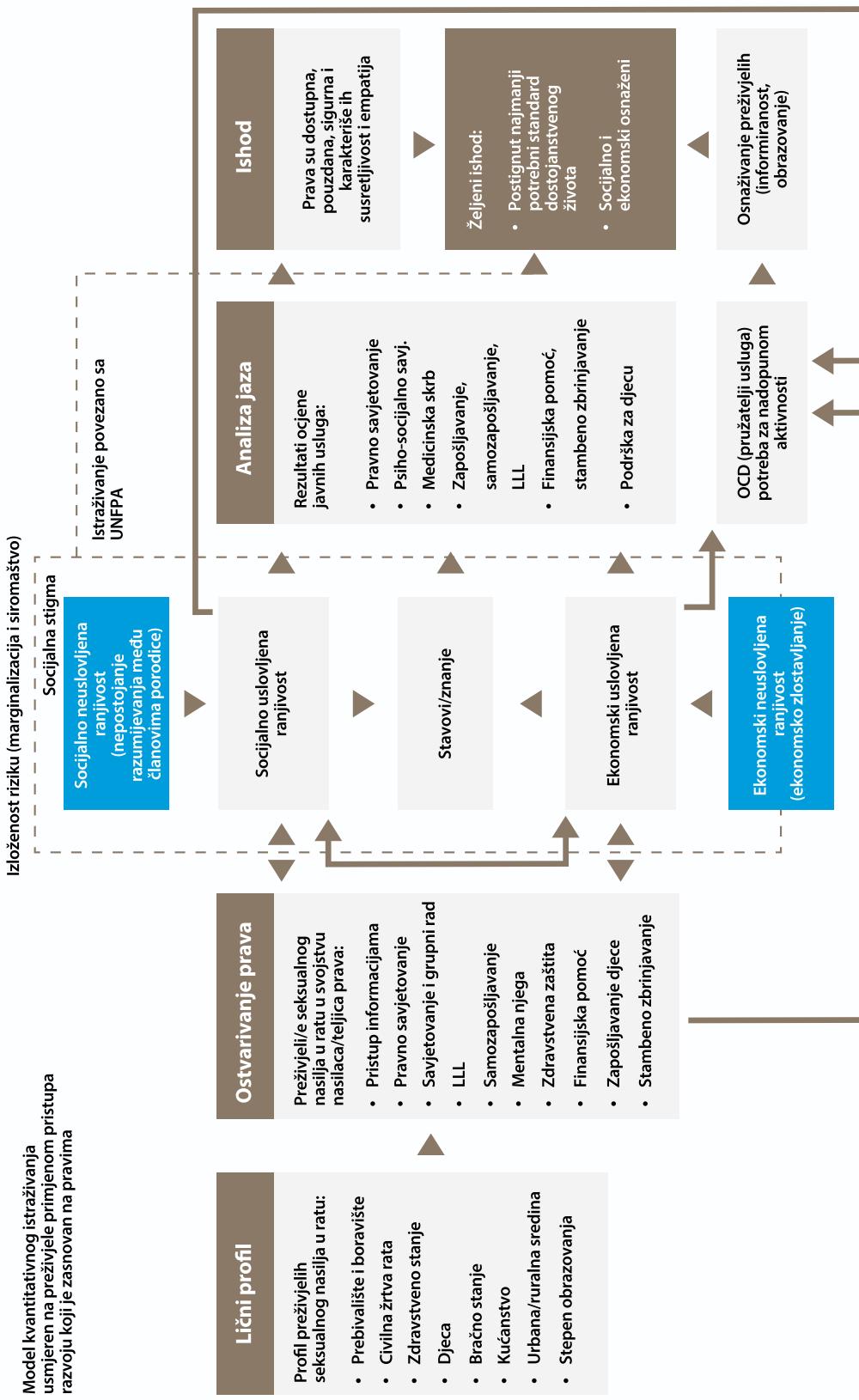
zaštite, pri čemu se njihova dostupnost zasniva na potrebama, a ne na pravima. (Šoštarić, 2012). Premda se ova primanja mogu tumačiti kao vrsta reparacije ili kompenzacije, činjenica da se ne isplaćuju zbog kršenja ljudskih prava stavlja ih direktno u kategoriju socijalne pomoći/skrbi (Popić & Panjeta, 2010; Šoštarić, 2012). Socijalna i ekonomска prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu u BiH reguliraju tri različita zakona, kako je analizirano u nalazima istraživanja.

Imajući u vidu navedeno, te obzirom da preživjeli seksualnog nasilja u ratu u većini slučajeva svoja socijalna i ekonomска prava ostvaruju na nižim nivoima vlasti (prava se ostvaruju prema prebivalištu), u izvještaju je dat kratki uvid u odredbe na nivou BiH, uz detaljniju analizu prava na nivou entiteta, Brčko distrikta BiH i kantona.⁷

7 U kvalitativnom dijelu izvještaja data je analiza koherentnosti zakonodavnog okvira u BiH i njegove provedbe na svim nivoima vlasti.

GRAFIKON 2: Konceptualni okvir

Model kvantitativnog istraživanja
usmjeren na preživjele primjerenom pristupu
razvoju koji je zasnovan na pravima

NALAZI ISTRAŽIVANJA

4.1

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

4.1.1

Socijalna i ekonomска права предвиђена међunarodним документима чја је BiH потписница

Odredbe o socijalnim i ekonomskim pravima preživjelih seksualnog nasilja u ratu na nivou BiH ograničene su na međunarodne sporazume koje je država potpisala. Neki od tih dokumenata, kako je već navedeno, predviđeni su Aneksom VI Daytonskog mirovnog sporazuma i dio su Ustava BiH. Aneks VI konkretno predviđa pravo na imovinu i pravo na obrazovanje, kao i obaveze BiH, uključujući osiguranje socijalnih i ekonomskih prava koja su propisana:

- Međunarodnim пактом о економским, социјалним и културним правима (ICESCR);
- Конвенијом о укиданju свих облика дискриминације жена (CEDAW);
- Конвенијом против муачења и других окрутних, нелjudskih или понижавајућих поступака и кањњавања;
- Европском конвенијом о спречавању муачења и нелјудског или понижавајућег поступања или кањњавања.

Обзиром да сvi navedeni dokumenti čine dio Ustava, права i слободе koji su u njima предвиђени moraju se direktno primjenjivati. Ova prava moraju se osigurati bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi poput spola, rase, vjerske pripadnosti, političkog ili drugog mišljenja itd, u skladu sa aneksom 6, član II(2a)(OHR, 1995).

U okviru UNDP-овог пројекта "Подршка државним капацитетима транзициске правде у BiH" (UNDP, 2009; Министарство правде, 2010), Министарство за људска права и изbjeglice BiH i Министарство правде BiH izradili su Strategiju транзициске правде за BiH 2012-2016. Strategijom je prepoznato da жене nisu bile само жртве seksualnog nasilja

tokom rata već i nasilnog премјештања, пресељења, губитка rodbine, губитка "hranitelja", itd. (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice & Ministarstvo pravde, 2013). Iako se Strategija ne бави karakteristikama preživjelih seksualnog nasilja u ratu, циљ јој је осигурати да се основни принципи родне jednakosti i specificne potrebe preživjelih seksualnog nasilja u ratu узимају обзир приликом izrade programa. Strategijom je također prepoznата diskriminacija preživjelih seksualnog nasilja u ratu u односу на бораčку populацију, за коју закони предвиђају ниže pragove за utvrđenje оштећења организма i veća primanja od оних која se isplaćuju civilnim жртвама rata⁸, i stigmatizacija s kojom se suočavaju i muškarci i жене preživjeli seksualnog nasilja u ratu.

U strategiji која се бави пitanjima ratnih zločina (Generalna skupština UN-a, 2013) предвиђена је izrada programa за preživjele seksualnog nasilja u ratu i članove njihovih porodica kroz које bi им se olakšalo ostvarivanje prava⁹.

U координацији Ministarstva за људска права i изbjeglice i UNFPA u novembru 2012. godine izrađен је "Program за жртве ratnog silovanja, seksualnog

8 Prava ratnih vojnih invalida propisana su odvojeno entitetskim i kantonalnim zakonima, који су више puta mijenjani i dopunjavani новим правима, попут права на prioritetno rješavanje stambenih pitanja, шkolovanje демобилизованих бораца i чланова njihovih porodica, itd.

9 Potpisivanjem UNSCR 1325 BiH se обавезала на izradu Državnog akcionog plana (NAP) за provedbu UNSCR 1325, који је званично усвојен у јулу 2010. године (Агенција за рavnopravnost spolova BiH, 2010). Циљ 6. NAP direktno се бави пitanjima жене i djevojčica жртва rata, te samim tim i preživjelih seksualnog nasilja u ratu. Циљ обухвата i пitanje reparacije за preživjele, priznavajući njihov status civilne жртве rata i u njemu se konstatira да су жене preživjele seksualno nasilje u ratu diskriminirane u односу на друге примatelje накнада. Pilot studijom o provedbi UNSCR 1325 на локалном нивоу u tri općine u BiH utvrđено је да većinu aktivnosti na provedbi UNSCR 1325 provode OCD, da se preživjeli seksualnog nasilja u ratu i друге жене civilne жртве rata u većini slučajeva за помоћ обраћају OCD, te da постоји потреба за uspostavom/rješavanjem socijalnog stanovanja u nekim općinama (Удружење Жена B&H, 2011). Агенција за ravnopravnost spolova BiH također je usvojila Gender акциони план (NGAP) BiH за period 2013-2017, који је komplementaran s UNSCR 1325, ali je šireg opseга. Оvaj dokument direktno се бави, između ostalog, socijalnim i ekonomskim правима жене, inkorporirajući preporuke i zahtjeve naprijed navedenih međunarodnih instrumenata (Агенција за jednakost spolova BiH, 2014).

zlostavljanja i torture i njihove porodice u BiH 2013-2016". Programom je prepoznato da su i žene i muškarci preživjeli seksualnog nasilja u ratu, a svrha programa je "omogućiti društvenu integraciju i bolje razumijevanje preživjelih seksualnog nasilja u ratu unutar njihovih zajednica" (Generalna skupština UN-a, 2013: pasus 53). U Programu se uz potvrdu svih međunarodnih instrumenata i prepoznavanje svih socijalnih i ekonomskih prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu posebna pažnja daje pristupu pravima na zapošljavanje, obrazovanje i stambeno zbrinjavanje preživjelih seksualnog nasilja u ratu (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, 2012). Kao što je to slučaj i sa Strategijom tranzicijske pravde i ovaj program još čeka na usvajanje. Vijeće

ministara BiH je također usvojilo Gender akcioni plan (GAP) BiH za period 2013-2017, koji je komplementaran s drugim Akcionim planom za provedbu UNSCR 1325 za period 2014-2017, ali je šireg opsega. Ovaj dokument se direktno bavi, između ostalog, socijalnim i ekonomskim pravima žena, inkoroprirajući preporuke i zahtjeve naprijed navedenih međunarodnih instrumenata (Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2014). Unutar Strateškog cilja 2 Povećan stupanj ljudske sigurnosti, predviđene su dvije mjere, i to:

Poboljšan pravni okvir i mehanizmi za ostvarivanje prava žrtava seksualnog nasilja tijekom i nakon rata, kompenzacija i beneficije/rehabilitacija dostupni ženama i djevojčicama žrtvama silovanja tijekom i nakon rata.

4.1.2

Socijalna i ekomska prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu u Federaciji BiH

Preživjeli seksualnog zlostavljanja i silovanja i druge civilne žrtve rata ostvaruju svoja prava u FBiH u skladu sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, i to konkretno primjenom poglavlja o zaštiti civilnih žrtava rata ("Službene novine FBiH", br. 36/99, 2009). U skladu sa prвobitnim tekstrom zakona da bi se osobi priznao status civilne žrtve rata morala je dokazati fizičko oštećenje od najmanje 60%. Pod pritiskom OCD i preporuka međunarodnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava zakon je izmijenjen i dopunjeno 2006. godine priznavanjem preživjelih seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu kao posebne kategorije civilnih žrtava rata, koja ne mora dokazivati oštećenja organizma da bi im bio priznat ovaj status ("Službene novine FBiH", br. 39/06, 2006).

Članom 6. navedenih Izmjena i dopuna zakona, lica koja su preživjela seksualno zlostavljanje i silovanje uvode se kao posebna kategorija civilnih žrtava rata. Članom 8. u tački jedan, dodaje se novo pravo nazvano "mjesečno lično novčano primanje", koje je propisano za ovu kategoriju civilnih žrtava rata. Članom 9. Propisano je da mjesečno lično novčano primanje iznosi 70% od osnovice, što je iznos koji pripada civilnoj

žrtvi rata prve grupe sa 100% invaliditeta. Pored mjesечnog ličnog novčanog primanja, ova populacija ima slijedeća prava:

1. Dodatak za njegu i pomoć od strane druge osobe;
2. Ortopedski dodatak;
3. Porodičnu invalidninu;
4. Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
5. Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
6. Prioritetno zapošljavanje;
7. Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
8. Psihološku i pravnu pomoć.

Navedena prava su minimum propisanih prava pa se kantoni u Federaciji BiH potiču da proširuju njihov obim u skladu sa budžetskim politikama i potrebama preživjelih seksualnog nasilja u ratu na nivou zajednice.

U skladu sa članom 58 (6) Zakona, pravo na prioritetno rješavanje stambenih pitanja u nadležnosti je kantona i kao takvo je regulirano kantonalnim programima za prioritetno stambeno zbrinjavanje. Istom odredbom propisano je da se prioritetno rješava stambeno zbrinjavanje civilnih žrtava rata koje su svjedočile u krivičnim postupcima.

Iako svi preživjeli kojima je priznat ovaj status

imaju pravo na mjesečna lična novčana primanja, korištenje drugih prava u nadležnosti je kantona, odnosno kantonalnih ministarstava nadležnih za socijalnu zaštitu, zavoda za zapošljavanje zaduženih za izradu programa prioritetnog zapošljavanja i programa stručnog osposobljavanja i razvoja, službi za stambena pitanja, ureda za pružanje besplatne pravne pomoći i domova zdravlja.

4.1.3

Socijalna i ekonomska prava u kantonima Federacije BiH

Unsko-sanski kanton

Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom i njegovim izmjenama i dopunama ("Službene novine USK", br. 5/00 i 10/01, 2001) se reguliraju prava civilnih žrtava rata i preživjelih u Unsko-sanskom kantonu. Zakon ne daje definiciju različitih kategorija civilnih žrtava rata već usvaja odredbu Federalnog zakona u kojem su preživjele seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu prepoznate kao posebna kategorija. Preživjele seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu u USK ostvaruju pravo na:

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Dodatak na djecu;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
- Zdravstvenu zaštitu;
- Prioritetno zapošljavanje;
- Stručno osposobljavanje.

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Pravo na psihološku i pravnu pomoć.

Tuzlanski kanton

Prava civilnih žrtava rata i preživjelih seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu u Tuzlanskom kantonu regulirana su kantonalnim Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, te njegovim izmjenama i dopunama ("Službene novine TK", br. 12/00, 5/02, 13/03 i 8/06, 2006). Priznata su im prava koja su im priznata i na nivou FBiH, a to su:

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Dodatak na djecu;
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
- Prioritetno zapošljavanje.

Posavski kanton

Preživjeli_e seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu u Posavskom kantonu svoja prava ostvaruju direktnom primjenom Federalnog zakona¹⁰. Civilne žrtve rata i preživjele seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu uživaju sva prava koja su im priznata na federalnom nivou, a to su:

Zeničko-dobojski kanton

U Zeničko-dobojskom kantonu (ZDK) prava civilnih žrtava rata i preživjelih seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu propisana su kantonalnim Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom i njegovim izmjenama i dopunama ("Službene

¹⁰ Intervju sa referentom za socijalnu politiku pri Kantonalm ministarstvu zdravstva, rada i socijalne politike od 20.03.2015.

novine ZDK", br. 13/07 i 13/11). Kantonalni zakon usvojen je 2007. godine, nakon što je zakonom na nivou FBiH preživjelim seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu priznat status posebne kategorije civilnih žrtava rata, pa im je taj status priznat i ovim zakonom (član 96). Kantonalni zakon propisuje prava civilnih žrtava rata, koja ostvaruju i preživjele seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu:

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Zdravstvena zaštita;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Dodatak na djecu;
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Pravo na psihološku i pravnu pomoć.

Bosanskopodrinjski kanton Goražde

Prava civilnih žrtava rata i preživjelih seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu u Bosanskopodrinskom kantonu (BPK) regulirana su kantonalnim Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom i njegovim izmjenama i dopunama ("Službene novine BPK", 2008). Kantonalni zakon je usvojen 2007. godine, nakon što je zakonom na nivou FBiH preživjelim seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu priznat status posebne kategorije civilnih žrtava rata, pa im je taj status priznat i ovim zakonom (član 96). Kantonalni zakon propisuje prava civilnih žrtava rata koja ostvaruju i preživjele seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu:

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Zdravstvena zaštita;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Dodatak na djecu;
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Pravo na psihološku i pravnu pomoć.

Srednjjobosanski kanton

Prava civilnih žrtava rata i preživjelih seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu u Srednjjobosanskom kantonu (SBK) regulirana su kantonalnim Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom i njegovim izmjenama i dopunama ("Službene novine SBK"). Kantonalni zakon propisuje prava civilnih žrtava rata koja ostvaruju i preživjele seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu:

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Dodatak na djecu;
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
- Prioritetno zapošljavanje.

Hercegovačkoneretvanski kanton

U Hercegovačkoneretvanskom kantonu (HNK) prava civilnih žrtava rata i preživjelih seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu nisu direktno regulirana kantonalnim Zakonom o socijalnoj zaštiti ("Službene novine HNK", br. 03/05), već preživjeli seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu u ovom kantonu svoja prava ostvaruju direktnom primjenom Federalnog zakona (član 2)¹¹. Preživjeli seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu su shodno tome prepoznati kao posebna kategorija civilnih žrtava rata i ostvaruju sva prava koja su im priznata na federalnom nivou, a to su:

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Pravo na psihološku i pravnu pomoć.

Zapadnohercegovački kanton

U Zapadnohercegovačkom kantonu (ZHK) prava civilnih žrtava rata i preživjelih seksualnog

¹¹ Intervju sa Sektorom socijalne zaštite, Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNK od 26.03.2015.

zlostavljanja i silovanja u ratu nisu regulirana kantonalnim zakonom za oblast socijalne zaštite, već preživjeli_e seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu u tom kantonu svoja prava ostvaruju direktnom primjenom Federalnog zakona¹². Preživjeli_e seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu su shodno tome prepoznati kao posebna kategorija civilnih žrtava rata i uživaju sva prava koja su im priznata na federalnom nivou, a to su:

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Pravo na psihološku i pravnu pomoć.

Kanton Sarajevo

Prava civilnih žrtava rata i preživjelih seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu u Kantonu Sarajevo (KS) regulirana su kantonalnim Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom i njegovim izmjena-ma i dopunama ("Službene novine KS", br. 38/14). Prava preživjelih seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu također su regulirana Naredbom o iznosima po zakonu ("Službene novine KS", br. 27/14). Naredba regulira iznos mjesecnih ličnih primanja i zdravstvene zaštite po osobi. Preživjeli_e seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu u skladu sa ovim zakonskim aktima ostvaruju sljedeća prava:

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
- Prioritetno zapošljavanje;
- Zdravstvena zaštita, ako to pravo ne ostvaruju po drugim osnovama.

Kanton 10

Prava civilnih žrtava rata i preživjelih seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu u Kantonu 10 (K10) nisu regulirana kantonalnim zakonom za oblast socijalne zaštite, već preživjeli_e seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu u tom kantonu svoja prava ostvaruju primjenom Federalnog zakona¹³. Preživjeli_e seksualnog zlostavljanja i silovanja u ratu su shodno tome prepoznati_e kao posebna kategorija civilnih žrtava rata i ostvaruju sva prava koja su im priznata na federalnom nivou, a to su:

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Pravo na psihološku i pravnu pomoć.

12. Intervju sa Uredom za socijalnu zaštitu, Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ZHK od 26.03.2015.

13. Intervju sa Ministarstvom rada, zdravstva, socijalne skrbi i prognanih Kantona 10 od 20.03.2015. godine

4.1.4

Socijalna i ekonomска prava u Republici Srpskoj

Socijalna i ekonomска prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu u RS regulisana su Zakonom o zaštiti civilnih žrtava rata u RS. Prvobitni tekst zakona objavljen je 1993. godine ("Službeni glasnik RS", br. 25/93), a izmjene i dopune zakona vršene su 1994., 2007. i 2009. godine. Prvobitni zakon ograničio je priznavanje statusa i prava civilnim žrtvama rata na rok od 5 godina od dana kada je lice zadobilo oštećenje odnosno do dana prestanka okolnosti pod kojima je oštećenje nastalo (dan predstanka okolnosti rata i neposredne ratne opasnosti), tako da je prvobitni rok za podnošenje zahtjeva istekao 19.06.2001. godine. Izmjenama i dopunama zakona iz jula 2007. godine, civilnim žrtvama rata, uključujući i preživjele seksualnog nasilja u ratu, koji ranije nisu mogli podnijeti zahtjev za priznavanje statusa omogućeno je da zahtjev podnesu do kraja te godine. Rok je ostao neizmijenjen u narednim izmjenama i dopunama zakona od 2009. godine ("Službeni glasnik RS", br. 24/10, §34). Zakon u RS, za razliku od Federalnog zakona, priznaje prava preživjelim seksualnog nasilja u ratu isključivo ukoliko pruže dokaz da su zadobili_e oštećenje organizma od 60% ili više kao posljedica mučenja, silovanja, boravka u zatvoru ili zbijega ("Službeni glasnik RS", br. 24/10, §2).

Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu također mogu ostvarivati prava na socijalnu zaštitu primjenom Zakona o socijalnoj zaštiti, međutim mјere predviđene tim zakonom nisu zasnovane na pravima koja su im priznata kao preživjelima seksualnog nasilja u ratu, već kao socijalnim kategorijama (kao i svakom drugom licu). Da bi mogli_e koristiti mјere socijalne zaštite preživjeli_e moraju biti svrstani_e u ranjivu kategoriju stanovništva (siromašni, lica s invaliditetom, starija lica bez porodičnog staranja, dugotrajno nezaposleni, beskućnici, ovisnici, žrtve trgovine ljudima ili nasilja u porodici), ili da im je "zbog posebnih okolnosti potrebna socijalna zaštita" ("Službeni glasnik RS", br. 37/12, §17). Zakon također predviđa socijalnu

zaštitu za lica „u stanju socijalne potrebe zbog ... ratnog stradanja“ ("Službeni glasnik RS", br. 37/12, §18). U skladu sa istim zakonom lica kojima je potrebna socijalna zaštita zbog posebnih okolnosti, uključujući ratno stradanje, imaju pravo na jednoratnu novčanu pomoć ("Službeni glasnik RS", br. 37/12, §54).

Zakonom kojim se regulišu prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu, tj. Zakonom o zaštiti civilnih žrtava rata RS predviđena su sljedeća prava na zaštitu ("Službeni glasnik RS", br. 24/10, §8):

- Civilna invalidnina;
- Dodatak za njegu i pomoć drugog lica;
- Dodatak za člana porodice nesposobnog za rad;
- Dodatna novčana pomoć;
- Dodatak za samohranost;
- Zdravstvena zaštita;
- Profesionalna rehabilitacija.

Kada se radi o ostvarivanju prava od strane civilnih žrtava rata, uključujući preživjele seksualnog nasilja u ratu u RS, Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH konstatirala je 2010. godine da je šestomjesečni rok prekratak, naročito za lica koja su raseljena van BiH. Institucija ombudsme-nja je izrazila "zabrinutost što ove izmjene nisu imale stvarnu namjeru omogućiti civilnim žrtvama rata ostvarivanje i zaštitu prava utvrđenih zakonom" (Ombudsmen BiH, 2010).

Međunarodni standardi također pozivaju na usvajanje zakona koji neće predviđati rokove za podnošenje zahtjeva imajući u vidu specifičnu traumu kojoj su preživjeli seksualnog nasilja u ratu bili izloženi i stigmu koja ih prati. Na primjer, izmijenjeni i dopunjeni zakon na nivou Federacije ne predviđa nikakve rokove, kao ni Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu iz 2015. godine.

4.1.5

Socijalna i ekonomska prava u Brčko distriktu BiH

Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu u Brčko distriktu BiH svoja socijalna i ekonomska prava ostvaruju u skladu sa Odlukom o zaštiti civilnih žrtava rata BD (Parlamentarna skupština Brčko distrikta BiH, 2012). Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu su prepoznati_e kao posebna kategorija civilnih žrtava rata 2008. godine, kada je propisano da se među civilne žrtve rata ubrajaju i osobe sa trajnim psihičkim oštećenjem uslijed "mučenja, silovanja ... boravka u zatvoru, logoru"(Parlamentarna skupština Brčko distrikta BiH, 2008: §2). Odlukom Brčko distrikta BiH stoga nije predviđen dokaz o oštećenju organizma za priznavanje statusa civilne žrtve rata preživjelima. Odlukom je također priznat status civilne žrtve rata onima koji su taj status već dobili u FBiH i RS (§ 3(1)), ali u tim nadležnostima ne mogu ostvariti svoja prava (§3(1)d)), a imaju prijavljeno prebivalište u Brčko distriktu BiH (§3(3)).

Prava priznata preživjelima seksualnog nasilja u ratuu Brčko distriktu BiH podijeljena su u dvije kategorije: osnovna i ostala prava. Osnovna prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu su:

- Civilna invalidnina;
- Porodična invalidnina (samo ako je član porodice poginuo ili se vodi kao nestao);
- Dodatak za njegu i pomoć drugog lica;
- Zdravstvena zaštita i oslobađanje od plaćanja participacije u primarnoj i sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti;
- Naknada troškova ukopa.

Ostala prava priznata preživjelim seksualnog nasilja u ratu u Brčko distriktu BiH regulisana su drugim zakonskim aktima distrikta:

- Dodatak za troškove liječenja i nabavku ortopedskih pomagala;
- Osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);
- Posebni projekti zapošljavanja;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Besplatna pravna pomoć.

Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu, kao civilne žrtve rata, spadaju u kategoriju od posebnog socijalno-medicinskog značaja, kojoj se zdravstvena zaštita osigurava pod jednakim uslovima kao i svim drugim građanima_kama Brčko distrikta BiH ("Službeni glasnik Brčko distrikta", br. 38/11, 2011). Zdravstveno osiguranje za preživjele seksualnog nasilja u ratu osiguravaju tijela nadležna za njihovu zaštitu ("Službeni glasnik Brčko Distrikta", br. 34/08, 2008). Pravo prioritetnog zapošljavanja preživjelih seksualnog nasilja u ratu predviđeno je *Zakonom o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti Brčko distrikta BiH*, koji osigurava da se programima zapošljavanja utvrđuju prioriteti, mjere i sredstva za zapošljavanje i predviđa "posebne programe zapošljavanja, stručnog osposobljavanja i sticanja kvalifikacija" za civilne žrtve rata, uključujući preživjele seksualnog nasilja u ratu ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", 2008: §15).

Prepreka na koju su preživjeli_e sa prebivalištem u Brčko distriktu BiH do sada nailazili u priznavanju prava je uslov postojanja pravomoćne krivične presude protiv počinitelja kao dokaz statusa preživjelog_e. Obzirom na visoku stopu neprijavljenih slučajeva seksualnog nasilja i sporo odvijanje krivičnog gonjenja ovaj uslov je mnogim preživjelim uskratio mogućnost ostvarivanja prava. Ova odredba također nije u skladu sa Konvencijom UN-a protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, koja obavezuje države da omoguće "žrtvama nekog akta torture pravo dobivanja naknade te pravedne i odgovarajuće odštete, uključujući sredstva potrebna za njenu što potpuniju rehabilitaciju" (Generalna skupština UN-a, 1984). Komitet UN-a protiv mučenja u svom Općem komentaru na ovaj član ističe da: "osobu treba smatrati žrtvom bez obzira da li je počinitelj identificiran, uhićen, krivično gonjen ili osuđen, te bez obzira na porodični ili drugi odnos između njih"(Komitet UN-a protiv mučenja, 2012).

OHR je u svojstvu tijela za superviziju Brčko distrikta BiH tokom 2015. godine radio na izmjenama

i dopunama Odluke. Vlada Brčko distrikta BiH nije u cijelosti usvojila paket "prijedloga" OHR-a za izmjene i dopune Odluke, već samo one koje su smatrane najrelevantnijim. Vlada Brčko distrikta BiH je potom usvojila dodatne izmjene i dopune tokom rasprave o Odluci početkom juna 2015. godine, te je Odluka upućena Parlamentarnoj skupštini Brčko distrikta BiH na razmatranje i usvajanje.

Izmjenama i dopunama Odluke od 10. juna 2015. godine dodata su nove odredbe. Najznačajnija izmjena je dodavanje članova 5(7) i 13(2). Član 5(7)

predviđa uspostavu multietnične, stručne komisije od pet članova koju imenuje gradonačelnik Brčko distrikta BiH i koju čine sudski vještaci iz oblasti sudske medicine (forenzika/sudska medicina), ginekologije, klinski psiholog, psihijatar i pravnik iz javnih ustanova Brčko distrikta BiH. Komisija će biti zadužena za utvrđivanje mentalnih oštećenja preživjelih seksualnog nasilja i silovanja na osnovu dostavljene dokumentacije i/ili njihovog stručnog mišljenja. Premda je usvajanje Odluke za pohvalu, ostaje da se vidi na koji će način stručna komisija provoditi proces utvrđivanja i koju vrstu dokaza će preživjeli morati da pruže.

TABELA 1:

Prava civilnih žrtava rata i preživjelih seksualnog nasilja u ratu predviđena propisima u BiH

Priznata prava	RS*	B D	FBIH	US K	PK	TK	ZD K	BP K	SB K	H NK	ZH K	KS	K1 O
Besplatna pravna pomoć													
Dodatak na djecu													
Dodatak za samohranost													
Dodatna novčana pomoć													
Dodatak za pomoć i njegu drugog lica													
Psihološka pomoć													
Ospozobljavanje za rad/profesionalna rehabilitacija													
Prioritetno stambeno zbrinjavanje													
Priopćenje o zapošljavanju/Posebni projekti zapošljavanja													
Lična invalidnina* ili mjeseca lična novčana primanja													
Ortopedski dodatak*													
Zdravstvena zaštita													
Naknada troškova ukopa													
Dodatak za troškove liječenja i nabavku ortopedskih pomagala													
Porodična invalidnina*													

*Status civilne žrtve rata mogao se priznati do 2007. godine.

Prava predviđena kantonalnim zakonima

Prava predviđena zakonom na nivou FBiH

Skraćenice: RS – Republika Srpska, BD – Brčko distrikt BiH, FBIH – Federacija BiH, USK – Unsko-sanski kanton, PK – Posavski kanton, TK – Tuzlanski kanton, ZDK – Zeničko-dobojski kanton, BPK – Bosansko-podrinjski kanton, SBK – Srednjobosanski kanton, HNK – Hercegovačko-neretvanski kanton, ZHK – Zapadnohercegovački kanton, KS – Kanton Sarajevo, K10 – Kanton 10

4.1.6

Provedba domaćeg zakonodavnog okvira

Analiza primjene domaćih propisa provedena je u sedam općina u BiH (Republika Srpska – Banja Luka, Bratunac i Višegrad; Federacija BiH – Sarajevo, Mostar i Tuzla, i Brčko distrikt BiH). Navedene općine su odabrane jer je u njima bilo moguće provesti anketu među preživjelim seksualnog nasilja u ratu. Analiza je poslužila za poređenje kvalitativnih i kvantitativnih nalaza

istraživanja i obrazloženje neslaganja koja su u njima utvrđena. Poređenje nalaza istraživanja za RS omogućiće uvid u razlike koje bi mogle (djelimično) da se odnose na dostupne kapacitete. Rezultati intervjua za FBiH omogućiće poređenje stepena ostvarivanja prava u Sarajevskom, Hercegovačkoneretvanskom i Tuzlanskom kantonu.

TABELA 2:
Pregled javnih ustanova - pružatelja usluga

Javna ustanova	Stepen ostvarivanja prava	Prebivalište	Broj preživjelih kojima su prava priznata (ako je primjenjivo)	Dostupnost informacija o pravima preživjelih seksualnog nasilja u ratu	Referali za rad s preživjelim seksualnog nasilja u ratu	Kapaciteti (sopstvena ocjena)
Centar za socijalni rad Brčko distrikta BiH	Preživjelima seksualnog nasilja u ratu pružaju se iste usluge kao i drugim ranjivim kategorijama (Odluka o zaštiti civilnih žrtava rata, 2012)	Prebivalište mora biti prijavljeno u Brčko distriktu BiH	Nema podataka	Informacije o pravima iz socijalne zaštite se pružaju Nema referala/ procedura	Posjeduju dovoljno kapaciteta prema sopstvenim tvrdnjama	
Centar za socijalni rad Tuzla	Preživjeli seksualnog nasilja u ratu koriste pravo na mjesечно lično novčano primanje, psihološko liječenje, zdravstveno osiguranje, saradnju sa NVO Vive žene i potvrdu o statusu koju izdaje NVO*	Ostvarivanje prava omogućeno osobama koje nemaju prebivalište u slučaju da prava ne mogu ostvariti u mjestu prebivališta	90 osoba	Informacije dostupne Smjernice o diskreciji postoje	Dovoljan broj uposlenika obrazovanih za rad sa svim kategorijama stanovništva koje koriste usluge centra; nema posebno raspoređenih kapaciteta za rad sa preživjelima seksualnog nasilja u ratu	
Centar za socijalni rad Sarajevo	Mjesečna lična novčana primanja, Psihološko liječenje, Zdravstveno osiguranje	Preživjeli_e moraju imati prijavljeno prebivalište u Kantonu Sarajevo	Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu su evidentirani_e kao "druge osobe s invaliditetom"	Informacije se ne pružaju Smjernice o diskreciji postoje	Kapaciteti dovoljni	
Centar za socijalni rad Banja Luka	Ako je priznat status** Zakon predviđa psihološko liječenje, zdravstveno osiguranje, godišnju naknadu (205 KM) Nema informacija o preživjelim seksualnog nasilja u ratu.	Ako imaju prijavljeno prebivalište na teritoriji opštine Banja Luka	2 preživjele osobe	Informacije dostupne na web stranici Centra; Nisu uvedene posebne procedure za osiguranje diskrecije	Smatraju se sposobnim za pružanje usluga svojim korisnicima. Iskazuju spremnost za dodatnom edukacijom o seksualnom nasilju u ratu.	

Centar za socijalni rad Višegrad	Ako je status priznat**zakon predviđa psihološko liječenje, zdravstveno osiguranje, godišnju naknadu (205 KM). Nema informacija o preživjelom seksualnog nasilja u ratu. Nema referala	Ako imaju prijavljeno prebivalište na teritoriji opštine Višegrad	Nema podataka	Informacije o pravima se ne pružaju preživjelim seksualnog nasilja u ratu	Smatraju se sposobnim da odgovore na potrebe preživjelih seksualnog nasilja u ratu
Centar za socijalni rad Bratunac	Usluge dostupne u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti	Prijavljeno prebivalište u Bratuncu	U bazi podataka nema evidentiranih preživjelih seksualnog nasilja u ratu	Informacije o pravima se ne pružaju preživjelim seksualnog nasilja u ratu Nema referala	Nijedan_na preživjeli_a do danas nije zatražio_la usluge centra i stoga nema potrebe za poboljšanjem kapaciteta
Zavod za zapošljavanje Brčko distrikta BiH	Odluka o zaštiti civilnih žrtava rata predviđa posebne programe ekonomskog osnaživanja preživjelih seksualnog nasilja u ratu; Interni podzakonski akt o aktivnim mjerama zapošljavanja	Preživjeli_a mora imati prijavljeno prebivalište u Brčko distriktu BiH	U dosadašnjem periodu nisu pružane usluge preživjelim seksualnog nasilja u ratu	Nema informacija (web stranica nije ažurirana) Nema referala	Potrebno više informacija o potrebama preživjelih seksualnog nasilja u ratu
Zavod za zapošljavanje RS	Usluge se pružaju svim nezaposlenim licima; Nema posebne evidencije nezaposlenih žrtava seksualnog nasilja u ratu	Nema podataka	Nema podataka	Nije relevantno	Tokom intervjua nije ponuđen odgovor
Službaza zapošljavanje HNK/HNZ Mostar	Usluge dostupne na osnovu drugih statusa	Osoba mora imati prijavljeno prebivalište u Mostaru	Nema podataka	Informacije dostupne na web stranici i putem telefona	Posjeduju kapacitete za rad sa ranjivim grupama, ali nisu posebno obučeni ili osposobljeni za rad sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu
Služba za zapošljavanje Sarajevo	Nema posebnih preferencijskih prava*** Nema apsolutnog prioriteta u javnom sektoru	Preživjeli_e moraju imati prijavljeno prebivalište u Kantonu Sarajevo	Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu evidentirani_e kao 'ostale osobe sa invaliditetom'	Preživjelim seksualnog nasilja u ratu se ne pružaju konkretnе informacije. Savjetovanje u okviru posredovanja za zapošljavanje (na osnovu potvrde o statusu) Pravilnik o savjetovanju koji se primjenjuje na sve populacije, ne samo na preživjele seksualnog nasilja u ratu	Bez stava u pogledu rada sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu.
Služba za zapošljavanje Tuzla	Nisu odobrena preferencijska prava*** Služba preporučuje preživjele seksualnog nasilja u ratu kao prioritetu kategoriju kod izrade spiskova za zapošljavanje Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu nemaju prioritet u zapošljavanju u javnom sektoru	Preživjeli_e moraju imati prijavljeno prebivalište u Tuzlanskom kantonu	Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu evidentirani_e kao 'ostale osobe sa invaliditetom'	Preživjelim seksualnog nasilja u ratu se ne pružaju konkretnе informacije o njihovim pravima	Ne smatra se relevantnim

Služba za socijalnu i zdravstvenu zaštitu, izbjegla i raseljena lica Stari Grad, Sarajevo	Nema programa podrške za stambeno zbrinjavanje preživjelih seksualnog nasilja u ratu	Nema podataka	Nema podataka	Preživjelim seksualnog nasilja u ratu se ne pružaju konkretnе informacije o pravima na stambeno zbrinjavanje	Nije relevantno jer ne rade sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu
Služba za boračko-invalidsku zaštitu, stambene poslove i povratak Tuzla	Nema programa podrške za stambeno zbrinjavanje preživjelih seksualnog nasilja u ratu	Nema podataka	Nema podataka	Preživjelim seksualnog nasilja u ratu se ne pružaju konkretnе informacije o pravima na stambeno zbrinjavanje	Nije relevantno jer ne rade sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu
Odjel za pitanja ratnih vojnih invalida i civilnih žrtava rata BD	Usluge dostupne u skladu sa Odlukom o zaštiti civilnih žrtava rata	Preživjeli_e moraju biti prijavljeni_e u Brčko distriktu BiH	23 poznatih	Nije jasno	Dostatni kapaciteti (već duže vrijeme rade sa preživjelim)
Odjel za raseljena lica BD	Usluge dostupne u skladu sa Odlukom o zaštiti civilnih žrtava rata	Preživjeli_e moraju biti prijavljeni_e u Brčko distriktu BiH	Nema dostupnih podataka	Nije jasno	Dovoljni kapaciteti (već duže vrijeme rade sa preživjelim)
Dom zdravlja (uključujući mentalno zdravlje) Višegrad	Zdravstvena zaštita i zaštita mentalnog zdravlja za sve osiguranike_ce Posjeduju bogato iskustvo u radu sa logorašima	Nema podataka	Nema podataka	Preživjelim seksualnog nasilja u ratu se ne pružaju konkretnе informacije o njihovim pravima	Rad u skladu sa dijagnozom, ali bez specifičnosti koje se odnose na preživjeli seksualnog nasilja u ratu; Kapaciteti zadovoljavaju za rad sa svim kategorijama
Dom zdravlja Banja Luka	Zdravstvena zaštita i zaštita mentalnog zdravlja za sve osiguranike Referali	Nema podataka	Nema podataka	Preživjelim seksualnog nasilja u ratu se ne pružaju konkretnе informacije o njihovim pravima	Tretiraju se kao i sve druge kategorije, ne razmatra se posebni status; Kapaciteti zadovoljavajući za rad sa svim kategorijama
Dom zdravlja Tuzla	Usluge koje se pružaju preživjelim seksualnog nasilja u ratu regulira ugovor sklopljen sa Vive žene	Prebivalište u Tuzlanskom kantonu, ali je pristup uslugama osiguran i osobama iz drugih kantona (troškove pokriva kanton iz kojeg dolaze)	Nema podataka	Rad u skladu sa Zakonom o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama, bez specifičnih mjera za preživjeli seksualnog nasilja u ratu Postoje referali	Nema podataka
Dom zdravlja Kantona Sarajevo	Usluge preživjelim seksualnog nasilja u ratu zasnovane na Federalnom zakonu u zdravstvenoj zaštiti	Nije jasno	Dugogodišnji rad sa preživjelim; Nema dostupnih podataka	Informacije se pružaju usmeno ili pismeno i putem OCD Nema referala	Potrebna edukacija novog osoblja
Dom zdravlja Mostar	Usluge se pružaju preživjelim seksualnog nasilja u ratu u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti i Zakonom o zdravstvenom osiguranju	Usluge se pružaju preživjelim seksualnog nasilja u ratu bez obzira na prebivalište	Nema dostupnih podataka	Nema	Dovoljni kapaciteti

* Centar za socijalni rad Tuzla pruža usluge preživjelim seksualnog nasilja u ratu čak i kad imaju potvrdu o statusu koju izdaju Vive žene (ova potvrda o statusu je različita od potvrde koja se dobije kroz proceduru sukladno Federalnim zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i porodaca s djecom).

** Preživjelima se mogao priznati status civilne žrtve rata u skladu sa Zakonom o zaštiti civilnih žrtava Republike Srpske rata do kraja 2007. godine uz dokaz o oštećenju organizma preko 60%.

*** Programi su usmjereni na druge ranjive grupe poput Roma, izbjeglica, ratnih invalida i nedostaju programi konkretno usmjereni na preživjelje seksualnog nasilja u ratu ili njihovu djecu.

Zavod za zapošljavanje FBiH osigurava prava preživjelim seksualnog nasilja u ratu u skladu sa članom 54. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, na dva načina, i to:

- osiguranjem prioriteta na zapošljavanje kroz dostavljanje informacija službama/biroima za zapošljavanje o preživjelim seksualnog nasilja u ratu i izradu spiska potencijalnih kandidata za upražnjene pozicije;
- povećanjem poticaja za zapošljavanje za 10% u okviru programa aktivnih mjera zapošljavanja (primjenjivo i na druge kategorije koje uživaju preferencijalna prava).

S druge strane, Zakon o pravima demobiliziranih branilaca i članova njihovih porodica FBiH (i relevantni zakoni na kantonalm nivou) predviđa preferencijalna prava za demobilizirane borce i članove njihovih porodica koja osiguravaju javne institucije, ustanove i preduzeća. Ovaj preferencijalni tretman puno je šireg opsega (kantonalnim vladama su izdata detaljna uputstva o tome kako da osiguraju realizaciju ovih prava) u odnosu na onaj koji je priznat civilnim žrtvama rata.

4.1.7

Anketiranje OCD koje rade sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu

Anketiranje OCD koje rade sa preživjelima seksualnog nasilja u ratu provedeno je primjenom upitnika sa pitanjima otvorenog tipa usmjerenih na pet odgovora za svaki entitet (upitnik priložen uz Izvještaj). Očekivani ishod ankete bio je prikupljanje kvalitativnih informacija o uslugama i/ili

pravima preživjelih, fokusirajući se na specifične oblasti u kojima OCD nadopunjavaju ulogu javnih ustanova – pružatelja usluga, te sticanje uvida u percepciju socio-ekonomskih prepreka s kojima se preživjeli susreću u svakodnevnom životu.

TABELA 3:
**OCD u RS - mandat i percepcija prepreka na koje nailaze preživjeli seksualnog
nasilja u ratu u ostvarivanju prava**

OCD Republika Srpska	Usluge Nadopuna usluga javnih ustanova Referali	Pristup uslugama po opštinama	Finansiranje i održivost	Socio-ekonomski prepreke
Budućnost, Modriča	Pružanje utočišta, ekonomsko osnaživanje, obrazovanje, pravna i socijalna pomoć Referali - da, za rad sa svjedocima_kinjama	Modriča i 30 drugih opština u RS Pravna i socijalna pomoć	Uglavnom volonterski rad	Siromaštvo (10) Pravne sankcije (10) Zdravstveno stanje (9) Samopouzdanje (8) Nepovjerenje u rad institucija (8) Stid (8)
Forum žena, Bratunac	Psihosocijalno savjetovanje Nadopuna - da, u Birač regiji Referali - da, porodična zaštita koja postoji ali se ne koristi (izrada lokalnog akcionog plana za 1325)	Bratunac, Srebrenica, Milići, Vlasenica, Zvornik bez javnih službi	Samo interni resursi Nedostaju kapaciteti	Stigma Socijalna ranjivost (marginalizacija) Organizacijama nedostaje kapaciteta Nema podrške od institucija Zabranjena tema u RS u zadnjih 20 godina Bez statusa civilne žrtve rata
Izvor, Prijedor	Pravna pomoć, psihosocijalna podrška, prevoz, pružanje informacija Nadopuna – institucije ne pružaju usluge Referali - da, pravna pomoć i psihosocijalna podrška	Prijedor Pravna pomoć, problemi u priznavanju statusa i pristupa uslugama Sanski Most, Bosanski Petrovac Status sa centrom za socijalni rad Pravna i psihosocijalna pomoć nisu dostupne	Finansiraju se iz međunarodnih donacija Djelimično od strane Ministarstva za izbjeglice i raseljena lica Republike Srpske Ozbiljno ugrožena	Ekomska ranjivost (10) Stigma (10) Zdravstveno stanje (10) Nepovjerenje (10) Nepostojanje specijaliziranih medicinskih ustanova (10) Neprovođenje zakona (10) Nema reparacije i procesuiranja seksualnog nasilja u ratu (10)
Lara, Bijeljina	Psihosocijalna terapija i pravna pomoć Dopuna - nema informacija o uslugama koje pružaju institucije Bez referala	Bijeljina Mentalno zdravlje Lopare, Ugljevik Zaštita mentalnog zdravlja i zdravstvena zaštita	Donacije Nije održiva	Stambena pitanja (10) Stigma (10) Socijalna zaštita (10) Ekomska ranjivost (10) Nezaliječene traume (10) Neostvarivanje prava (10)
Maja, Kravica	Pružanje informacija Bez referala	-	Vlastiti resursi	Pravni mehanizmi Ekomsko osnaživanje
Udružene žene, Banjaluka	Pravna pomoć, psihosocijalna podrška, zastupanje u komunalnim predmetima Referali – podrška tokom svjedočenja	-	Međunarodni donatori	Neposjedovanje statusa Nepostojanje zakona Nedostatak sredstava

TABELA 4:
OCD u FBiH - mandat i percepcija prepreka na koje nailaze preživjeli seksualnog nasilja u ratuu ostvarivanju prava

OCD FBiH	Javne usluge Nadopuna usluga Referali	Pristup javnim uslugama po općinama	Finansiranje i održivost	Socio-eko- nomski prepreke
Medica, Zenica	Sigurna kuća, krizni centar, pravna pomoć, psihosocijalno savjetovanje, otvorena telefonska linija, ekonomsko osnaživanje, medicinska i psihološka pomoć na licu mjesta, podrška tokom svjedočenja, finansijska pomoć Referali - da, u ZDK, SBK, USK, HNK*	-	Međunarodne donacije i domaće institucije primjenom tzv. kombiniranog modela za finansiranje programskih shema	Nedostatak empatije i razumijevanja Neinformiranost i stigma Zahtjev da se dostave originalni medicinski dokumenti Ponovno proživljavanje traume Mogućnost ukidanja statusa U Brčko distriktu BiH potrebno predati presudu o seksualnom nasilju u ratu
Fondacija lokalno-inedemokratije, Sarajevo	Psihosocijalna pomoć, ekonomsko osnaživanje, obrazovanje, pravna pomoć Nadopuna - da, nepovjerenje Referali - da, za nasilje u porodici	Mostar, Goražde, Sarajevo, Vareš, Tuzla, Prozor-Rama, Stolac, Sanski Most, Brčko distrikt BiH Zdravstvena zaštita, status, mjesечно lično novčano primanje Foča, Višegrad, Trebinje, Modriča, Prijedor, Nevesinje, Čajniče Nepostojanje načina za dobivanje statusa i finansijske pomoći	Donacije Održivost usluga ozbiljno ugrožena u slučaju promjene donatorske agende	Stigma (10) Nedostatak podrške (10) Neodgovarajući pravni okvir u RS (10) Neusklađenost pravnog okvira (10)
Seka, Goražde	Individualno i grupno savjetovanje, psihosocijalna podrška Nadopuna – nije dostupna psihološka pomoć Bez referala	Goražde lijekovi	Manji iznosi donacija organizacija i fizičkih lica U velikoj mjeri neodrživa	Stigma (10) Trauma (10) Nemogućnost korištenja prava – sistematično uskraćivana (10) Siromaštvo (10) Procesuiranje (8) Retraumatizacija (10) Formalni projekti bez konkretnih ishoda (8)
Vive žene, Tuzla	Psihosocijalna terapija, savjetovanje, pravna pomoć, posjete, humanitarna pomoć (hrana) Nadopuna – usluge nepostojte Referali-Psihosocijalna terapija, Procesuiranje seksualnog nasilja u ratu	Tuzla, Lukavac, Srebrenik, Kalesija, Živinice Priznavanje statusa, zdravstvena zaštita Brčko distrikt BiH Proces priznavanja statusa zaustavljen zbog nedostatka finansijskih sredstava	Donatori čija je podrška vremenski ograničena	Trauma Nepostojanje centara za liječenje trauma Postupci i svjedočenja Povratak u RS zbog nepriznavanja statusa Kultura i tradicija u porodici Socijalna i ekonomska ranjivost

* Medica Zenica je potpisala četiri protokola o saradnji za pružanje podrške preživjelim seksualnog nasilja u ratu i svjedocima_kinjama sa 63

ustanova i OCD u cilju osiguranja i usklađivanja podrške prema potrebama i u skladu sa nadležnostima svakog od potpisnika.

4.2

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

4.2.1

Deskriptivna statistika

Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu predstavljaju veoma raznoliku grupu žena i muškaraca za koju nedostaju tačni podaci i utvrđeni profili. Da bi se utvrdilo da li je moguće koristiti bilo koje demografske i socijalne karakteristike za ciljanu grupu konsultirano je ranije komparativno istraživanje (Medica, 2014). Na osnovu socio-demografskih profila ukupno 51 ispitanika u studiji koju je provela Medica, karakteristike ispitanika značajno se razlikuju i individualne su.

Kvantitativna analiza u okviru ovoga istraživanja podrazumijevala je posredovanje OCD koje rade sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu na devet lokacija u BiH u provođenju ankete među 60 do 100 ispitanika metodom samopunjavanja.

Kvantitativna anketa provedena je među 108 preživjelih seksualnog nasilja u ratu u 27 općina (u RS: Banjaluka, Čajniče, Prijedor, Višegrad, Derventa, Kneževac, Modriča, Brod, Donja Dubica,

Novi Grad, Vlasenica, Bijeljina, Mokro Pale, Prnjavor, Istočno Sarajevo, Novo Goržde, Foča, Bratunac; u FBiH: Goražde, Mostar, Sarajevo, Tuzla, Vareš, Prozor-Rama, Živinice, Gornja Kalesija; i Brčko distrikt BiH). Podaci su razvrstani u klastere radi usporedbe odgovora preživjelih seksualnog nasilja u ratu prema prebivalištu (u FBiH radilo se o poređenju različitih zakonodavnih okvira u pet kantona, dok su u RS posmatrani konkretni kapaciteti jedinica uprave na lokalnom nivou). Zakonodavstvo u RS je jedinstveno za cijelu regiju (neka pitanja su u opštinskoj nadležnosti), dok je FBiH prenijela izradu i provedbu zakonodavnog okvira na kantone koji su dužni da primjenjuju minimalne uslove propisane na nivou FBiH. Usporedba usluga koje su dostupne u većim upravnim centrima u odnosu na općine sa slabijim kapacitetima imala je za cilj utvrditi da li su i ako jesu u kojoj mjeri ukupni kapaciteti javnih ustanova pružatelja usluga u korelaciji sa ostvarivanjem prava preživjelih.

TABELA 5:
Odgovori u upitnicima

Ukupni planirani upitnici	60 – 100	Odgovori	106
Lokacija	Učešće u anketi	Broj odgovora	Broj pokrivenih prebivališta preživjelih seksualnog nasilja u ratu (općine)
Sjeverna i zapadna RS	Uspješno	14	13
Kanton Sarajevo	Uspješno	20	1
HNK	Uspješno	14	2
Zenica	Neuspješno (odbila da učestvuje)		Nije primjenjivo
TK	Uspješno	15	3
Istočna RS	Uspješno	25	4
ZDK	Uspješno	5	1
Brčko	Uspješno	13	1
Rasipanje po entitetima i BD			
FBIH		51%	28%
RS		37%	68%
BD		12%	4%

4.2.2 **Socio-demografske karakteristike**

Odgovori u upitniku razvrstani su prema devet osnovnih socio-demografskih karakteristika preživjelih seksualnog nasilja u ratu. U skladu s očekivanjima, razdvajanje po starosnoj dobi koncentrirano je na ispitanike_ce starosne dobi od 45 do 64 godine (70% ukupno, iako 6% nije odgovorilo na ovo pitanje). Muški ispitanici čine

6,33% ukupnih odgovora. Najveća koncentracija odgovora vezana je za potrebnu pomoć zbog bolesti (61%), preživjele sa dvoje ili troje djece (65%), bračno stanje (48%), život sa suprugom i djecom (42%). Postoji relativno linearno rasipanje između ruralnih i urbanih prebivališta i individualnog ili zajedničkog smještaja (61%).

TABELA 6:
Socio-demografski profil ispitanika_ca

Karakteristike						Bez odgovora	u %
Starosna dob	Do 35	35 – 44	45 – 54	55 – 64	65+		
	2	20	34	36	9	5	4,72%
Spol		Ženski	97	Muški	5	4	3,77%
Status civilne žrtve		Da	44	Ne	51	11	10,38%
Zdravstveno stanje	Dobro	Trenutna bolest	Hronična bolest	Potrebna pomoć	Lice sa posebnim potrebama		
	11	12	28	32	2	21	19,81%
Djeca	Nema	Jedno	Dvoje	Troje	Više		
	15	16	51	16	6	2	1,89%
Bračno stanje	Neodata	Udata	Razvedena	Živi s partnerom_icom	Udovac_ica		
	9	48	12	7	30	0	0,00%
Živi u domaćinstvu	Sam_a	Sa djecom	Sa suprugom	Sa suprugom i djecom	Sa partnerom_icom		
	19	29	15	39	3	1	0,94%
Sredina u kojoj se nalazi mjesto stanovanja			Selo	Blizu grada	Grad		
			19	43	41	3	2,83%
Vlasništvo nad trenutnim smještajem/status	Vlasnik_ca	Pod zakupom	Suprugov_a	Partnerov_a	Zajednički		
	31	24	14	5	27	5	4,72%

4.2.3

Karakteristike socio-ekonomske ranjivosti

Ekonomска ranjivost definira se kao izlaganje osobe ili domaćinstva riziku smanjenja prihoda ispod crte siromaštva, što ih primorava da smanje potrošnju da bi preživjeli. Ukoliko siromaštvo domaćinstva postane trajnog karaktera, domaćinstvo se smatra hronično siromašnim. Konkretnije, ranjivošću se može smatrati vjerovatnost pada ispod određenog praga tokom određenog perioda i mjerenoje vjerovatnoće vremenom koje je provedeno ispod crte, težinom siromaštva i koliko ispod crte siromaštva se osoba nalazi (Alwanget al, 2001).

Socijalna ranjivost opisuje položaj ljudi koji žive na marginama društva, poput onih koji ne

mogu ostvariti pristup socijalnim uslugama ili političkoj moći i kao takvi su ranjiviji od onih koji imaju bolji pristup resursima (Dow 1992). Siromašni ljudi češće žive u stambenim jedinicama ispod prihvatljivog standarda i pate od neuhranjenosti. Imaju manje mogućnosti za obrazovanje i samim tim zapošljavanje i manja je vjerovatnoća da će imati zdravstveno osiguranje i da će moći da priušte osiguranje imovine (Anderson and Woodrow 1991). Iako su u literaturi prepoznate dvije dimenzije ranjivosti, u ovom istraživanju ranjivost se tretira jednodimenzionalno, a predloženi tok izloženosti riziku se kreće iz ekonomske strane položaja

siromaštva ka socijalnoj strani položaja marginalizacije.

Devet je karakteristika socio-ekonomske ranjivosti preživjelih seksualnog nasilja u ratu (što ujedno odražava i njihov trenutni položaj): 62% je nezaposlenih i/ili bez ijednog člana_ice domaćinstva koji_a je zaposlen_a (64%), 46% ostvaruje mjesecna primanja

u iznosu od 300 – 600KM, 84% nema dodatnih izvora primanja, 74% je relativno slabijeg obrazovanja, 93% nema kapacitete štednje, 64% ne prima socijalnu pomoć, dok je 73% društveno angažiranih u udruženjima. Većina nailazi na razumijevanje članova porodice, ali nerado odgovaraju na pitanja u vezi sa (potencijalnim) ekonomskim zlostavljanjem (od strane članova_ica porodice/članova_ica domaćinstva).

TABELA 7:
Karakteristike socio-ekonomske ranjivosti - nerazvrstane

Karakteristika						Bez odgovora	u %
Radni status	Nezaposl.	Stalni posao	Trenutni posao	Volonterski rad	Vlastiti biznis		
	62	26	5	1	2	10	9,43%
Radni status ukućana		Niko ne radi	Jedno dijete radi	Većina djece radi	Suprug_a/partner_ica		
		42	14	3	11	36	33,96%
Mjesečna primanja u KM	0	Do 300	300 – 600	600 – 1,000	Više od 1,000		
	13	27	42	14	4	6	5,66%
Dodatni dohodak	Ne	Da od djece	Da od partnera_ice	Da od supruga_e	Državna pomoć		
	84	5	4	4	2	7	6,60%
Obrazovanje	Zanat	NK/VK	SSS	VSS	Dodatni kursevi		
	7	29	42	8	5	11	10,38%
Kapaciteti štednje na godišnjem nivou		Da, za pokriće troškova za broj mjeseci					
	Ne	1 – 3 mjeseca	3 – 6 mjeseci	6 – 12 mjeseci	Više od 12 mjeseci		
	78	1	1	2	0	24	22,64%
Pomoć članova_ica porodice/prijatelja	Ne	Da, pozajmicu		Da, pristup državnim uslugama			
	59	15		9			21,70%
Uključenost u aktivnosti zajednice	Ne	Udruženje	Politika	Neformalno	Volonterizam		
	22	55	2	3	0	24	22,64%
Razumijevanje porodice	Ne	Da, suprug_a	Da, partner_ica	Da, djeca	Da, ostali		
	5	28	7	21	12	26	24,53%
Problemi sa suprugom/partnerom_icom	Nemam problema	Ne mogu raditi	Ne mogu štedjeti	Ne mogu volontirati	Ne mogu se školovati		
	41	10	13	0	0	42	39,62%

Ekomska i socijalna ranjivost procjenjivana je u odnosu na izloženost ispitanika_ce riziku zapadanja u siromaštvo (ekonomsko) ili marginalizaciju (socijalnu) sa relativno niskom stopom odgovora, koja se odnosi na odgovore na sva konkretna pitanja od 44% (56%). Ovo govori u prilog činjenici da su preživjeli_e osjećali_e određenu nelagodu kod odgovaranja na pitanja

vezana za njihovu trenutnu socio-ekonomsku situaciju. Za oba aspekta ranjivosti oko 60% ispitanika_ca su pod umjerenim i velikom rizikom od izloženosti, dok je 21% značajno izloženo riziku zapadanja u trajno siromaštvo ili marginalizaciju. Povezanost ekomske i socijalne ranjivosti nije analizirana zbog nedostatka uzročnih odnosa.

TABELA 8:
Socio-ekomska ranjivost ispitanika_ca

Izlaganje riziku zapadanja u trajno siromaštvo/marginalizaciju	Ekomska ranjivost		Socijalna ranjivost	
	Br. ispitanika	u %	Br. odgovora	u %
Neznačajno	2	1,98%	16	19%
Umjерено	12	11,88%	40,00	47%
Veliko	20	19,80%	23,00	27%
Značajno	37	36,63%	7,00	8%
Kritično	30	29,70%	0,00	0%
Ukupno odgovora	101	100,00%	86	100%

4.2.4 Kvalitet usluga i ostvarivanje prava

Anketa se sastojala od pitanja o ostvarivanju svih devet prava propisanih kovencijama za zaštitu ljudskih prava koje je BiH potpisala. Odgovori su se odnosili na ostvarivanje konkretnih prava, pružatelje usluga (OCD, centri/ustanove) i učestalost korištenja prava.

Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu su općenito dobro informirani_e o pristupu određenim pravima/uslugama (72%), 42% njih su

korisnici_e besplatne pravne pomoći, a 66% psihosocijalnog savjetovanja, dok je tek 27% uključeno u programe obrazovanja i 20% u programe samozapošljavanja. S druge strane 98% njih koristi usluge zdravstvene zaštite (od kojih 10% u privatnim ustanovama), 44% prima finansijsku pomoć, samo 19% koristi pravo na prioritetno školovanje i zapošljavanje djece, a tek 8% ih je ostvarilo pravo na stambeno zbrinjavanje.

TABELA 9:
Ostvarivanje prava - nerazvrstano

		Putem OCD	Putem grupe	Putem centra	Poštomi/tel.	Lično	Ukupno	Bez odgovora	u %
Dobija informacije o mogućnostima za ostvarivanje prava	34 osoba ne dobija informacije	18	25	6	0	4	87	19	23,17%
Korištenje usluga	Nikada nije ostvario_la	OCD	Usluge centra	Ako da, godišnje	Ako da, mjesečno	Ako da, češće			
Besplatna pravna pomoć	61	18	7	3	1	0	90	16	19,51%
Individualno/grupno savjetovanje	39	21	15	4	7	5	91	15	18,29%
Programi edukacije	67	11	5	2	3	3	91	15	18,29%
Programi samo-zapošljavanja	72	6	5	3	2	2	90	16	19,51%
Idete li na pregledе kod ljekara? (Ako da, kojem?)	Nikada	Da, privatno	Da, u javnoj ustanovi	Ako da, godišnje	Ako da, mjesečno	Ako da, češće			
· Interna medicina	2	5	30	13	8	10			
· Ginekologija	4	7	28	27	1	3			
· Onkologija	9	1	10	17	4	1			
· Psihologija	6	3	30	6	15	20			
· Ostalo	5	1	4	3	2	6			
Korisnik_ca finansijske pomoći	Ne	Putem OCD	Od institucija	Jednokratno	Kontinuirano				
	53	5	21	2	4		85	21	25,61%
Jesu li djeca koristila prednosti pri zapošljavanju / školovanju	Nikada	Školanje	Posao	Dobili posao?	Nisu dobili?				
	68	9	4	1	3	81	25		30,49%
Da li ste se prijavljivali za rješavanje stambenog pitanja?	Ne	Da, ali bezuspješno		Da, riješila sam					
	43	39		8		90	16		19,51%
Da li ste korisnik_ca narodne kuhinje	Ne	Da, povremeno		Da, stalni					
	86	2		3		91	15		18,29%

Kvalitet usluga je određen korištenjem *Servqual* kao multidimenzionalni konstrukt (Parasuraman *et al.*, 1985).

Kvalitet usluga podrazumijeva različite karakteristike: dostupnost usluga, pouzdanost pružatelja usluga, sigurnost da će organizacija odgovoriti na zahtjev, sigurnost da će uposlenici organizacije

odgovoriti na zahtjev, susretljivost organizacije i empatija tokom pružanja usluga preživjelim seksualnog nasilja u ratu. *Srednji jaz* predstavlja relativnu prosječnu razliku između očekivanja ispitanika *ca* i percepcije kvaliteta određene usluge, pri čemu *nepostojanje jaza* znači da se usluga pruža u potpunosti u skladu sa očekivanjima preživjelog *le*.

TABELA 10:
Rezultati procjene kvaliteta usluga - nerazvrstano

	Srednji jaz		Srednji jaz		Srednji jaz
Pravna pomoć	23%	Zdravstvena zaštita	34%	Finansijska pomoć i stambeno zbrinjavanje	60%
Dostupnost	18%	Dostupnost	38%	Informiranost	56%
Pouzdanost	24%	Pouzdanost	37%	Pouzdanost	62%
Sigurnost*	22%	Sigurnost	26%	Sigurnost	60%
Sigurnost**	24%	Susretljivost	34%	Empatija	64%
Susretljivost	23%	Empatija	35%	Preferencijalno pravo	63%
Empatija	29%	Zaposlenje, samozaposlenje	52%	Dostupnost	62%
Psihosocijalno savjetovanje	21%	Informiranost	48%	Sigurnost	63%
Informiranost	23%	Dostupnost	47%	Transparentno	63%
Dostupnost	22%	Pouzdanost	53%	Pouzdanost	63%
Pouzdanost	24%	Susretljiv	56%	Diskrecija	65%
Sigurnost	9%	Empatija	55%		
Sigurnost	16%				
Susretljiv	23%				
Empatija	28%				

* sigurnost u reakciju organizacije na zahtjev

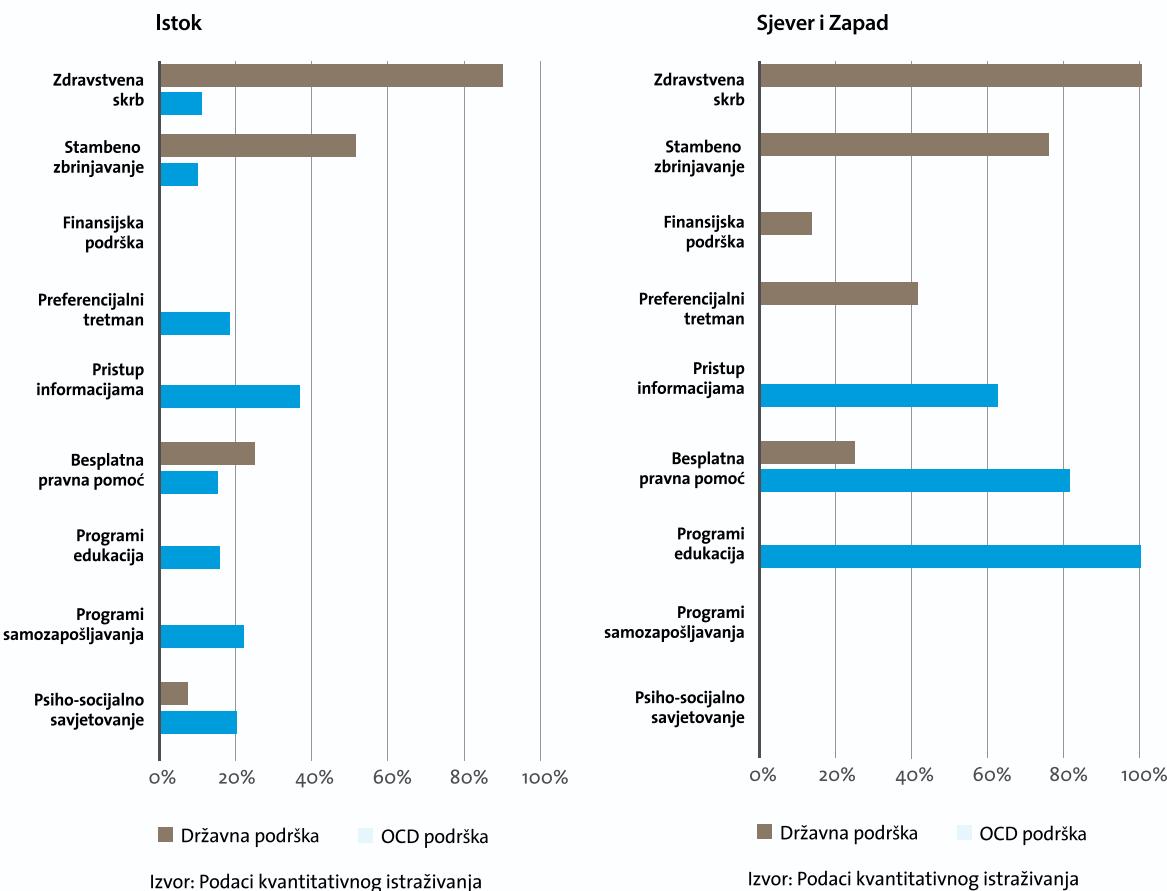
programe ekonomskog osnaživanja i korištenje preferencijalnih prava.

** sigurnost u reakciju uposlenika *ca* organizacije na zahtjev

Kvantitativno istraživanje također omogućava analizu prava koja trenutno ostvaruju preživjeli *e* seksualnog nasilja u ratu. Analiza je usmjerena na realizaciju svih devet prava, razvrstanih prema trenutnom prebivalištu preživjelih seksualnog nasilja u ratu.

Najniži jaz između očekivanja i percepcije za određene usluge (grupu) je evidentiran za pravnu pomoć i psihosocijalno savjetovanje, pri čemu je visoka stopa nezadovoljstva evidentna za

GRAFIKON 3: Ostvarivanje prava u RS

Dostupnost prava za preživjele seksualnog nasilja u ratu u RS značajno je otežana, uzimajući u obzir činjenicu da se preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu i ova vrsta zločina direktno ne priznaju ukoliko se ne dostavi dokaz o postojanju oštećenja organizma. U trenutnoj situaciji ne može se očekivati značajno poboljšanje u pogledu dostupnosti prava jer više nije moguće podnijeti zahtjev za priznavanje statusa preživjelog seksualnog nasilja u ratu.

U obje posmatrane regije RS preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu su potvrdili_e da ostvaruju pristup zdravstvenoj zaštiti i da im je u velikoj mjeri omogućeno prijavljivanje za rješavanje stambenih pitanja. Preživjeli_e nastanjeni_e u sjevernim i zapadnim dijelovima RS ostvaruju pravo na preferencijalni tretman u školovanju djece.

Kada se uzme u obzir da Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata RS ne garantuje pravo na preferencijalni tretman za školovanje i zapošljavanje, proizilazi da su preživjeli_e ovo pravo koristili_e na osnovu nekog drugog statusa koji im je priznat. Preživjeli_e ne koriste prednosti finansijske pomoći, programa samozapošljavanja (iako su oni predviđeni zakonom), psihosocijalnog savjetovanja ili besplatne pravne pomoći (osim onih usluga koje im pružaju OCD). Općenito se može zaključiti da OCD igraju važnu ulogu u nadopuni usluga koje pružaju javne ustanove.

Kada govorimo o kvalitetu usluga koje pružaju javne ustanove, zdravstvena zaštita se smatra dostupnjom, pouzdanim i susretljivim u istočnom dijelu RS. Značajni jazovi između percepcija i očekivanja u sjevernom dijelu entiteta naročito su

izraženi u pogledu ostvarivanja prava na zapošljavanje, finansijsku pomoć i stambeno zbrinjavanje.

U grupi od pet kriterija kvaliteta usluga koji su procjenjivani, najveći zabilježeni jaz odnosi se na

nedostatak empatije i diskrecije, što ukazuje na percepciju preživjelih seksualnog nasilja u ratu o procedurama za podnošenje zahtjeva i ostvarivanja prava.

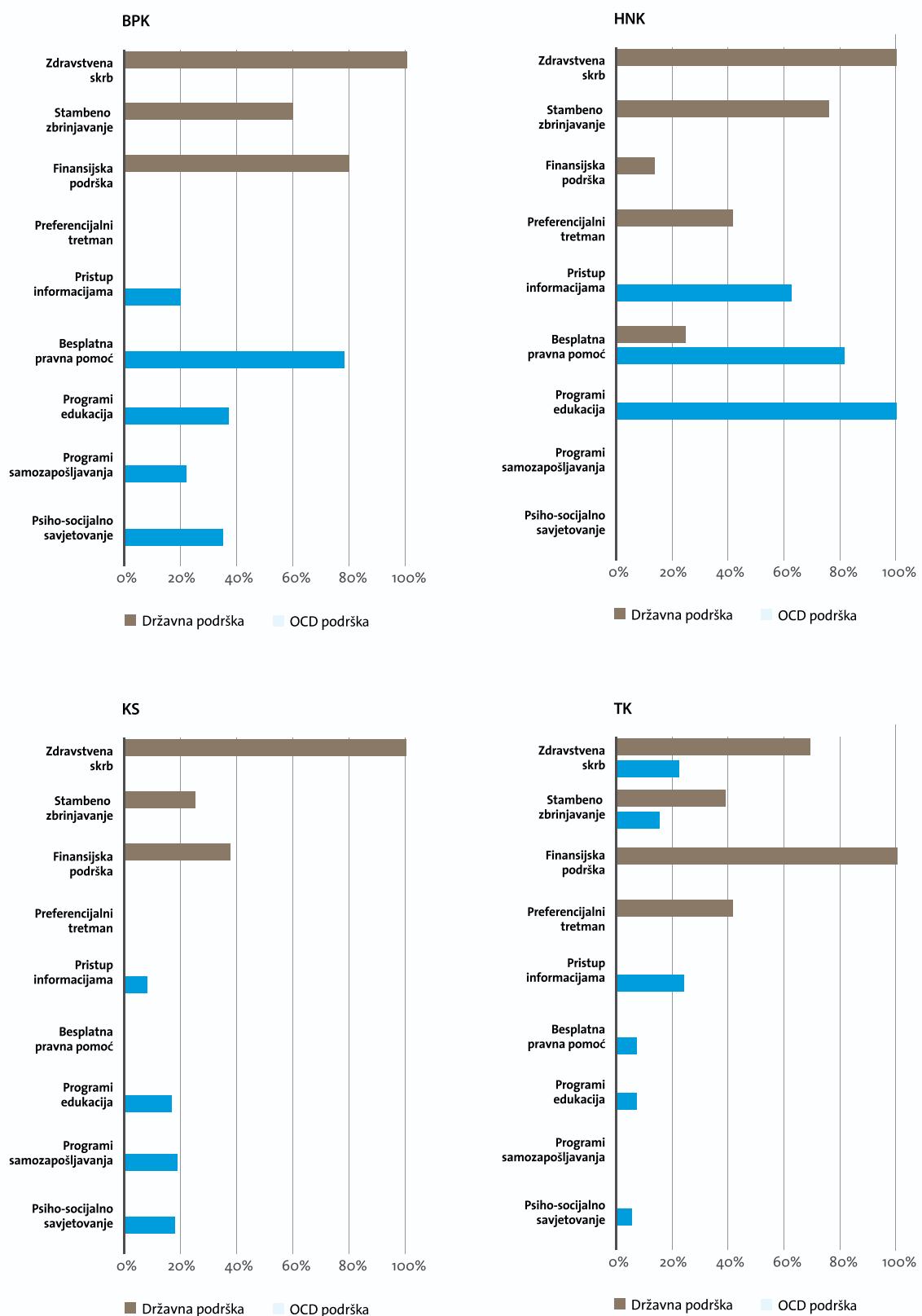
TABELA 11:
Kvalitet usluga u RS (istok, sjever i zapad)

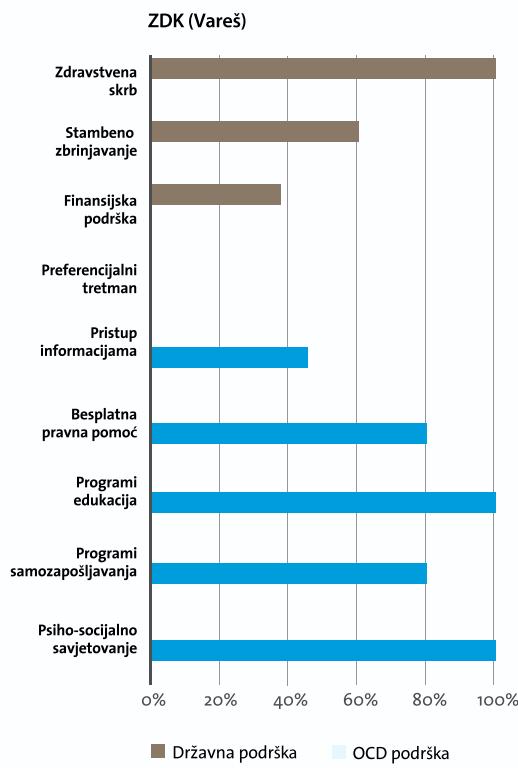
Srednji jaz	Istok	S-Z	Srednji jaz	Istok	S-Z
Pravna pomoć	0%	65%	Zapošljavanje, samozapošljavanje	32%	80%
Dostupnost	0,00	2,75	Informiranost	1,56	4,00
Pouzdanost	0,00	3,38	Dostupnost	1,67	4,00
Sigurnost	0,00	3,38	Pouzdanost	1,78	4,00
Sigurnost	0,00	3,38	Susretljivost	1,44	3,88
Susretljivost	0,00	3,38	Empatija	1,44	4,00
Empatija	0,00	3,38	Finansijska pomoć i stambeno zbrinjavanje	41%	79%
Psihosocijalno savjetovanje	24%	24%	Informiranost	1,89	4,00
Informiranost	2,00	3,38	Pouzdanost	2,33	4,00
Dostupnost	1,11	3,38	Sigurnost	1,89	3,88
Pouzdanost	1,78	3,38	Empatija	2,11	4,00
Sigurnost	0,00	0,00	Preferencijalni tretman djeca	39%	69%
Sigurnost	1,11	1,88	Dostupnost	1,89	3,00
Susretljivost	1,33	3,38	Sigurnost	1,56	3,57
Empatija	1,22	3,38	Transparentnost	2,33	3,43
Zdravstvena zaštita	31%	62%	Pouzdanost	2,00	3,57
Dostupnost	1,78	3,88	Diskrecija	1,89	3,57
Pouzdanost	1,51	3,88			
Sigurnost	1,78	1,00			
Susretljivost	1,22	3,38			
Empatija	1,56	3,38			

Kao što se vidi iz tabele, preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu u RS izrazili su vrlo visoko nezadovoljstvo za pet od šest (grupa) usluga. Preživjeli_e

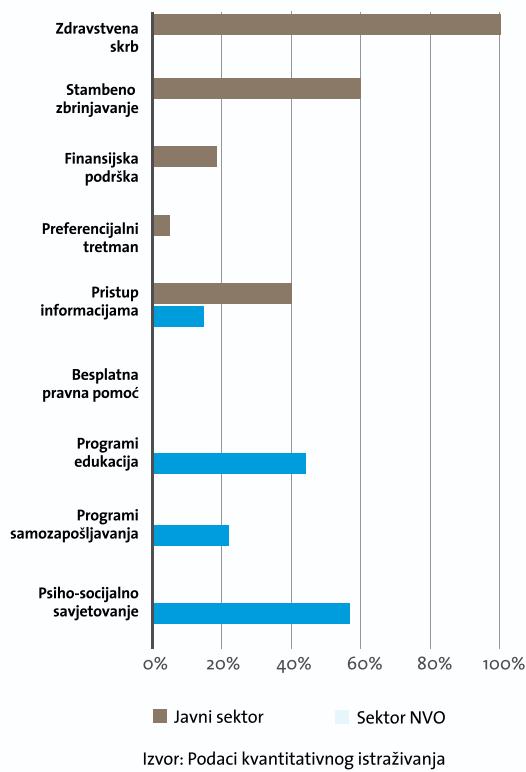
seksualnog nasilja u ratu su samo djelimično zadovoljni_e sa psihosocijalnim savjetovanjem (srednji jaz 24%).

GRAFIKON 4: Ostvarivanje prava u FBiH

GRAFIKON 5:
Ostvarivanje prava u Brčko distriktu BiH

Ostvarivanje prava razlikuje se značajno od kantona do kantona u FBiH na osnovu percepcije preživjelih seksualnog nasilja u ratu. Iznenađujući je podatak da je ostvarivanje prava slabije u Kantonu Sarajevo, gdje je za očekivati da su kapaciteti ustanova jači, a svodi se na prava iz osnovnog zdravstvenog osiguranja. S druge strane HNK i TK su osigurali ostvarivanje prava na četiri usluge za relativnu većinu preživjelih seksualnog nasilja u ratu koji_e su učestvovali u anketi.

Odgovori preživjelih omogućili su komparativni pregled usluga OCD koje djeluju na ovim lokacijama. Pregled je prvenstveno imao za cilj da se utvrdi da li usluge OCD nadopunjaju nedostajuće javne usluge. Može se zaključiti da OCD koje djeluju u ZDK, BPK i TK popunjavaju trenutnu prazninu u pružanju usluga javnih ustanova.

Brčko distrikt BiH je analiziran odvojeno od entiteta, uzimajući u obzir da je BD posebno regulisao status preživjelih seksualnog nasilja u ratu.

Ostvarivanje prava u Brčko distriktu BiH je više zastupljeno u odnosu na FBiH i RS, gdje osim 100% obuhvata zdravstvenim osiguranjem preko 60% ispitanika ostvaruje pristup i koristi usluge psihosocijalnog savjetovanja, stambenog zbrinjavanja i u određenoj mjeri programa edukacije, samozapošljavanja i finansijske pomoći.

Kako je već ranije naglašeno, anketom je osim nominalnog evidentiranja ostvarivanja konkretnih prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu obuhvaćena i procjena kvaliteta usluga koje pružaju javne ustanove na osnovu odgovora preživjelih. Kvalitet se određuje izračunavanjem neslaganja između očekivanja preživjelih seksualnog nasilja u ratu u svojstvu korisnika_ca usluga i njihove percepcije usluga koje im pružaju javne ustanove. Set pitanja za procjenu kvaliteta odnosi se na percepciju ispitanika_ce u pogledu dostupnosti usluga (neometano korištenja usluge), pouzdanosti (usluga koja ispunjava njihova očekivanja), sigurnosti (usluga koja je pružena kako se očekuje), susretljivost (usluga prilagođena specifičnim potrebama preživjelog) i empatija (osobe direktno uključene u pružanje usluge svjesne su situacije u kojoj se preživjeli nalazi kada pristupa ustanovi). Rezultati su prikazani u narednoj tabeli.

TABELA 12:
Kvalitet usluga u FBiH (pet kantona)

Usluga /Jazovi po kantonu	BPK	HNK	KS	TK	ZDK
Pravna pomoć	12%	3%	12%	74%	6%
dostupnost	1,60	0,00	0,10	3,69	0,00
pouzdanost	0,60	0,00	1,02	3,69	0,00
sigurnost	0,45	0,00	0,76	3,69	0,00
sigurnost	0,60	0,00	0,62	3,69	0,20
susretljivost	0,20	0,00	0,50	3,69	0,30
empatija	0,20	1,00	0,48	3,69	1,20
Psihosocijalno savjetovanje	3%	1%	10%	45%	6%
informiranost	0,00	0,00	0,74	2,62	0,00
dostupnost	0,00	0,23	1,06	1,18	0,20
pouzdanost	0,00	0,15	0,27	2,46	1,20
sigurnost	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
sigurnost	0,20	0,00	0,21	2,92	0,00
susretljivost	0,60	0,00	0,43	3,26	0,40
empatija	0,40	0,00	0,93	3,33	0,40
Zdravstvena zaštita	22%	10%	12%	74%	33%
dostupnost	1,20	0,69	0,89	3,71	1,40
pouzdanost	1,20	0,77	0,54	3,71	2,00
sigurnost	1,00	0,38	0,15	3,71	1,20
susretljivost	1,20	0,38	0,74	3,71	1,80
empatija	1,00	0,38	0,74	3,71	1,80
Zapošljavanje, samozapošljavanje	47%	39%	40%	75%	62%
informiranost	2,40	1,11	2,07	3,79	2,20
dostupnost	2,20	0,88	1,96	3,71	2,80
pouzdanost	1,80	2,05	2,11	3,71	3,40
susretljivost	2,60	2,83	2,11	3,71	3,60
empatija	2,80	2,83	1,85	3,71	3,40
Finansijska pomoć i stambeno zbrinjavanje	70%	69%	39%	74%	61%
informiranost	3,20	3,15	1,52	3,79	2,10
pouzdanost	3,60	3,62	2,14	3,71	2,85
sigurnost	3,60	3,50	1,75	3,64	3,75
empatija	3,60	3,50	2,44	3,71	3,50

Preferencijalni tretman za djecu	74%	72%	52%	80%	60%
dostupnost	4,00	3,42	2,67	4,00	2,80
sigurnost	4,00	3,67	2,63	4,00	2,80
transparentost	3,50	3,67	2,28	4,00	3,40
pouzdanost	3,50	3,67	2,63	4,00	2,80
diskrecija	3,50	3,64	2,92	4,00	3,15

Najveći jaz zabilježen na svim lokacijama je nezadovoljstvo preživjelih s ostvarivanjem preferencijalnog tretmana za djecu, finansijskoj pomoći i stambenom zbrinjavanju. Iznenađujuće

je to da iako je TK stvorio uslove zakorištenje nekoliko prava, preživjeli nisu zadovoljni ni sa jednom od usluga, uz izuzetak psihosocijalnog savjetovanja.

4.2.5 Komparativna analiza

U ovom analitičkom pregledu predstavljeni su rezultati ankete razvrstani po lokacijama s poređenjem odgovora preživjelih i intervjeta sa ustanovama i OCD kako bi se pokazalo da li i u kojoj mjeri angažiranost ustanova (ili njen nedostatak) i dopunske aktivnosti OCD utiču na

prirodu prepreka s kojima se preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu susreću u pokušaju da ostvare svoja osnovna prava. Radi lakšeg poređenja procjena za svaku lokaciju zasniva se na postotku ostvarivanja konkretnog prava od strane ispitanika_ce (pri čemu se 40% uzima kao donja granica).

TABELA 13:
Komparativni pregled

Lokacija/ entitet	UZROK Zakonski okvir, provedba i angažiranost institucija	Podrška OCD (nadopunjavanje aktivnosti)	UČINAK Mišljenje preživjelih seksualnog nasilja u ratu (korištenje usluga, kvalitet usluga)
Sarajevo/FBiH	Pravni okvir: FBiH osim za stambeno zbrinjavanje i besplatnu pravnu pomoć Provedba: Ne Angažiranost institucija: Ne	0 usluga preko 40%	1 usluga preko 40%
Mostar/FBiH	Pravni okvir: FBiH Provedba: Ne Angažiranost institucija: Umjerena	2 usluge preko 40%	2 usluge preko 40%
Tuzla/FBiH	Pravni okvir: FBiH + dodatak na djecu minus zdravstvena zaštita, stambeno zbrinjavanje i psihosocijalna terapija Provedba: Interni sporazum Angažiranost institucija: Umjerena	1 usluga preko 40%	3 usluge preko 40%
BPK/FBiH	Nije analizirano	3 usluge preko 40%	3 usluge preko 40%
Vareš/FBiH	Nije analizirano	4 usluge preko 40%	2 usluge preko 40%

Banjaluka/RS	Pravni okvir: Ne Provedba: Ne Angažiranost institucija: Ne	3 usluge preko 40%	3 usluge preko 40%
Višegrad i Bratunac/RS	Pravni okvir: Ne Provedba: Ne Angažiranost institucija: Ne	0 usluga preko 40%	2 usluge preko 40%
Brčko/BD	Pravni okvir: Kao u FBiH bez osposobljavanja za rad Provedba: Interni propis plus posebni odjel Angažiranost institucija: Visoka	0 usluga preko 40%	5 usluga preko 40%

Objašnjenje: Pravni okvir – usklađenost sa međunarodnim standardima; Provedba – posebni odjeli, podzakonski akti, interne procedure, referali; Angažiranost institucija – prepoznavanje preživjelih seksualnog nasilja u ratu kao posebne kategorije.

Brčko distrikt BiH je osnovao specijalizirane

odjele i izradio interne podzakonske akte i procedure o zaštiti civilnih žrtava rata (uključujući preživjеле seksualnog nasilja u ratu) i to je uticalo na korištenje prava preživjelih seksualnog nasilja u ratu (preko 40% ispitanika) u pet od devet kategorija prava koja su razmatrana u svrhu ovog istraživanja.

4.2.6

Uzročni odnosi između individualnih karakteristika i ostvarivanja prava

Uzročna veza između individualnih karakteristika i ostvarivanja prava služi za određivanje uticaja individualnih karakteristika na ostvarivanje prava i daje detaljniju sliku o tome u kojoj je mjeri individualni status (socijalna i ekomska ranjivost) i/ili preference (stavovi, pristup informacijama) povezan sa ostvarivanjem prava. (vidi Statistički podaci priloženi uz Izvještaj).

Komparativni neparametrički statistički test je pokazao sljedeće:

- Informirani_e preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu koriste prednosti svojih prava i/ili usluge javnih ustanova u većoj mjeri;
- Socijalno i ekonomski ranjivi_e preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu ostvaruju manji broj prava, unatoč suprotnim očekivanjima, što objašnjava da njihova izloženost siromaštvu ili marginalizaciji predstavlja prepreku za uživanje prava (u praksi to može biti slučaj kada određena usluga nije finansijski ili fizički dostupna ili kada nedostatak empatije ili

socijalna stigma negativno utiču na preživjelog_u u nastojanju da ostvari pristup javnoj ustanovi i zatraži pomoć);

- Socijalno i ekonomski ranjivi_e preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu imaju prilično pesimistične stavove o intenzivnjem angažmanu u društvu (ovo direktno ukazuje na to da ekonomski osnaženi_e preživjeli_e pokazuju značajno veći stepen samopouzdanja za integraciju u društvo i korištenje prednosti njihovih prava);
- Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu kojima je priznat status civilne žrtve rata bolje su informirani_e o svojim pravima, primaju finansijsku pomoć (koja je također predviđena zakonom) i u određenoj mjeri koriste preferencijalna prava za školovanje, odnosno zapošljavanje. Međutim, treba naglasiti da preživjeli_e koji imaju status u velikoj mjeri ne koriste druge javne usluge, dok veći broj preživjelih koji nemaju status koriste javne usluge u svojstvu nezaposlenih, socijalno ugroženih ili osoba s invaliditetom.

ZAKLJUČCI

ZAKLJUČCI

Prezentirani zaključci zasnovani na dokazima potiču iz trianguliranih izvora podataka. Zaključcima su obuhvaćeni podaci ankete metodom samopunjavanja među 108 preživjelih seksualnog nasilja u ratu na 27 lokacija u BiH (razvrstani na dvije regije u RS, pet kantona u FBiH i Brčko distrikt BiH), detaljna analiza pravnog okvira na nivou entiteta i kantona, dubinski intervjuvi sa 22 javnih ustanova koje pružaju usluge na sedam lokacija i polustrukturirani upitnici, odgovori 10 OCD na upitnike otvorenog tipa (pet u svakom entitetu), te sekundarni podaci i podaci ranijih istraživanja.

5.1

Odgovori na pitanja kvalitativnog istraživanja

- **U kojem je obimu Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (Generalna skupština UN-a) ugrađen u zakonodavni okvir BiH i primjenjuje se na svim nivoima vlasti u BiH?**
- **Koje mjere poduzimaju nadležne vlasti u BiH (zakoni, podzakonski akti, procedure, odluke, itd.) za osiguranje kvaliteta usluga (dostupnost, pouzdanost, susretljivost i empatija), uzimajući u obzir specifične potrebe preživjelih seksualnog nasilja u ratu i socijalnu stigmu s kojom se suočavaju?**

Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu određena prava ostvaruju prvenstveno na osnovu statusa civilne žrtve rata u entitetima (Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata RS; Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i porodica s djecom FBiH), Brčko distrikta BiH (Odluka o zaštiti civilnih žrtava rata) i kantonima (u četiri kantona prava se ostvaruju direktnom primjenom Federalnog zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i porodica s djecom, dok je šest kantona donjelo svoje zakonodavstvo i propisalo dodatna prava na ona koja su predviđena Federalnim zakonom).

Pravo na prednost u stambenom zbrinjavanju u nadležnosti je kantona i kao takvo regulirano kantonalnim programima za prioritetno stambeno zbrinjavanje, uz posebni prioritet koji se daje civilnim žrtvama rata koje su svjedočile u krivčnim postupcima.

Za razliku od zakona na nivou FBiH, zakon na nivou RS priznaje prava preživjelim seksualnog nasilja u ratu samo ako mogu dokazati oštećenje

organizma od najmanje 60% kao posljedicu torture, silovanja, boravka u zatvoru ili zbijega, i samo ako su podnijeli zahtjev za priznavanje statusa do 31.12.2007. godine. Kvantitativno istraživanje je uz to ukazalo na određena neslaganja u ostvarivanju prava i korištenju usluga javnih ustanova jer preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu, kojima taj status nije priznat, ostvaruju određena prava (zdravstvena zaštita i psihosocijalna terapija) na osnovu drugih statusa, poput statusa izbjeglice, zatvorenika, nezaposlenog lica, socijalno ranjivog lica, itd.

U vrijeme objavljivanja ovog izvještaja zaključeno je slijedeće:

- Da se na nivou Bosne i Hercegovine moraju ugraditi obaveze preuzete ratifikacijom međunarodnih konvencija u državni zakonodavni okvir; usvojiti politike prilagođene specifičnim potrebama preživjelih seksualnog nasilja u ratu i njihovom statusu;

- Da se na kantonalm nivou mora uskladiti zakonodavstvo sa zakonodavstvom Federacije BiH.
- Da se na nivou RS moraju prepoznati preživjele seksualnog nasilja u ratu kao posebnu kategoriju žrtava seksualnog nasilja (koje je uzrokovalo psihološke potreškoće, dugoročne posljedice po zdravlje i stigmatizaciju), čime je ova grupa marginilizirana. Samim tim se treba odgovoriti na specifične potrebe preživjelih seksualnog nasilja u ratu (empatija, diskrecija, prilagođena psihosocijalna terapija, itd.) i uvesti adekvatni instrumenti. Pružatelji usluga u RS uglavnom pružaju usluge preživjelima kao i svakoj drugoj socijalnoj kategoriji. Preživjeli također ne mogu podnijeti zahtjev za priznavanje posebnog statusa nakon 2007. godine.
- Da se je na nivou Brčko distrikta BiH odgovorilo na potrebe preživjelih osnivanjem posebnih odjela i usvajanjem podzakonskih akata za rješavanje potreba civilnih žrtava rata, što za rezultat ima da preživjeli seksualnog nasilja u ratu u Brčko distriktu BiH pokazuju najveće evidentirano zadovoljstvo s ostvarivanjem osnovnih ljudskih prava među anketiranim.
- **Koju vrstu podrške preživjelim seksualnog nasilja u ratu pružaju organizacije civilnog društva u vidu nadopunjavanja usluga javnih ustanova?**

Pregledom dokumentacije utvrđeno je da su brojne OCD osnovane od strane preživjelih seksualnog nasilja u ratu ili djeluju prvenstveno na rješavanju njihove potrebe putem referalnih mehanizama sa ustanovama ili kroz angažman u kampanjama zagovaranja i zastupanja preživjelih. Pojedine OCD su razvile kapacitete kojima se preživjelim omogućava da ostvare svoja prava (Medica Zenica, Udržene žene Banja Luka, Vive žene Tuzla, Budućnost Modriča).

Direktna podrška OCD uglavnom se svodi na individualna i grupna savjetovanja, razmjenu informacija, pravnu pomoć, programe edukacije i samozapošljavanja. Prema rezultatima istraživanja, preživjeli seksualnog nasilja u ratu imaju čvrst odnos sa lokalnim OCD u koje imaju povjerenja kroz izgradnju samopouzdanja i socijalizaciju. S druge strane, OCD (osim u nekoliko slučajeva) nemaju dovoljno kadrovskih i finansijskih resursa za razvoj prilagođenih

programa za smanjenje ekonomске ranjivosti preživjelih.

Treba napomenuti da je samo nekoliko OCD do bilo status udruženja od javnog interesa, čime su vlasti prepoznale učinak njihovog rada (npr. pružanje utočišta za žrtve rodno zasnovanog nasilja, psihosocijalno savjetovanje). Značajan dio finansijske podrške za rad OCD potiče iz izvora međunarodne zajednice i u velikoj mjeri ovisi od trenutnog fokusa donatora. Ukoliko se usluge OCD ne predvide javnim politikama, one OCD koje rade sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu neće biti u mogućnosti da osiguraju svoju finansijsku održivost. Obzirom da je mobiliziranje preživjelih seksualnog nasilja u ratu da sami zastupaju svoje interesne kao druge kategorije stanovništva pogodjene ratom prilično složen i osjetljiv proces, malo je izvjesno da će biti sposobni_e da sami_e zahtijevaju izradu djelotvornih mehanizama podrške.

5.2

Odgovor na pitanja kvantitativnog istraživanja

- **Kakvo je trenutno učešće preživjelih seksualnog nasilja u ratu u socio-ekonomskim aspektima zajednice? Jesu li preživjelima seksualnog nasilja u ratu priznata prava i koriste li pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu i zapošljavanje, kako je predviđeno Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i CEDAW (Generalna skupština UN-a)?**

- Kakav je trenutni socio-ekonomski status preživjelih seksualnog nasilja u ratu i na koji je način njihova ranjivost (zapanjanje u siromaštvo, odnosno marginalizaciju) povezana sa ostvarivanjem (neostvarivanjem) njihovih osnovnih prava? Da li je neuslovljena socio-ekonomска ranjivost (ekonomsko zlostavljanje unutar porodice, porodični odnosi i društvena podrška) povezana sa trenutnim socio-ekonomskim statusom preživjelih seksualnog nasilja u ratu?
- Kako preživjeli seksualnog nasilja u ratu doživljavaju kvalitet usluga, koje proizilaze iz njihovih osnovnih prava, u odnosu na njihova očekivanja, uzimajući u obzir specifične i pojedinačne potrebe preživjelih? Koliki je jaz između onog što preživjeli percipiraju i očekuju od svake svake konkretne usluge u pogledu dostupnosti, pouzdanosti, susretljivosti, empatije i sigurnosti?

58% preživjelih žive ispod crte siromaštva ili se smatraju ekonomski značajno ranjivim (značajno izloženi riziku siromaštva). Njihova ekomska ranjivost uglavnom se zasniva na činjenici da je 55% njih nezaposleno i da 64% živi u domaćinstvima bez jednog zaposlenog_e člana_ice (preživjeli_e koji_e žive sami_e nisu uključeni_e u postotak). Samim tim 84% ispitanika_ca nema drugih primanja osim plate i primanja na osnovu statusa civilne žrtve rata (550 KM u FBiH/205 KM u RS), a 3% posjeduje kapacitete uštede za pokriće životnih troškova za period od 3 do 6 mjeseci. 20% ispitanika_ca bez ustručavanja će zatražiti pozajmicu od prijatelja_ice, dok 15% imaju nekoga ko im može pomoći da ostvare pristup javnim ustanovama (uslugama).

Marginalizacija ili značajna izloženost marginalizaciji (značajna socijalna ranjivost) postoji

u slučaju 35% ispitanika_ca, pri čemu je 73% preživjelih aktivno angažirano u okviru lokalnih OCD, 3% u politici i 3% u volontеризму. Treba napomenuti da je kvantitativna anketa provedena uz posredovanje OCD i to među preživjelima sa kojima OCD rade. Stoga se procijenjena socijalna ranjivost ne može uzeti kao pouzdana za cijelu populaciju, jer preživjeli_e koji_e nemaju kontakt sa ovim posrednicima nisu bili_e uključeni_e u anketu (direktan kontakt s tim ispitanicima_cama nije bio moguć). Iznenađujuće, samo 3% preživjelih ne nailaze na razumijevanje članova_ice porodice ili partnera_ice. S druge strane, 44% ispitanika_ca nije odgovorilo na pitanje u vezi sa bilo kojim oblikom zlostavljanja u porodici, a 20% ispitanika_ca nije dozvoljeno da rade. 22% preživjelih vrlo teško ostvaruje uštede.

5.3

Uzročni odnos na individualnom nivou preživjelih seksualnog nasilja u ratu

Informirani_e preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu bolje iskorištavaju prednosti svojih prava i/ili koriste javne usluge u većoj mjeri.

Socijalno i ekonomski ranjivi_e preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu koriste manje prava i njihova izloženost siromaštvo i marginalizaciji je ozbiljna prepreka njihovom pristupu pravima. Prilično su pesimistični u vezi sa njihovim potencijalno intenzivnijim angažmanom u društvu.

Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu kojima je priznat status civilne žrtve rata bolje su

informirani_e o svojim pravima i primaju finansijsku pomoć.

Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu čine veoma ranjivu populaciju koja živi u domaćinstvima ili kao samci na ili ispod crte siromaštva, i uglavnom nailazi na razumijevanje i podršku članova porodice. Međutim, većina ih ne navodi da ih se potiče da raspolažu budžetom domaćinstva, da rade ili se angažiraju u društvenim aktivnostima. Iz procjene kvaliteta usluga koje pružaju javne ustanove proizilazi da mjesecna primanja koja preživjeli_e ostvaruju u FBiH i zdravstveno

osiguranje koje im je omogućeno u oba entiteta predstavlja za njih osnovni izvor sredstava za dostojanstven život.

Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu imaju relativno visok pristup **javnom zdravstvu i zaštiti mentalnog zdravlja** (88% koriste usluge javnih zdravstvenih ustanova u BiH, u Tuzli 71% i HNK 67% čak i bez statusa civilne žrtve rata). To je zbog toga što je veći broj njih regulisao osiguranje u skladu sa zakonima koji regulišu prava drugih socijalnih kategorija, poput nezaposlenih, socijalno ranjivih kategorija, logoraša, invalida, raseljenih lica, itd. Preživjeli_e uglavnom koriste usluge interne medicine (38%), ginekologije (36%) i mentalnog zdravlja (42%). Percipirana kvaliteta (percepcija naspram očekivanja) zdravstvene zaštite i zaštite mentalnog zdravlja se razlikuje i na jveći jazovi su evidentirani u sjeverno-zapadnoj

RS i Tuzlanskom kantonu. Dom zdravlja u Banja Luci navodi konkretno iskustvo rada sa logorašima. Udruženje Vive žene Tuzla pruža usluge zaštite mentalnog zdravlja i liječenja trauma jer iste nisu dostupne u domu zdravlja. Nekoliko OCD u sjeverozapadnoj RS navele su nemogućnost preživjelih da dobiju osiguranje koje im pokriva sve troškove zdravstvene zaštite, nedostatak psihosocijalnih terapija i nedostatak povjerenja u javne institucije.

Preživjeli_e imaju pristup zdravstvenoj zaštiti u javnim ustanovama u svojstvu civilnih žrtava rata, raseljenih osoba, bivših logoraša ili nekog drugog statusa, ali taj pristup značajno varira čak i u područjima sa identičnim zakonskim okvirom. Stopa zadovoljstva uslugama javnog zdravstva značajno varira od jedne do druge lokacije.

5.4 Pristup uslugama

Psihosocijalno savjetovanje može se uzeti kao primjer senzibiliteta i pristupa javnog sektora preživjelim seksualnog nasilja u ratu u posljednjih dvadeset godina. Manje od 6% preživjelih koriste svoja prava u javnim ustanovama, bez obzira na težinu patnje, proživljavanje traume, PTSP, ponovno izlaganje stresu zbog svjedočenja i brojne revizije statusa. Uz izuzetak centara za socijalni rad u HNK i TK (koji u bazi podataka imaju 80 korisnika_ca preživjelih seksualnog nasilja u ratu), većina drugih centara (kako je navedeno u nalazima istraživanja) u FBiH i RS naveli su da imaju dosta kapacitete, odgovarajuće procedure i obrazovano osoblje za dobivanje povjerenja preživjelih i osiguranje usluga. Centri su uglavnom odgovorili da "imaju kapacitete za sve kategorije stanovništva", dok istovremeno nisu naveli bilo kakve dokaze o broju preživjelih seksualnog nasilja u ratu koji koriste njihove usluge (Banja Luka npr. navodi da su radili sa dvije, a Zenica da nije ni sa jednom) i bez prepoznavanja specifičnosti pristupa radu sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu. Centri u Banja Luci i Višegradu, koji nemaju zakonsku obavezu da rade sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu kao takvom kategorijom, odgovorili su da su spremni da

pruže usluge preživjelima "kao i svakom drugom građaninu_ki kojem_kojoj su usluge potrebne". OCD koje rade sa preživjelim, za razliku od javnih ustanova ističu važnost liječenja traume, te organiziraju savjetovanja i značajno nadopunjaju javne usluge. Ograničeni finansijski resursi OCD i kapaciteti zagovaranja ne garantiraju održivo djelovanje u budućnosti.

Psihosocijalno savjetovanje treba da bude prilagođena, visoko specijalizirana usluga koja podrazumijeva stručni pristup, stalni angažman i individualne odnose sa preživjelim seksualnog nasilja u ratu. Ovo je oblast u kojoj je potrebno da se riješi pitanje seksualnog nasilja u ratu, osmisle adekvatne politike, integriraju OCD u dizajn i provedbu politika, ocijene potrebe preživjelih i razviju kadrovske i druge kapacitete za rješavanje ovih potreba.

Preživjeli_e seksualnog nasilja u ratu nemaju pravo na programe zapošljavanja i školovanja u RS, dok su im preferencijalna prava priznata u FBiH za djecu. U Brčko distriktu BiH usvojeni su interni podzakonski akti o aktivnim mjerama zapošljavanja (prioritet pri odabiru kandidata

za posao) u skladu sa Odlukom o zaštiti civilnih žrtava rata. Iako ne postoji absolutna sigurnost, može se zaključiti da predviđeno pravo na preferencijalni tretman pri zapošljavanju i školovanju za preživjele seksualnog nasilja u ratu i njihovu djecu u zakonima FBiH nije imalo pozitivan uticaj na ekonomski status preživjelih seksualnog nasilja u ratu. Među ispitanim preživjelim samo je jedan slučaj u kojem je preferencijalni tretman doveo do zapošljavanja. Ustanove u intervjuima ne navode uvođenje podzakonskih akata, instrumenata ili programa realizacije ovih prava. Zavodi za zapošljavanje smatraju da ne posjeduju instrumente za pružanje podrške ovoj populaciji i stoga preživjele evidentiraju kao "ostale osobe sa invaliditetom". Oba entiteta su regulirala preferencijalna prava za školovanje i zapošljavanje za boračku populaciju i djecu poginulih boraca, koja se ostvaruju putem zavoda za zapošljavanje i što je najvažnije integrirana su u proces školovanja i zapošljavanja u svim javnim ustanovama i preduzećima. Ovaj mehanizam omogućava nominalno veoma visok potencijalni ishod za ovu mjeru. Kantoni u FBiH su autonomni i aktivno učestvuju u izradi sopstvenih zakona, podzakonskih akata i pravila kojima se reguliraju prava boračke populacije i djece poginulih boraca.

Programi ekonomskog osnaživanja (školovanje, preferencijalna prava, itd.) su nominalno navedeni u zakonima FBiH (ne i u RS), ali nemaju učinak na preživjele seksualnog nasilja u ratu. Javni sektor mora učiniti veće napore da uvede mehanizme i instrumente osiguranja održivih koristi za preživjele. Poredеći ih sa naporima koji se ulažu za druge kategorije, može se zaključiti

da se i dalje treba raditi na ekonomskom osnaživanju preživjelih.

Tek 9% preživjelih seksualnog nasilja u ratu koristi usluge besplatne pravne pomoći u javnim ustanovama u poređenju sa 27% koji ove usluge koriste u OCD. OCD navode da preživjeli_e često nisu informirani_e o svojim pravima ili kako da koriste pravo koje im je priznato. Postoje značajna neslaganja između očekivanja i percepcije preživjelih, uključujući i u pogledu besplatne pravne pomoći u sjeverozapadnoj RS i Tuzlanskom kantonu. Vrlo često OCD i grupe preživjelih nadopunju nedostajući besplatnu pravnu pomoć kroz savjete o pravnim postupcima i najboljim praksama.

33% preživjelih navelo je da su jedini_e vlasnici_e svoje imovine, dok 27% posjeduje imovinu zajedno sa supružnikom. 19% preživjelih stanuje u iznajmljenom smještaju. Polovina anketiranih preživjelih seksualnog nasilja u ratu prijavili_e su se za stambeno zbrinjavanje u posljednjih dvadeset godina, ali je samo 7,57% imalo koristi od ove mjere. Stambeno zbrinjavanje u RS nije priznato kao pravo preživjelim seksualnog nasilja u ratu, ali jeste osobama kojima je priznat status socijalno ranjive kategorije ili raseljenog lica. Ovo pravo je priznato preživjelim seksualnog nasilja u ratu u FBiH, a njegova realizacija je u kantonalnoj nadležnosti. Prednost se daje stambenom zbrinjavanju osoba koje su svjedočile u krivičnim postupcima. Od sedam intervjuiranih općina nijedna nije navela da ima programe stambenog zbrinjavanja posebno osmišljene za preživjele seksualnog nasilja u ratu.

LITERATURA

- Alwang, J., Siegel, P.B. and Jørgensen, S.L. (2001), 'Vulnerability: A view from different disciplines', Social Protection Discussion Paper Series No. 0115, Social Protection Unit, Human Development Network, The World Bank, Washington, DC.
- Anderson, M.B. and Woodrow, P.J. (1991), 'Reducing vulnerability to drought and famine: Developmental approaches to relief', *Disasters* 15, 43–54.
- Askin, K. D., 2003. The Quest for Post-Conflict Gender Justice. *Columbia Journal of Transnational Law*, Volume 41, pp. 509-521.
- Björkdahl, A. & Mannergren Selimovic, J. (2013): Gendered Justice Gaps in Bosnia-Herzegovina. *Human Rights Review*, Vol. 15, Iss. 2, str. 201-218.
- CEDAW/C/BIH/CO/3, Concluding comments of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women.
- Charles Kendal & Partners, Ltd. (n.d.): Need of social housing in Bosnia-Herzegovina.
- deVlaming, F. & Clak, K. (2015): War Reparations in Bosnia and Herzegovina: Individual Stories and Collective Interests, in Zarkov, D. & Glasius, (eds.) *Narratives of Justice In and Out of the Courtroom: Former Yugoslavia and Beyond*, Springer, Switzerland, str. 163 - 185.
- Dow, K. (1992), 'Exploring differences in our common future(s): The meaning of vulnerability to global environmental change' *Geoforum* 23, 417–436.
- Fransoli, E.G. (2014): Annual Report on the State of Women's Rights in Bosnia and Herzegovina in 2013. Sarajevo: Sarajevo Open Centre/CURE/Prava za Sve. http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/04/Annual-Report-on-Womens-Rights_WEB.pdf
- IASC (2007). IASC Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings, Geneva: IASC (Report from a meeting on Responding to the psychosocial and mental health needs of sexual violence survivors in conflict-affected settings, organized by the World Health Organization (WHO), with United Nations Population Fund (UNFPA) and United Nations Children's Fund (UNICEF), on behalf of United Nations Action against Sexual Violence in Conflict (UNAction), on 28-30 November 2011 in Ferney-Voltaire, France.
- ICMP (2007) Guide for Civilian Victims of War, How to enjoy the right to protection as a civilian victim of war in the Federation of Bosnia and Herzegovina.
- ICMP, (2007a): Guide for civilian victims of war: How to enjoy the right to protection as a civilian victim of war in the federation of Bosnia and Herzegovina. Sarajevo: ICMP. <http://www.ic-mp.org/wp-content/uploads/2008/02/guidebook-wictim-of-war-fbih.pdf>.
- ICMP, (2007b): Guide for civilian victims of war: How to enjoy the right to protection as a civilian victim of war in the Republika Srpska. Sarajevo: ICMP. <http://www.ic-mp.org/wp-content/uploads/2008/02/guidebook-wictim-of-war-rs.pdf>.
- Jones, B., Jeffrey, A. & Jakala, M. (2013): The "Transitional Citizen": Civil Society, Political Agency and Hopes for Transitional Justice in Bosnia-Herzegovina, in O. Simić and Z. Volčić (eds.), *Transitional Justice and Civil Society in the Balkans*, Springer Science+Business Media New York.
- MedicaMondial (2009): "...and that it does not happen to anyone anywhere in the world": The Trouble with Rape Trials – Views of Witnesses, Prosecutors and Judges on Prosecuting Sexualised Violence during the War in the former Yugoslavia.
- MedicaZenica (2014): „We are still alive! „We have been harmed, but we are brave and strong“ – Research on the long-term consequences of war rape and coping strategies of survivors in Bosnia and Herzegovina.
- MedicaZenica (2014): Jasamhrabra I snažna li ipak hoću svojapravljati: Priručnik o socioekonomskim pravima osoba koje jesu u ratnim okolnostima preživjele silovanje i seksualnu násilje [I Am Brave and Strong, but I Still Want My Rights!: A guide to socio-economic rights of survivors of conflict related rape and sexual violence].
- Miftari, E. (2014): Economic and Social Rights of Women in Bosnia and Herzegovina in 2012-2013. Sarajevo: Sarajevo Open Centre. <http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/09/Economic-and-Social-Rights-of-Women-in-Bosnia-and-Herzegovina-in-2012-2013.pdf>.
- Kapur, A. and Duvvury, N. (2006), A right-based approach to realizing the economic and social rights of poor and marginalized women, International Center for Research on Women
- Launiala, A. (2009), "How much can a KAP survey tell us about people's knowledge, attitudes and practices? Some observations from medical anthropology research on malaria in pregnancy in Malawi", *Anthropology Matters*, Vol. 11 Iss. 1, str. 1-13.
- Nuhanović Foundation (2015): War Reparations and Litigation: the case of Bosnia.
- OHCHR Field Office BiH (2006) The Rights of Torture Victims under International Law, Analysis of the Legal Framework in Bosnia and Herzegovina.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. and Berry, L.L. (1985), "A conceptual model of service quality and its implications for future research", *Journal of Marketing*, Vol. 49, Autumn, str. 41-50.
- Popić, L., and Panjeta, B. (2010). Compensation, transitional justice and conditional international credit in Bosnia and Herzegovina: Attempts to reform government payments to victims and veterans of the 1992–1995 War. Sarajevo: Norwegian Embassy. http://www.norveska.ba/PageFiles/417487/Studija_Linda_Popic_english.pdf.
- Smajic, S. and Ermacora, S (2007), "Poverty amongst female-headed households in Bosnia and Herzegovina: An empirical analysis." *South East European Journal of Economics and Business* Vol.2, no. 1: 69-88.

- Šošarić, M. (2012): War Victims and Gender-Sensitive Truth, Justice, Reparations and Non-Recurrence in Bosnia and Herzegovina. Impunity Watch.
- TPO Foundation (2009/2010): Social inclusion of female returnees: Gender sensitive situational analysis.
- TRIAL (2013): Written Information for the Consideration of Bosnia and Herzegovina's Combined Fourth and Fifth Periodic Reports by the Committee on the Elimination of Discrimination against Women.
- TRIAL, WILPF, Udruženježrtava i svjedok genocida i Pokret "Majke enklava Srebrenice-Žepa" (2014): General Allegation on the situation in Bosnia and Herzegovina to the Special Rapporteur on Truth, Justice, Reparations and Guarantees of Non-recurrence.
- WILPF (2012): Effective remedies for conflict related sexual violence.
- WILPF (2014): Report from the Workshop Economic, Social and Cultural Rights – Strategizing for the Future.
- Ženeženama (n.d.): Analizarezultata istraživanja o diskriminaciji i društvenoj isključenosti žena
- Parlamentarna skupština Brčko distrikta, 2008. Odluka o civilnim žrtvama rata. [Online]
Dostupno na: <http://skupstinabd.ba/2-registar/ba/Odluke/2008/65.%20sj.%20Odluka%20o%20civilnim%20zrtvama%20rata%2043-08%20B.pdf>
[datum zadnje posjete 20.03.2015.]
- Parlamentarna skupština Brčko distrikta, 2012. Odluka o zaštiti civilnih žrtava rata. [Online]
Dostupno na: <http://skupstinabd.ba/2-registar/ba/Odluke/2012%20prethodni%20mandat/619.%2071.%20redovna%20sjednica%20-%20Odluka%20o%20zas+tit%20civilnih%20z+rtava%20rata%20BOS.pdf>
[datum zadnje posjete 20.03.2015.]
- CoE Treaty Office, 2015. Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence CETS No.: 210. [Online]
Dostupno na: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=210&CM=1&DF=&CL=ENG>
[datum zadnje posjete: 13.03.2015.]
- Day, S., Farha, L., Goba, R. & Mollmann, M., 2004. Montréal Principles on Women's Economic, Social and Cultural Rights. Human Rights Quarterly, 26(3), str. 760-780.
- Diaz, P. C. et al., 2010. Women's Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence, s.l.: UNIFEM.
- ECHR & CoE, 1950. European Convention on Human Rights. FIDH, 2008. NGOs Celebrate Historic Adoption of Optional Protocol for Economic, Social and Cultural Rights at United Nations, New York: s.n.
- Husić, S. et al., 2014. Ja sam hrabra i snažna ali ipak hoću svoja prava! Priučnik o socioekonomskim pravima osoba koje su u ratnim okolnostima preživjele silovanje i seksualno nasilje [I Am Brave and Strong, but I Still Want My Rights! A guide to socio-economic rights of sur. Zenica: Medica Zenica.
- Minkler, L., 2013. Introduction: Why Economic and Social Human Rights?. U: The State of Economic and Social Human Rights. New York: Cambridge University Press, str. 1-18.
- Mlinarević, G. & Lalović, A., 2010. Ekonomski i socijalni prava u Bosni i Hercegovini - Izvještaj (Economic and Social Rights in Bosnia and Herzegovina - A report), Sarajevo: Human Rights Centre University of Sarajevo and Heinrich Böll Stiftung, Sarajevo Office.
- Službeni glasnik Brčko distrikta, 3. 1. i. 2., 2008. Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti.
- Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona, 2008. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom - prečišćeni tekst.
- Službeni glasnik Brčko distrikta, 34/08, 2008. Zakon o izmenama i dopunama zakona o zdravstvenom osiguranju.
- Službeni glasnik Brčko distrikta, 38/11, 2011. Zakon o zdravstvenoj zaštiti u Brčko distriktu BiH.
- Službene novine Srednjobosanskog kantona, 2010. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom.
- Službene novine Federacije BiH, 36/99, 2009. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i porodica s djecom.
- Službene novine Federacije BiH, 39/06, 2006. Zakon o izmenama i dopunama Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žratava rata i porodica s djecom.
- Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona, 03/05, 2005. Zakon o socijalnoj zaštiti.
- Službeni glasnik Republike Srpske 25/93, 1993. Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata u Republici Srpskoj.
- Službeni glasnik Republike Srpske 37/12, 2012. Zakon o socijalnoj zaštiti.
- Službeni glasnik Republike Srpske 60/07, 2007. Zakon o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata.
- Službeni glasnik Republike Srpske, 24/10, 2010. Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata - prečišćeni tekst.
- Službene novine Kantona Sarajevo, 27/14, 2014. Naredba o iznosima po Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i porodica s djecom.
- Službene novine Kantona Sarajevo, 38/14, 2014. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom - prečišćeni tekst.

Službene novine Tuzlanskog kantona, 12/00, 5/02, 13/03 i 8/06, 2006. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom.

Službene novine Unsko-sanskog kantona, 5/00 i 10/01, 2001. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom.

Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, 13/07 i 13/11, 2011. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom.

OHR, 1995. Opći okvirni sporazum: Aneks 6. [Online] Dostupno na: http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=374 [Datum zadnje posjete: 20.03.2015.]

Popić, L. & Panjeta, B., 2010. Compensation, transitional justice and conditional international credit in Bosnia and Herzegovina: Attempts to reform government payments to victims and veterans of the 1992-1995 war, s.l.: Independent research publication supported by Royal Norwegian Embassy in Bosnia and Herzegovina and Embassy of Switzerland in Bosnia and Herzegovina.

Ssenyonjo, M., 2009. Economic, Social and Cultural Rights in International Law. Oxford and Portland, OR: Hart Publishing.
Šoštaric, M., 2012. War Victims and Gender-Sensitive Truth, Justice, Reparations and Non-Recurrence in Bosnia and Herzegovina (Perspectives Series: Research Report), s.l.: Impunity Watch.

UN Economic and Social Council, 2005. Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights UN Doc. E/C.12/BIH/CO/1. [Online] Dostupno na: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/C.12/BIH/CO/1 [Datum zadnje posjete: 13.03.2015.]

UN Economic and Social Council, 2013. Committee on Economic, Social and Cultural Rights Concluding observations on the second periodic report of Bosnia and Herzegovina, UN Doc. E/C.12/BIH/CO/2. [Online] Dostupno na: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E/C.12/BIH/CO/2&Lang=En [Datum zadnje posjete: 13.03.2015].

UN General Assembly, 1948. Universal Declaration of Human Rights. [Online] Dostupno na: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> [Datum zadnje posjete: 14.03.2015].

UN General Assembly, 1966. International Covenant on Civil and Political Rights. [Online] Dostupno na: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/ccpr.pdf> [Datum zadnje posjete: 13.03.2015].

UN General Assembly, 1966. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. [Online] Dostupno na: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cescr.pdf> [Datum zadnje posjete: 13.03.2014].

UN General Assembly, 1979. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women UN Doc. A/34/46. [Online] Dostupno na: <http://www.un.org/documents/ga/res/34/a34res180.pdf> [Datum zadnje posjete: 21.03.2015].

UN General Assembly, 2008. Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. [Online] Dostupno na: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CESCR/OPProtocol_en.pdf [Datum zadnje posjete: 13.03.2015].

UN Security Council, 2000. Resolution 1325 (2000), UN Doc. S/RES/1325 (2000). [Online] Dostupno na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325%282000%29

UN Security Council, 2008. Resolution 1820, UN Doc. S/RES/1820 (2008). [Online] Dostupno na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1820%282008%29 [Datum zadnje posjete: 25.03.2013].

UN Security Council, 2009. Resolution 1888 UN Doc. S/RES/1888 (2009). [Online] Dostupno na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1888%282009%29

UN Security Council, 2013. Resolution 2106, UN Doc. S/RES/2106. [Online] Dostupno na: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2106%282013%29 [Datum zadnje posjete: 25.03.2015].

UN, 2005. Guidance Note of the Secretary-General: Reparations for Conflict Related Sexual Violence. [Online] Dostupno na: <http://www.ohchr.org/Documents/Press/GuidanceNoteReparationsJune-2014.pdf>
Vlachová, M. & Biaso, L., 2005. Women in an Insecure World. Geneva: Geneva Centre for Democratic Control of Armed Forces (DCAF).

WILPF International, 2014. Report from the Workshop Economic, Social and Cultural Rights – Strategizing for the Future. [Online] Dostupno na: <http://www.wilfinternational.org/reclaiming-economic-social-and-cultural-rights-in-bosnia-and-herzegovina/> [Datum zadnje posjete: 15.03.2015].

ZAKONODAVNI OKVIR

Na nivou države

- Daytonski mirovni sporazum (aneks 7)
- Državna strategija tranzicijske pravde NACRT
- Program za žrtve ratnog silovanja, seksualnog zlostavljanja i torture i njihove porodice u BiH NACRT
- Zakon o zaštiti žrtava mučenja NACRT
- Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka

Na nivou entiteta (Federacija BiH)

- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i porodica s djecom FBiH
- Zakon o preuzimanju prava i obaveza osnivača nad ustanovama socijalne zaštite u FBiH
- Zakon o zdravstvenom osiguranju u FBiH

Na nivou kantona (FBiH)

- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom ZDK
- Zakon o socijalnoj zaštiti HNK
- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom KS
- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji s djecom ZHK
- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite

civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom TK

- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom USK
- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom BPK
- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom Kanton 10
- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom SBK
- Zakon o socijalnoj zaštiti Posavskog kantona

Na nivou entiteta (Republika Srpska)

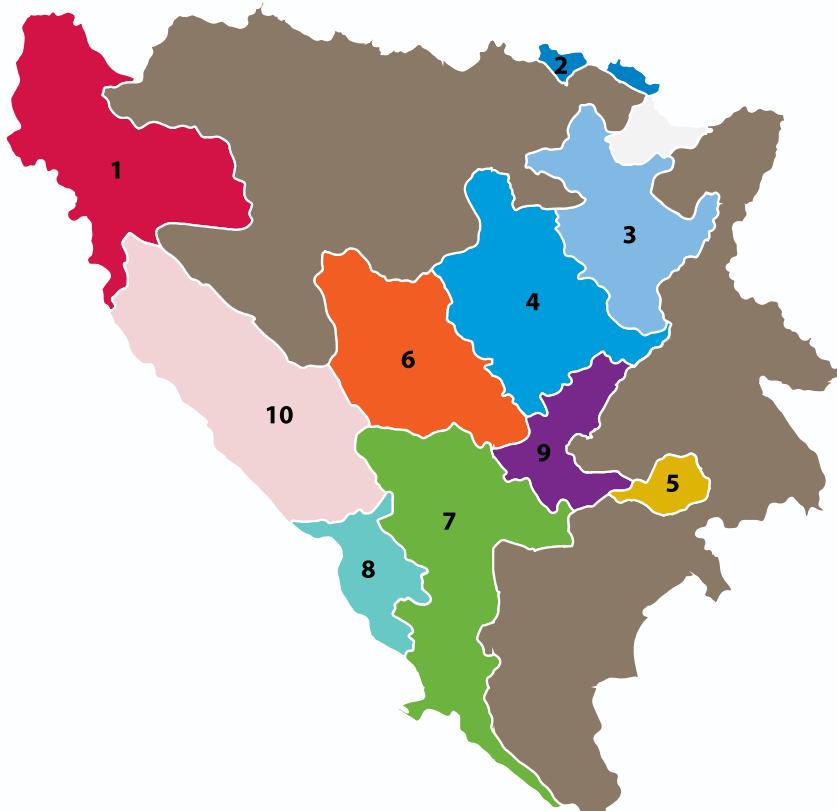
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti RS
- Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata u RS
- Zakon o socijalnoj zaštiti RS

Brčko distrikt

- Zakon o socijalnoj zaštiti BD
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti BD
- Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BD
- Odluka o zaštiti civilnih žrtava rata BD
- Zakon o zdravstvenom osiguranju BD

PRILOG

Infografika

1 UNSKO-SANSKI KANTON

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Dodatak na djecu;
- Zdravstvena zaštita;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Osposobljavanje za rad;
- Prioritetno zapošljavanje.

2 POSAVSKI KANTON

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Osposobljavanje za rad;
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Psihološka i pravna pomoć.

3 TUZLANSKI KANTON

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Dodatak na djecu;
- Osposobljavanje za rad;
- Prioritetno zapošljavanje.

4 ZENIČKO-DOBOSKI KANTON

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Zdravstvena zaštita;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Dodatak na djecu;
- Osposobljavanje za rad;
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Psihološka i pravna pomoć.

5 BOSANSKO-PODRINJSKI KANTON

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Zdravstvena zaštita;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Dodatak na djecu;
- Osposobljavanje za rad;
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Psihološka i pravna pomoć.

6 SREDNJOBOSANSKI KANTON

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Dodatak na djecu;
- Osposobljavanje za rad;
- Prioritetno zapošljavanje.

7 HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Osposobljavanje za rad;
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Psihološka i pravna pomoć.

8 ZAPADNOHERCEGOVAČKI KANTON

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Osposobljavanje za rad;
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Psihološka i pravna pomoć.

9 KANTON SARAJEVO

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Zdravstvena zaštita;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Dodatak na djecu;
- Osposobljavanje za rad;
- Prioritetno zapošljavanje.

10 KANTON 10

- Mjesečno lično novčano primanje;
- Pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Dodatak na djecu;
- Osposobljavanje za rad;
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Psihološka i pravna pomoć.

U svim kantonima preživjeli CRSV ostvaruju i dodatna prava POD USLOVOM da mogu dokazati oštećenje organizma preko 60% kao direktnu posljedicu CRSV:

- Porodična invalidnina;
- Dodatak za njegu i pomoć druge osobe;
- Ortopedski dodatak.

IZVOR: 1. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Sl. novine USK, br. 5/00 i 10/01); 2. Direktna primjena Zakona FBiH - intervju sa referentom za socijalnu politiku u Ministarstvu zdravstva, rada i socijalne politike PK, 20.03.2015; 3. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Sl. novine TK, br. 12/00, 5/02, 13/03 i 8/06, 2006); 4. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Sl. novine ZDK, br. 13/07 i 13/11); 5. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom - Objedinjeni tekst (Sl. novine BPK, br. 07/2008); 6. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sadjecom (Sl. novine SBK, br. 10/05 i 02/06); 7. Direktna primjena Zakona FBiH u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti (Sl. novine HNK, br. 03/05); 8. Intervju sa Uredom za socijalnu zaštitu, Kantonalno ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite HNK, 26.03.2015; 9. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom - konsolidovani tekst (Sl. novine SK, br. 38/14); 10. Intervju sa Ministarstvom rada, zdravstva, socijalne skrbi i prognanih Kantona Sarajevo 10, 20.03.2015; DODATNA PRAVA: Husić, S. Ja sam hrabra i snažna ali ipak hoću svoja prava: Priručnik o socioekonomskim pravima osoba koje su u ratnim okolnostima preživjele silovanje i seksualno zlostavljanje. Zenica: Medica Zenica.

PRILOG
Infografika

FEDERACIJA BIH

- Lično mjesечно novčano primanje;
- Pomoć u plaćanju troškova liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
- Ospozobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, dokvalifikacija, prekvalifikacija);
- Prioritetno zapošljavanje;
- Prioritetno stambeno zbrinjavanje;
- Psihološka i pravna pomoć.

REPUBLIKA SRPSKA

- Civilna invalidnina;
- Dodatak za pomoći i njegu drugog lica;
- Dodatak za člana porodice nesposobnog za rad;
- Dodatna novčana pomoć;
- Dodatak za samohranost;
- Zdravstvena zaštita;
- Profesionalna rehabilitacija.

Navedena prava u RS ostvaruju samo lica kojima je priznat status civilne žrtve rata do 31.12.2017. godine.

BRČKO DISTRICT

- Civilna invalidnina;
- Zdravstvena zaštita (uključujući i oslobođanje od plaćanja participacije);
- Ortopedski dodatak;
- Naknada troškova dženaze;
- Novčani dodatak za liječenje i nabavku ortopedskih pomagala;
- Prioritet u zapošljavanju;
- Prioritet u stambenom zbrinjavanju;
- Psihološka i pravna pomoć.

IZVOR: FBiH - Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Sl. novine FBiH, br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09); RS - Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata - konsolidovani tekst (Sl. glasnik RS, br. 24/10); BD - Odluka o zaštiti civilnih žrtava rata BD (Parlamentarna skupština Brčko distrikta, 2012).

PRILOG**Spisak kontaktiranih OCD**

ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA	ADRESA	TEL/FAX	WEB /E-MAIL
MEDICA ZENICA	KRIVAČE BR. 40, 72000 ZENICA	+387 (0)32 463 920 +387 (0)32 463 924	WWW.MEDICAZENICA.ORG MEDICA1@BIH.NET.BA
CENTAR ZA PRAVNU POMOĆ ŽENAMA, ZENICA (CENTRE FOR LEGAL AID FOR WOMEN, ZENICA)	MEJDANDŽIK 9, 72000 ZENICA	+387 (0)32 402 049	WWW.CENPPZ.ORG.BA CZPPZZ@GMAIL.COM
CENTAR ZA ŽRTVE TORTURE, SARAJEVO (CENTRE FOR TORTURE VICTIMS)	OBALA KULINA BANA 10, 71000 SARAJEVO	+387 (0)33 222 867 +387 (0)33 222 867	WWW.CTVBIH.COM
FONDACIJA LOKALNE DEMOKRATIJE, SARAJEVO (FOUNDATION OF LOCAL DEMOCRACY)	BRAVADŽILUK BB 71000 SARAJEVO	+387 (0)33 570 560 +387 (0)33 237 240 +387 (0)33 236 899 +387 (0)33 668 459	WWW.BESPLATNAPRAVNA POMOC.BA WWW.FLD.BA AMER.HOMARAC@FLD.BA AZILL@FLD.BA AZIL.AMRA@FLD.BA
FONDACIJA UDRUŽENE ŽENE, BANJA LUKA (FOUNDATION UNITED WOMEN BANJA LUKA)	KALEMEGDANSKA 18, 78000 BANJA LUKA	+387 (0)51 462 146 +387 (0)51 463 143	WWW.UNITEDWOMENBL.ORG OFFICE@UNITEDWOMENBL.ORG
REGIONALNO UDRUŽENJE LOGORAŠA, VIŠEGRAD (REGIONAL ASSOCIATION OF CAMP DETAINEES VIŠEGRAD)	UŽIČKOG KORPUSA BR. 4.A, 73240 VIŠEGRAD	+387 (0)58 623 220	UDURZENJELOGORASA.VGD @GMAIL.COM
SAVEZ LOGORAŠA U BIH, SARAJEVO (UNION OF CAMP DETAINEES IN BIH)	OBALA KULINA BANA BR. 24/LLL, 71000 SARAJEVO	+387 (0)33 210 301	WWW.LOGORASIBIH.BA INFO@LOGORASIBIH.BA
SEKCija ŽENA LOGORAŠICA SULKS, SARAJEVO (SULKS SECTION OF WOMEN CAMP DETAINEES)		+387 (0)33 232 925	WWW.ACCTS.ORG.BA SEKCIJAENALOGORASICA @GMAIL.COM SULKS3@BIH.NET.BA

UDRUŽENJE NAŠ GLAS, TUZLA (ASSOCIATION OUR VOICE TUZLA)	TURALIBEGOVA 22 - LOKAL 114, 75000 TUZLA	+387 (0)35 257 010	WWW.NASGLAS.BA INFO@NASGLAS.BA UDRUZENJENASGLAS @GMAIL.COM
UDRUŽENJE SEHARA GORAŽDE (ASSOCIATION SEHARA GORAŽDE)		+387 (0)62 538 588	UDRUZENJESEHARA @GMAIL.COM
UDRUŽENJE SNAGA ŽENE (ASSOCIATION WOMAN'S STRENGTH)	SLANAC BB, 75000 TUZLA	+387 (0)35 314 740 +387 (0)35 314 741 +387 (0)35 225 447	WWW.SNAGAZENE.ORG S.ZNEBH@BIH.NET.BA
UDRUŽENJE ŽENA ŽRTVA RATA, SARAJEVO (ASSOCIATION WOMAN VICTIM OF WAR SARAJEVO)	HAMDIJE ČEMERLIĆA DO BR. 7, 71000 SARAJEVO	+387 (0)33 658 879 +387 (0)33 658 879	WWW.ZENA-ZRTVA-RATA.BA UREDZENAZRTVA_RATA @BIH.NET.BA
UDRUŽENJE ŽENA SEKA, GORAŽDE (ASSOCIATION OF WOMEN SEKA GORAZDE)	IBRAHIMA POPOVIĆA BR. 49, 73000 GORAŽDE	+387(0)36 222 099	WWW.SEKA-HH.DE SEKAGO@BIH.NET.BA
VIVE ŽENE	ALEKSE ŠANTIĆA BB, 75000 TUZLA	+387 (0)35 224 310 +387 (0)35 224 311	VIVEZENE@BIH.NET.BA

PRILOG

Ostvarivanje prava razvrstanoprema lokacijama

Pružanje informacija o mogućnostima za ostvarivanje prava

Rangiranje pristupa informacijama		Ne prima	Putem OCD	Putem grupe	Putem centra	Poštom/tel.	Lično	Odgovori	Ukupno	Stopa odgovora
2	Sjeverna i zapadna RS	33,33%	66,67%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	6	13	46,15%
7	BPK	50,00%	25,00%	25,00%	0,00%	0,00%	0,00%	4	5	80,00%
1	HNK	18,18%	9,09%	18,18%	54,55%	0,00%	0,00%	11	13	84,62%
4	SK	31,25%	12,50%	56,25%	0,00%	0,00%	0,00%	16	20	80,00%
5	TK	21,43%	28,57%	50,00%	0,00%	0,00%	21,43%	14	15	93,33%
3	ZDK	0,00%	50,00%	0,00%	0,00%	0,00%	50,00%	4	5	80,00%
6	Istočna RS	44,44%	33,33%	11,11%	0,00%	0,00%	11,11%	9	10	90,00%

Korištenje besplatne pravne pomoći

Rangiranje korištenja besplatne pravne pomoći		Nikada	Putem CSO	Putem centra	Ako da, godišnje	Ako da, mjesечно	Ako da, češće	Odgovori	Ukupno	Stopa odgovora
1	Sjeverna i zapadna RS	11,11%	88,89%	0,00%	0	0	0	9	13	69,23%
3	BPK	25,00%	75,00%	0,00%	0	0	0	4	5	80,00%
5	HNK	66,67%	8,33%	25,00%	0	1	0	12	13	92,31%
7	SK	93,33%	0,00%	6,67%	2	0	0	15	20	75,00%
6	TK	88,89%	11,11%	0,00%	0	0	0	9	15	60,00%
2	ZDK	20,00%	80,00%	0,00%	0	0	0	5	5	100,00%
4	Istočna RS	62,50%	12,50%	25,00%	1	0	0	8	10	80,00%

Korištenje usluga psihosocijalnog savjetovanja

Psihosocijalno savjetovanje		Nikada	Putem OCD	Putem centra	Ako da, godišnje	Ako da, mjesечно	Ako da, češće	Odgovori	Ukupno	Stopa odgovora
3	Sjeverna i zapadna RS	0,00%	100,00%	0,00%	0	0	0	9	13	69%
4	BPK	50,00%	50,00%	0,00%	0	2	0	2	5	40%
2	HNK	40,00%	10,00%	50,00%	1	2	0	10	13	77%
5	SK	71,43%	14,29%	14,29%	1	0	1	14	20	70%
1	TK	33,33%	11,11%	55,56%	0	0	0	13	15	87%
3	ZDK	0,00%	100,00%	0,00%	2	0	0	3	5	60%
5	Istočna RS	71,43%	14,29%	14,29%	0	1	0	7	10	70%

Programi edukacije

Programi edukacije		Nikada	Putem OCD	Putem centra	Ako da, godišnje	Ako da, mjesечно	Ako da, češće	Odgovori	Ukupno	Stopa odgovora
6	Sjeverna i zapadna RS	100,00%	0,00%	0,00%	0	0	0	8	13	62%
2	BPK	66,67%	33,33%	0,00%	0	1	0	3	5	60%
5	HNK	92,31%	7,69%	0,00%	0	0	0	13	13	100%
3	SK	71,43%	14,29%	14,29%	1	0	1	14	20	70%
6	TK	100,00%	0,00%	0,00%	0	0	1	11	15	73%
1	ZDK	20,00%	80,00%	0,00%	0	0	0	5	5	100%
4	Istočna RS	62,50%	25,00%	12,50%	1	0	0	8	10	80%

Programi samozapošljavanja

Programi samozapošljavanja		Nikada	Putem OCD	Putem centra	Ako da, godi- šnje	Ako da, mjese- čno	Ako da, češće	Odgovori	Ukupno	Stopa odgo- vora
5	Sjeverna i zapadna RS	100,00%	0,00%	0,00%	0	0	0	9	13	69%
5	BPK	100,00%	0,00%	0,00%	0	1	0	3	5	60%
3	HNK	90,91%	9,09%	0,00%	0	0	0	12	13	85%
4	SK	92,31%	7,69%	0,00%	1	0	1	13	20	65%
5	TK	100,00%	0,00%	0,00%	0	0	1	13	15	87%
1	ZDK	20,00%	80,00%	0,00%	0	0	0	5	5	100%
2	Istočna RS	75,00%	0,00%	25,00%	1	0	0	8	10	80%

Zdravstvena zaštita

Zdravstvena zaštita		Nikada	Da, privatno	Da u javnoj ustanovi	Ako da, godi- šnje	Ako da, mjese- čno	Ako da, češće	Odgovori	Ukupno	Stopa odgo- vora
1	Sjeverna i zapadna RS	0,00%	0,00%	100,00%	0	0	0	9	13	69,23%
1	BPK	0,00%	0,00%	100,00%	0	2	0	2	5	40,00%
4	HNK	11,11%	22,22%	66,67%	0	3	1	9	13	69,23%
1	SK	0,00%	0,00%	100,00%	0	0	0	18	20	90,00%
3	TK	0,00%	28,57%	71,43%	0	0	0	14	15	93,33%
1	ZDK	0,00%	0,00%	100,00%	0	0	0	5	5	100,00%
2	Istočna RS	0,00%	11,11%	88,89%	0	0	0	9	10	90,00%

Finansijska pomoć

Finansijska pomoć		Ne	Putem OCD	Od države	Jedno-kratno	Stalni	Odgovori	Ukupno	Stopa odgovora
4	Sjeverna i zapadna RS	85,71%	0,00%	14,29%	1	1	7	13	54%
2	BPK	25,00%	0,00%	75,00%	0	1	4	5	80%
6	HNK	70,00%	30,00%	0,00%	0	0	10	13	77%
3	SK	66,67%	0,00%	33,33%	0	0	15	20	75%
1	TK	0,00%	0,00%	100,00%	0	0	8	15	53%
5	ZDK	60,00%	40,00%	0,00%	0	0	5	5	100%
7	Istočna RS	100,00%	0,00%	0,00%	0	2	7	10	70%

Preferencijalni tretman djece kod apliciranja za posao/upisa u školu

Preferencijalni tretman		Nikad	Školanje	Posao	Dobili posao?	Nisu dobili posao?	Odgovori	Ukupno	Stopa odgovora
1	Sjeverna i zapadna RS	16,67%	83,33%	0,00%	0	0	6	13	46%
4	BPK	100,00%	0,00%	0,00%	0	0	4	5	80%
4	HNK	100,00%	0,00%	0,00%	0	0	11	13	85%
3	SK	85,71%	7,14%	7,14%	0	1	14	20	70%
4	TK	100,00%	0,00%	0,00%	0	1	11	15	73%
4	ZDK	100,00%	0,00%	0,00%	0	1	4	5	80%
2	Istočna RS	71,43%	14,29%	14,29%	1	0	7	10	70%

Podnošenje zahtjeva za stambeno zbrinjavanje

Stambeno zbrinjavanje		Ne	Da, ali bez uspjeha	Da, riješila	Odgo-vori	Ukupno	Stopa odgo-vora
	Sjeverna i zapadna RS	22,22%	66,67%	11,11%	9	13	69%
	BPK	20,00%	60,00%	20,00%	5	5	100%
	HNK	84,62%	15,38%	0,00%	13	13	100%
	SK	72,73%	27,27%	0,00%	11	20	55%
	TK	35,71%	50,00%	14,29%	14	15	93%
	ZDK	40,00%	60,00%	0,00%	5	5	100%
	Istočna RS	44,44%	44,44%	11,11%	9	10	90%

PRILOG

Statistički podaci

Korelacije

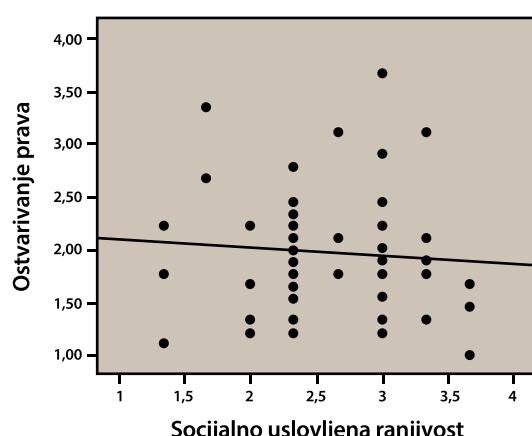
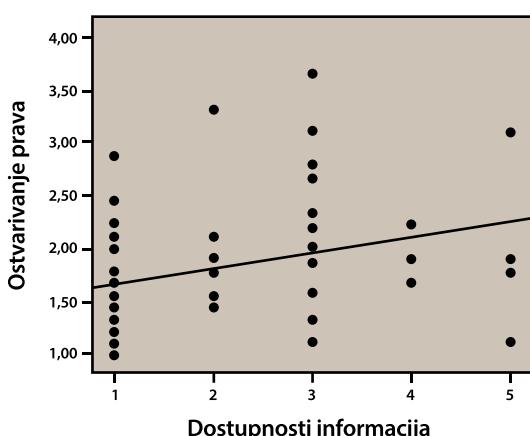
			Stavovi	Ostvarivanje prava	Ekonomска ranjivost	Socijalna ranjivost	Dostupnost informacija
Spearmanov rho	Stavovi	Korelacija Koeficijent	1,000	-,035	-,181	,116	-,232
		Sig. (dvosmjerni)		,809	,223	,438	,085
		N	58	51	47	47	56
Ostvarivanje prava	Ostvarivanje prava	Korelacija Koeficijent	-,035	1,000	,074	-,243*	,395**
		Sig. (dvosmjerni)	,809		,605	,041	,002
		N	51	66	51	48	60
Ekonomска ranjivost	Ekonomска ranjivost	Korelacija Koeficijent	-,181	,074	1,000	,099	,260
		Sig. (dvosmjerni)	,223	,605		,503	,062
		N	47	51	62	48	52
Socijalna ranjivost	Socijalna ranjivost	Korelacija Koeficijent	,116	-,243*	,099	1,000	-,248
		Sig. (dvosmjerni)	,438	,041	,503		,068
		N	47	48	48	62	55
Dostupnost informacija	Dostupnost informacija	Korelacija Koeficijent	-,232	,395**	,260	-,248	1,000
		Sig. (dvosmjerni)	,085	,002	,062	,068	
		N	56	60	52	55	87

*. Korelacija je značajna na 0,05 nivou (dvosmjerni).

**. Korelacija je značajna na 0,01 nivou (dvosmjerni).

Nulta hipoteza ($H_0: \rho_s = 0$) je da nema korelacije među konstruktima. Alternativna hipoteza ($H_A: \rho_s \neq 0$) je da postoji korelacija među konstruktima. U pogledu odnosa između dostupnosti informacija i ostvarivanja prava Spearmanov rho koeficijent

je značajan ($\alpha=0.002 \leq 0.05$), a njegova vrijednost iznosi 0.395. Na osnovu ovog koeficijenta postoji pozitivan linijski odnos između dostupnosti informacija i ostvarivanja prava.

Korelacije

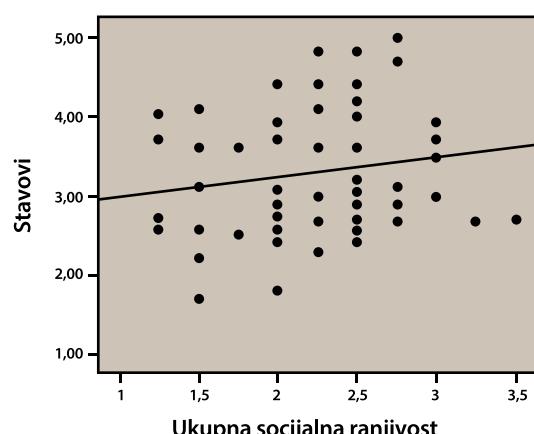
		Stavovi	Ostvarivanje prava	Ukupna socijalna ranjivost	Ekonomска ranjivost	Dostupnost informacija
Spearmanov rho	Stavovi	Korelacija Koeficijent	1,000	-,035	,284*	-,181
		Sig. (dvosmjerni)		,809	,049	,223
		N	58	51	55	47
Ostvarivanje prava	Ostvarivanje prava	Korelacija Koeficijent	-,035	1,000	-,053	,074
		Sig. (dvosmjerni)	,809		,706	,605
		N	51	66	54	51
Ekonomска ranjivost	Ekonomска ranjivost	Korelacija Koeficijent	,284*	-,053	1,000	,076
		Sig. (dvosmjerni)	,049	,706		,585
		N	55	54	68	54
Ukupna socijalna ranjivost	Ukupna socijalna ranjivost	Korelacija Koeficijent	-,181	,074	,076	1,000
		Sig. (dvosmjerni)	,223	,605	,585	
		N	47	51	54	62
Ekonomска ranjivost	Ekonomска ranjivost	Korelacija Koeficijent	-,232	,395**	-,098	,260
		Sig. (dvosmjerni)	,085	,002	,453	,062
		N	56	60	61	87

*. Korelacija je značajna na 0,05 nivou (dvosmjerni).

**. Korelacija je značajna na 0,01 nivou (dvosmjerni).

Ukupna socijalna ranjivost, koja podrazumijeva socijalno uslovljenu i neuslovljenu ranjivost, u korelaciji je sa stavovima. Spearmanov koeficijent rang korelacije je značajan ($\alpha=0.049 \leq 0.05$), a dobijena vrijednost koeficijenta iznosi 0.284 između

ukupne socijalne ranjivosti i stavova. Ova vrijednost koeficijenta prelazi kritičnu vrijednost tako da se nulta hipoteza može odbaciti. Temeljem šifriranih odgovora ova srednja jača ukupna socijalna ranjivost povezana je za pozitivnim stavovima.

Statistika pouzdanosti

Cronbachov alpha koeficijent	Cronbachov alpha koeficijent na osnovu standardiziranih čestica	N čestica
,692	,668	10

Interna nekonzistentnost stavova na skali je prihvatljiva za našu skalu (pitanja 2.1- 2.10) na ovom

konkretnom uzorku jer je vrijednost Cronbachove alphe 0.692

Statistika pouzdanosti

Cronbachov alpha koeficijent	Cronbachov alpha koeficijent na osnovu standardiziranih čestica	N čestica
,616	,651	9

Deskriptivna statistika

	N	Raspon	Sredina	Stand. devijacija
Q2.1.	58	4	3,19	1,575
Q2.2.	58	4	3,73	1,310
Q2.3.	60	4	2,68	1,693
Q2.4.	61	4	2,83	1,792
Q2.5.	59	4	2,10	1,434
Q2.6.	63	5	3,76	1,467
Q2.7.	63	4	3,13	1,631
Q2.8.	59	4	2,40	1,530
Q2.9.	58	5	3,95	1,442
Q2.10.	58	3	4,49	,896
Valid N (listwise)	58			

2.1. to 2.10. – Stavovi su individualni - veliki raspon, srednja i standardna devijacija.

Hi-kvadrat test za međusobnu zavisnost pokazuje da je značajna ($p=0.001 \leq 0.05$) povezanost između statusa civilne žrtve rata i dostupnosti informacija.

Dostupnost informacija nije neovisna od statusa civilne žrtve rata.

Hi-kvadrat testovi

	Vrijednost	df	Asymp. Sig. (na obje granice)	Exact Sig. (na obje granice)	Exact Sig. (jednorubni)	Tačka vjerovatnoće
Pearson Chi-Square	11,850 ^a	1	,001	,001	,001	
Korekcija kontinuiteta ^b	10,323	1	,001			
Omjer vjerovatnoće	12,238	1	,000	,001	,001	
Fisherov egzaktni test				,001	,001	
Linear-by-Linear Association	11,702 ^c	1	,001	,001	,001	,000
N validnih slučajeva	80					

a. 0 ćelija (,0%) ima očekivani broj manji od 5. Minimalni očekivani broj je 15,50.

b. Izračunato samo za 2x2 tablicu

c. Standardizirana statistika je -3,421.

Simetrična mjerena

Nominal by Nominal	Vrijednost	Approx. Sig.	Exact Sig.
Phi	-,385	,001	,001
Cramerova V	,385	,001	,001
N validnih slučajeva	80		

Cramerova V pokazuje da status civilne žrtve rata ima umjeren učinak na dostupnost informacija. Umjeren i velik učinak statusa civilne žrtve rata i korištenja finansijske pomoći (Cramerova V

vrijednost je 0.379). Hi-kvadrat test pokazuje značajnu povezanost između statusa civilne žrtve rata i finansijske pomoći (pitanje 3.7.).

Hi-kvadrat testovi

	Vrijednost	df	Asymp. Sig. (na obje granice)
Pearson Chi-Square	11,377 ^a	2	,003
Omjer vjerovatnoće	11,552	2	,003
Linear-by-Linear Ass.	5,075	1	,024
N validnih slučajeva	79		

a. 0 ćelija (,0%) ima očekivani broj manji od 5. Minimalni očekivani broj je 3, 01.

Simetrična mjerena

Nominal by Nominal	Vrijednost	Approx. Sig.	Exact Sig.
Phi	-,385	,001	,001
Cramerova V	,385	,001	,001
N validnih slučajeva	80		

Slično navedenom postoji učinak statusa civilne žrtve rata i korištenja prava na prioritetno zapošljavanje djece. Hi-kvadrat test pokazuje značajnu

zavisnost ($p=0.085 \leq 0.10$) statusa civilne žrtve rata i korištenja prava na prioritetno razmatranje pri zapošljavanju djece (pitanje 3.8.).

Hi-kvadrattestovi

	Vrijednost	df	Asymp. Sig. (na obje granice)
Pearson Chi-Square	1,250 ^a	2	,085
Omjer vjerovatnoće	1,261	2	,083
Linear-by-Linear Ass.	,759	1	,384
N validnih slučajeva	86		

a. 0 ćelija (0%) ima očekivani broj manji od 5. Minimalni očekivani broj je 3,00.

Simetrična mjerena

Nominal by Nominal	Vrijednost	Approx. Sig.
Phi	,121	,085
Cramerova V	,121	,085
N validnih slučajeva	86	

U skladu sa Hi-kvadrattestom zavisnosti ne postoji značajna veza između statusa civilne žrtve rata i korištenja besplatne pravne pomoći, savjetovanja

i grupnog rada, LLL, samozapošljavanja, zdravstvene zaštite, stambenog zbrinjavanja.

**Istraživanje prepreka s kojima se sreću preživjeli seksualnog
nasilja u ratu za ostvarivanje socijalnih i ekonomskih prava****UPUTE ZA ISPUNJAVANJE UPITNIKA**

MOLIMO DA ISPUNITE PRILOŽENI UPITNIK. VAŠI ODGOVORI I STAVOVI SU NAM OD IZRAZITE
VAŽNOSTI I OD ISTIH OČEKUJEMO DA U ZNAČAJNOJ MJERI DOPRINESU RAZVOJU DOBRIH
PROGRAMA, ZASNOVANIH NA VAŠIM STAJALIŠTIMA.

- SVE INFORMACIJE, KOJE NAVEDETE U OVOM UPITNIKU BIĆE TRETIRANE SA STROGIM POVJERENJEM.
UPITNIK JE ANONIMAN I NE UKAZUJE NA OSOBU, KOJA GA JE ISPUNILA.
- OVAJ UPITNIK NE PREDSTAVLJA TESTIRANJE I NE POSTOJE ISPRAVNI I NEISPRAVNI ODGOVORI.
MOLIMO DA NAM PRUŽITE ISKRENE ODGOVORE NA PITANJA.
- MOLIMO DA NA PITANJA ODGOVARATE PAŽLJIVO I DA OPREDIJELITE DOVOLJNO VREMENA DA
RAZMOTRITE POSTAVLJENO PITANJE I ISKAŽETE SVOJ STAV PO ISTOM

0

**DA LI ŽELITE DA PRISTUPITE POPUNJAVANJU
UPITNIKA NA DOBROVOLJNOJ OSNOVI?**

Da

Ne

PODACI I STATUS ISPITANICE(-KA)

MOLIMO DA ODGOVORITE NA DOLE NAVEDENA PITANJA, KAKO BI STEKLI INFORMACIJU O VAŠEM TRENTUTNOM
IMOVINSKOM STANJU I NAČINU ŽIVOTA, TE MOGLI PREDVIDJETI PROGRAME KOJI BI BILI USMJERENI NA VAŠE PROBLEME.

STAROST

DO 35

35-44

45-54

55-64

65 I VIŠE

1.1.

**MOLIMO DA OZNAČITE POLJE, KOJE
ODGOVARA VAŠIM GODINAMA**

1.2.

**KOJE JE VAŠE PRIJAVLJENO
MJESTO PREBIVALIŠTA?**

1.3.

KOJE JE VAŠE MJESTO STANOVAJNA?

1.4.

MOLIMO OZNAČITE POL

ŽENSKO

MUŠKO

1.5.

**DA LI STE STEKLI STATUS
CIVILNE ŽRTVE RATA?**

Da

Ne

	ZDRAVSTVENO STANJE	DOBRO	TRENUT. BOLEST	HRONIČNA BOLEST	POTREBNA POMOĆ	INVALID	
1.6.	KAKO BISTE OCIJENILI VAŠE TRENUTNO ZDRAVSTVENO STANJE?	☐					
		DJECA	NEMAM	JEDNO	DVOJE	TROJE	VIŠE
1.7.	KOLIKO DJECE IMATE?	☐					
		BRAČNO STANJE	NEUDATA	UDATA	RAZVEDENA	ŽIVIM S PARTNEROM	UDOVICA
1.8.	KAKVO JE VAŠE BRAČNO STANJE?	☐					
		KUĆANSTVO	SAMA	SA DJECOM	SA SUPRUGOM	SA SUPRUGOM I DJECOM	SA PARTNEROM
1.9.	DA LI I S KIM TRENUTNO ŽIVITE?	☐					
		STANOVANJE			NA SELU	BLIZU GRADA	U GRADU
1.10.	GDJE TRENUTNO ŽIVITE?				☐	☐	☐
		SMJEŠTAJ	VLASTITI	POD ZAKUPOM	SUPRUGOV	PARTNEROV	ZAJEDNIČKI
1.11.	KO JE VLASNIK VAŠEG TRENUTNOG SMJEŠTAJA	☐					
		RADNI STATUS	NEZAPOSL.	STALNI POSAO	TRENUTNI POSAO	VOLONTERSKI RAD	VLASTITI BIZNIS
1.12.	DA LI STE TRENUTNO ZAPOSLENI, AKO JESTE U KOM STATUSU	☐					
		RADNI STATUS UKUĆANA		NIKO	JEDNO DIJETE	VEĆINA DJECE	SUPRUG/ PARTNER
1.13.	UKOLIKO ŽIVITE S PORODICOM, KOJI ČLANOVI KUĆANSTVA SU ZAPOSLENI? (MOGUĆE VIŠE ODGOVORA)	☐					
		MJESEČNA PRIMANJA U KM	0	DO 300	300 – 600	600 – 1.000	VIŠE OD 1.000
1.14.	VISINA MJESEČNIH PRIMANJA S KOJIMA SLOBODNO RASPOLAŽETE	☐					

	DODATNI DOHODAK	NE	DA OD DJECE	DA OD PARTNERA	DA OD SUPRUGA	DRŽAVNA POMOĆ	
1.15.	DA LI VAM SU VAM NA RASPOLAGANJU DODATNA SREDSTVA NA MJESЕČNOM NIVOU? (MOGUĆE VIŠE ODGOVORA)	☐	☐	☐	☐	☐	
1.16.	KOJI NIVO OBRAZOVANJA POSJEDUJETE? (MOGUĆE VIŠE ODGOVORA)	OBRAZOVANJE	ZANAT	NK/VK	SSS	VSS	DODATNI KURSEVI
1.17.	DA LI JE VAŠE KUĆANSTVO (ODNOSNO VI LIČNO, UKOLIKO ŽIVITE SAMI) U MOGUĆNOSTI NA GODIŠNJEM NIVOU UŠTEDJETI	ŠTEDNJA	NE	1 - 3	3 - 6	6 - 12	VIŠE OD 12
1.18.	DA LI STE U MOGUĆNOSTI TRAŽITI POMOĆ OD PRIJATELJA ILI RODBINE?	POMOĆ			NE	DA, POZAJMICU	DA, PRISTUP DRŽAVnim USLUGAMA
1.19.	DA LI STE UKLJUČENI U AKTIVNOSTI VAŠE ZAJEDNICE?	UKLJUČENOST	NE	UDRUŽENJE	POLITIKA	NEFORMALNO	VOLONTE- RIZAM
1.20.	DA LI IMATE DOBRE ODNOSE I RAZUMIJEVANJE VAŠE PORODICE?	RAZUMIJEVANJE PORODICE	NE	DA, SUPRUG	DA, PARTNER	DA, DJeca	DA, OSTALI
1.21.	UKOLIKO ŽIVITE SA SUPRUGOM ILI PARTNEROM, DA LI IMATE PROBLEMA DA	NEZAVISNOST	NEMAM PROBLEMA	NE MOGU RADITI	NE MOGU ŠTEDJETI	NE MOGU VOLONTIRATI	NE MOGU SE ŠKOLOVATI

STAVOVI ISPITANICA(-KA)

MOLIMO DA ISKAŽETE NIVO SAGLASNOSTI S NAVEDENIM, POZITIVnim I NEGATIVnim, IZJAVAMA.

		NE SLAŽEM SE	DJELOM. SE NE SLAŽEM	NEMAM STAV	DJELOM. SE SLAŽEM	U POTP. SE SLAŽEM
2.1.	OSJEĆAM SE IZUZETNO NEUGODNO PRIJAVLJIVATI NA DRŽAVNE PROGRAME SAVJETOVANJA	☐				
2.2.	IMAM SNAGU, ŽELIM I PRIJAVLJUJEM SE NA PROGRAME OSTROUČAVANJA I ZAPOŠLJAVANJA	☐				
2.3.	OSJEĆAM IZRAZITU NEUGODU ODLAZITI NA REDOVNE LIJEČNIČKE PREGLEDE	☐				
2.4.	SMATRAM DA BI SVOJIM VEĆIM POJAVLJIVANJEM U DRUŠTVU BILA RANJIVIJA I PODLOŽNIJA NEUGODNIM SITUACIJAMA	☐				
2.5.	NE VJERUJEM DA JE DRŽAVA U MOGUĆNOSTI OSIGURATI MI POTPUNU DISKRECIJU PRI PRIJAVLJIVANJU I KORIŠTENJU POSTOJEĆIH PROGRAMA	☐				
2.6.	ZAINTERESOVANA SAM POKRENUTI VLASTITI BIZNIS, SAMOSTALNO ILI ZAJEDNO S DRUGIM ŽENAMA	☐				
2.7.	SMATRAM DA JE KASNO DA SE AKTIVNIJE UKLJUČUJEM U DRUŠTVENA DOGAĐANJA	☐				
2.8.	MISLIM DA NISAM DOVOLJNO INFORMISANA NITI OBUČENA DA SE JAVLJAM NA PROGRAME ZAPOŠLJAVANJA	☐				
2.9.	POTIČEM SVOJU DJECU DA SE ZAPOSLE ILI POKRENU VLASTITI BIZNIS I POSTANU FINANSIJSKI NEZAVISNI	☐				
2.10.	SMATRAM DA BI BILO IZVRSNO DA IMAM PRAVNU POMOĆ I INFORMACIJE O MOGUĆNOSTIMA REDOVNO NA RASPOLAGANJU	☐				

KORIŠTENJE PRAVA/USLUGA

MOLIMO DA ODGOVORITE NA PITANJA VEZANA ZA DOSADAŠNJE ISKUSTVO U KORIŠTENJU USLUGA NEVLADINOG I DRŽAVNOG SEKTORA.

	INFORMACIJE O MOGUĆNOSTIMA	NE DOBIJAM	DOBIJAM PUTEM NVO	PUTEM GRUPE ŽENA	PUTEM CENTRA	POŠTOM/TELEFONOM	LIČNO
3.1.	INFORMACIJE O MOGUĆNOSTIMA ZA KORIŠTENJEM PRAVA	☐					
	KORIŠTENJE USLUGA	NIKADA	PUTEM NVO	PUTEM CENTRA	AKO DA, GODIŠNJE	AKO DA, MJESEČNO	AKO DA, ČEŠĆE
3.2.	DA LI KORISTITE BESPLATNU PRAVNU POMOĆ?	☐					
3.3.	DA LI IDETE NA POJEDINAČNA/ GRUPNA SAVJETOVANJA?	☐					
3.4.	DA LI STE SE PRIJAVLJIVALI NA POZIVE OSTRUČAVANJA?	☐					
3.5.	DA LI STE SE PRIJAVLJIVALI NA POZIVE SAMOZAPOŠLJAVANJA?	☐					
3.6.	DA LI IDETE LIJEČNIKU? (AKO DA, KOJEM)	NIKADA	DA, PRIVATNO	DA, DRŽAVNO	AKO DA, GODIŠNJE	AKO DA, MJESEČNO	AKO DA, ČEŠĆE
	• INTERNA MEDICINA	☐					
	• GINEKOLOGIJA / ŽENSKE BOLESTI	☐					
	• ONKOLOGIJA	☐					
	• PSIHOLOGIJA	☐					
	• OSTALO, NAVESTI:	<input type="text"/>					

		NE	PUTEM NVO	OD DRŽAVE	JEDNO-KRATNO	KONTINI-RANO
3.7.	DA LI STE KORISNIK FINANSIJSKE POMOĆI?	☐				
3.8.	DA LI SU VAŠA DJECA KORISTILA PRAVO PREDNOSTI PRI ZAPOŠLJAVANJU/ ŠKOLOVANJU?	☐				
3.9.	DA LI STE SE PRIJAVLJIVALI ZA RJEŠAVANJE STAMBENOG PITANJA?	☐				
3.10.	DA LI STE KORISNIK NARODNE KUHINJE	☐				

OCJENA USLUGA (ZAKONOM STEČENIH PRAVA)

MOLIMO DA IZNESETE SVOJU OCJENU KOLIKO VAM JE SVAKI POJEDINAČNI SEGMENT RADA NADLEŽNIH INSTITUCIJA BITAN.

		NEBITNO	NE ZNAM	IZRAZITO BITNO							
	„1“ JE NEBITNO „10“ JE IZRAZITO BITNO	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.1.	IMATE PRAVOVREMENU I PRECIZNU INFORMACIJU O MOGUĆNOSTIMA DA KORISTITE PRAVA	☐									
4.2.	OSIGURANO DA ĆETE STEĆI ONO PRAVO, KOJE VAM JE ZAKONOM DODIJELJENO I DA ĆE ONO RIJEŠITI KONKRETNI PROBLEM	☐									
4.3.	SPREMNOST ZAPOSLENIH U INSTITUCIJAMA DA VAM IZAĐU U SUSRET	☐									
4.4.	SPOSOBNOST ZAPOSLENIH U INSTITUCIJAMA DA RIJEŠE VAŠ PROBLEM	☐									
4.5.	RAZUMIJEVANJE ZAPOSLENIH U INSTITUCIJAMA O VAŠOJ SPECIFIČNOJ SITUACIJI I NJIHOVA DISKRECIJA	☐									

VAŠA OČEKIVANJA OD POJEDINAČNIH PRAVA/USLUGA		NE SLAŽEM SE	DJELOM, SE NE SLAŽEM	NEMAM STAV	DJELOM, SE SLAŽEM	U POTP. SE SLAŽEM
	PRAVNO SAVJETOVANJE					
4.6.	PRAVNA POMOĆ MORA BITI DOSTUPNA TAKO DA MOGU BEZ NELAGODE PRISTUPITI I TRAŽITI SAVJET	☐				
4.7.	PRAVNA POMOĆ TREBA BITI DOSTUPNA KADA MI JE POTREBNA	☐				
4.8.	OD ZAPOSLENIKA U PRAVNOJ POMOĆI OČEKUJEM DA MI DA TAČNE UPUTE I SAVJETE, POMOĆU KOJIH ĆU STEĆI PRAVA KOJA MI PRIPADAJU I RIJEŠITI SVOJE PROBLEME SA INSTITUCIJAMA	☐				
4.9.	AKO POSTUPIM PO SAVJETU PRAVNIKA, OČEKUJEM DA MOJ PRAVNI PROBLEM TREBA BITI RIJEŠEN	☐				
4.10.	ZAPOSLENI PRAVNICI TREBAJU PAŽLJIVO SASLUŠATI MOJ PROBLEM I TRAŽITI NAČIN KAKO DA GA RIJEŠE	☐				
4.11.	PRAVNICI MORAJU RAZUMJETI SITUACIJU U KOJOJ SE JA NALAZIM	☐				
PSIHOLOŠKA POMOĆ						
4.12.	OČEKUJEM DA TREBAM BITI LIČNO INFOMISANA O PRILIKAMA GRUPNOG I INDIVIDUALNOG SAVJETOVANJA	☐				
4.13.	GRUPNO I INDIVIDUALNO SAVJETOVANJE TREBAJU BITI TAKO ORGANIZOVANI DA MOGU BEZ NELAGODE PRISTUPITI	☐				
4.14.	OD SAVJETOVANJA OČEKUJEM DA ĆE MI POMOĆI MENI LIČNO, ALI I DA ĆE ME OHRABRITI DA KOMUNICIRAM SA SVOJOM PORODICOM, KOMŠIJAMA I DRUGIM LJUDIMA U MOJOJ SREDINI	☐				
4.15.	SAVJETOVANJE TREBA BITI DOSTUPNO KADA OSJETIM DA MI JE POTREBNO	☐				
4.16.	SMATRAM DA SAVJETOVANJE MORA BITI USMJERENO NA RJEŠAVANJE MOG LIČNOG PROBLEMA	☐				
4.17.	SAVJETNICI TREBAJU PAŽLJIVO SASLUŠATI MOJ PROBLEM I TRAŽITI NAČIN KAKO DA GA RIJEŠE	☐				
4.18.	SAVJETNICI MORAJU RAZUMJETI SITUACIJU U KOJOJ SE JA NALAZIM	☐				
MEDICINSKA POMOĆ						
4.19.	MEDICINSKA POMOĆ MORA BITI DOSTUPNA TAKO DA MOGU BEZ NELAGODE PRISTUPITI PREGLEDU	☐				

4.20.	MEDICINSKA POMOĆ TREBA BITI DOSTUPNA KADA MI JE POTREBNA	☐				
4.21.	OČEKUJEM DA PREGLED LJEKARA I TERAPIJA ZNAČAJNO TREBAJU POMOći MOM ZDRAVLJU	☐				
4.22.	OD LJEKARSKOG OSOBLJA OČEKUJEM DA PAŽLIVO SASLUŠA MOJ PROBLEM I TRAŽI NAČIN KAKO DA GA RIJEŠE	☐				
4.23	LJEKARSKO OSOBLJE MORA RAZUMJETI SITUACIJU U KOJOJ SE JA NALAZIM	☐				
POMOĆ ZAPOŠLJAVANJA, SAMOZAPOŠLJAVANJA I USTRUČAVANJA						
4.24.	OČEKUJEM DA TREBAM BITI LIČNO INFORMISANA O MOGUĆNOSTIMA ZAPOŠLJAVANJA, POKRETANJA BIZNISA ILI STRUČNE EDUKACIJE	☐				
4.25.	POMOĆ PRI ZAPOŠLJAVANJU I USTRUČAVANJU MORA BITI DOSTUPNA TAKO DA MOGU BEZ NELAGODE PRISTUPITI	☐				
4.26.	POMOĆ TREBA BITI DOSTUPNA KADA MI JE POTREBNA	☐				
4.27	KADA SE PRIJAVLJUJEM NA OVE VRSTE POMOĆI OČEKUJEM DA MI SLUŽBENICI DAJU TAČNE UPUTE I SAVJETE KAKO OSTVARITI SVOJE PRAVO	☐				
4.28.	PROCEDURE PRIJAVLJIVANJA TREBAJU BITI PRILAGOĐENE TAKO DA SE MOGU PRIJAVITI BEZ JAVNOG IZNOŠENJA ČINJENICA O SVOM STATUSU	☐				
FINANSIJSKA POMOĆ, STAMBENO ZBRINJAVANJE		NE SLAŽEM SE	DJЕLOM. SE NE SLAŽEM	NEMAM STAV	DJЕLOM. SE SLAŽEM	U POTP. SE SLAŽEM
4.29.	OČEKUJEM DA TREBAM BITI LIČNO INFORMISANA O MOGUĆNOSTIMA PRIMANJA JEDNOKRATNE ILI STALNE POMOĆI	☐				
4.30.	POMOĆ TREBA BITI DOSTUPNA KADA MI JE POTREBNA	☐				
4.31.	KADA SE PRIJAVLJUJEM NA OVE VRSTE POMOĆI OČEKUJEM DA MI SLUŽBENICI DAJU TAČNE UPUTE I SAVJETE KAKO OSTVARITI SVOJE PRAVO	☐				

4.32.	PROCEDURE PRIJAVLJIVANJA TREBAJU BITI PRILAGOĐENE TAKO DA SE MOGU PRIJAVITI BEZ JAVNOG IZNOŠENJA ČINJENICA O SVOM STATUSU	☐				
POMOĆ DJECI						
4.33.	PREDNOST PRI ZAPOŠLJAVANJU I ŠKOLOVANJU MOJE DJECE TREBA BITI OBAVEZNO OMOGUĆENA	☐				
4.34.	SMATRAM DA PREDNOST MORA BITI ZAGARANTOVANA PRAVILNICIMA ZA ZAPOŠLJAVANJE I/ILI ŠKOLOVANJE	☐				
4.35.	SMATRAM DA MOJE DIJETE MORA DOBITI UVID U DOKUMENTE, KOJI POKAZUJU DA JE ZAGARANTOVANA PREDNOST PRI ZAPOŠLJAVANJU I ŠKOLOVANJU UZETA U OBZIR	☐				
4.36.	PRIMJENA PREDNOSTI PRI ZAPOŠLJAVANJU I/ILI ŠKOLOVANJU MORA BITI OSIGURANA NA SVIM JAVnim INSTITUCIJAMA I REGULISANA NJIHOVIM AKTIMA	☐				
4.37.	SMATRAM DA SE MORA ZAGARANTOVATI TAJNOST PREDNOSTI MOJE DJECE PRI APLICIRANJU NA POSAO I/ILI ŠKOLOVANJE, A KOJA IH NEĆE DOVESTI U NEZAVIDNU SITUACIJU U DRUŠTVU	☐				
VAŠE MIŠLJENJE O POJEDINAČnim PRAVIMA/USLUGAMA						
PRAVNO SAVJETOVANJE		NE SLAŽEM SE	DJELOM. SE NE SLAŽEM	NEMAM STAV	DJELOM. SE SLAŽEM	U POTP. SE SLAŽEM
4.38.	SVOM PRAVNOM SAVJETNIKU MOGU PRISTUPITI BEZ NELAGODE I TRAŽITI SAVJET	☐				
4.39.	PO PRAVNOM POMOĆ MOGU DOĆI BILO KAD	☐				
4.40.	SAVJETNICI MI DAJU TAČNE UPUTE I SAVJETE, POMOĆU KOJIH RIJEŠAVAM SVOJE PROBLEME SA INSTITUCIJAMA	☐				
4.41.	KADA POSTUPIM PO SAVJETU PRAVNIKA, RIJEŠIM SVOJ PRAVNI PROBLEM	☐				
4.42.	SAVJETNIK PAŽLJIVO SASLUŠA MOJ PROBLEM I TRAŽI NAČIN KAKO DA GA RIJEŠI	☐				

4.43.	SAVJETNIK RAZUMJE SITUACIJU U KOJOJ SE JA NALAZIM	☐	☐	☐	☐	☐
	PSIHOLOŠKA POMOĆ	NE SLAŽEM SE	DJELOM. SE NE SLAŽEM	NEMAM STAV	DJELOM. SE SLAŽEM	U POTP. SE SLAŽEM
4.44.	LIČNO SAM INFOMISANA O ORGANIZACIJI GRUPNOG I INDIVIDUALNOG SAVJETOVANJA	☐	☐	☐	☐	☐
4.45.	GRUPNOM I INDIVIDUALNOM SAVJETOVANJU MOGU PRISTUPITI BEZ NELAGODE	☐	☐	☐	☐	☐
4.46.	SAVJETOVANJE JE DOSTUPNO KADA OSJETIM DA MI JE POTREBNO	☐	☐	☐	☐	☐
4.47.	SAVJETOVANJE POMAŽE MENI LIČNO, ALI I OHRABRUJE DA KOMUNICIRAM SA SVOJOM PORODICOM, KOMŠIJAMA I DRUGIM LJUDIMA U MOJOJ SREDINI	☐	☐	☐	☐	☐
4.48.	SAVJETOVANJE JE USMJERENO NA RJEŠAVANJE MOG LIČNOG PROBLEMA	☐	☐	☐	☐	☐
4.49.	SAVJETNICI PAŽLJIVO SLUŠAJU MOJ PROBLEM I TRAŽE NAČIN KAKO DA GA RIJEŠE	☐	☐	☐	☐	☐
4.50.	SAVJETNICI U POTPUNOSTI RAZUMIJU SITUACIJU U KOJOJ SE JA NALAZIM	☐	☐	☐	☐	☐
	MEDICINSKA POMOĆ					
4.51.	MEDICINSKA POMOĆ MI JE DOSTUPNA TAKO DA MOGU BEZ NELAGODE PRISTUPITI PREGLEDU	☐	☐	☐	☐	☐
4.52.	MEDICINSKA POMOĆ MI JE DOSTUPNA KADA MI TREBA	☐	☐	☐	☐	☐
4.53.	PREGLED LJEKARA I TERAPIJA ZNAČAJNO POMAŽU MOM ZDRAVLJU	☐	☐	☐	☐	☐

4.54.	LJEKARSKO OSOBLJE PAŽLJIVO SASLUŠA MOJ PROBLEM I TRAŽI NAČIN KAKO DA GA RIJEŠI	☐	☐	☐	☐	☐
4.55.	LJEKARSKO OSOBLJE RAZUMIJE SITUACIJU U KOJOJ SE JA NALAZIM	☐	☐	☐	☐	☐
	POMOĆ ZAPOŠLJAVANJA, SAMOZAPOŠLJAVANJA I USTRUČAVANJA	NE SLAŽEM SE	DJELOM. SE NE SLAŽEM	NEMAM STAV	DJELOM. SE SLAŽEM	U POTP. SE SLAŽEM
4.56.	LIČNO SAM INFORMISANA O MOGUĆNOSTIMA ZAPOŠLJAVANJA, POKRETANJA BIZNISA ILI STRUČNE EDUKACIJE	☐	☐	☐	☐	☐
4.57.	POMOĆI PRI ZAPOŠLJAVANJU I USTRUČAVANJU MOGU PRISTUPITI BEZ NELAGODE	☐	☐	☐	☐	☐
4.58.	POMOĆ MI JE DOSTUPNA KADA MI JE POTREBNA	☐	☐	☐	☐	☐
4.59.	SLUŽBENICI MI DAJU TAČNE UPUTE I SAJVETE KAKO OSTVARITI SVOJE PRAVO	☐	☐	☐	☐	☐
4.60.	PROCEDURE PRIJAVLJIVANJA SU PRILAGOĐENE TAKO DA SE MOGU PRIJAVITI BEZ JAVNOG IZNOŠENJA ČINJENICA O SVOM STATUSU	☐	☐	☐	☐	☐
	FINANSIJSKA POMOĆ, STAMBENO ZBRINJAVANJE					
4.61.	LIČNO SAM INFORMISANA O MOGUĆNOSTIMA PRIMANJA JEDNOKRATNE ILI STALNE POMOĆI	☐	☐	☐	☐	☐
4.62.	POMOĆ JE TU KADA MI TREBA	☐	☐	☐	☐	☐
4.63.	SLUŽBENICI MI DAJU TAČNE UPUTE I SAJVETE KAKO OSTVARITI SVOJE PRAVO	☐	☐	☐	☐	☐
4.64.	PROCEDURE PRIJAVLJIVANJA SU PRILAGOĐENE TAKO DA SE MOGU PRIJAVITI BEZ JAVNOG IZNOŠENJA ČINJENICA O SVOM STATUSU	☐	☐	☐	☐	☐

POMOĆ DJECI

4.65.	PREDNOST PRI ZAPOŠLJAVANJU I ŠKOLOVANJU MOJE DJECE JE OMOGUĆENA	☐				
4.66.	PREDNOST JE ZAGARANTOVANA PRAVILIMA ZA ZAPOŠLJAVANJE I/ILI ŠKOLOVANJE	☐				
4.67.	MOJE DIJETE IMA UVID U DOKUMENTE, KOJI POKAZUJU DA JE ZAGARANTOVANA PREDNOST PRI ZAPOŠLJAVANJU I ŠKOLOVANJU UZETA U OBZIR	☐				
4.68.	PRIMJENA PREDNOSTI PRI ZAPOŠLJAVANJU I/ILI ŠKOLOVANJU JE OSIGURANA NA SVIM JAVnim INSTITUCIJAMA GDJE SE DIJETTE PRIJAVLJIVALO I REGULISANA KONKURSIMA	☐				
4.69.	ZAGARANTOVANA JE TAJNOST PREDNOSTI MOJE DJECE PRI APLICIRANJU NA POSAO I/ILI ŠKOLOVANJE, A KOJA IH NE DOVODI U NEZAVIDNU SITUACIJU U DRUŠTVU	☐				

Zmaja od Bosne bb • 71000 Sarajevo • Bosnia and Herzegovina • Phone: 033 293 400 • Fax: 033 552 330